

Transilvania

An. LI.

Iunie 1920.

Nr. 2.

*Orice reproducere, fără indicarea
izvorului, e interzisă.*

*Imn.*¹⁾

*Tu, ce-ai lăsat această dimineață
De zi de vară caldă și senină,
Spre Tine cată, Ție ți se 'nchină
Tot ce 'n cuprins chemat-ai la vieață.*

*Ca fumul din cădelniți legădate,
Se 'naltă, un prinos de mulțamire,
Mirezmele din mii și mii potire
De flori de Tine darnic sămădate.*

*Slăvindu-te pe Tine 'n câmp răsună
Deștearte și voioasă azi cântarea
Românului ce-și vede 'mbelșugarea
Și 'n snopi de aur spicele adună.*

*Prin Tine-i tot ce este. Unde nu ești,
Nu-i rod, nu-i cântec, nu-i miros de floare,
Putere, Tu, de vieață dătătoare,
Tu ești lumina și iubirea Tu ești.*

Ion Borgia.

¹⁾ Din lăsmântul literar al regretatului poet I. Borgia.

Federația societăților culturale.

Nu trebuie să-și facă iluzii nimeni: în cuprinsul larg al României-Mari, mult dorite, nerăbdător visate și cu atâtea jertfe înfăptuite, ne sălbătăcim.

Un vânt de materialism brutal, de bucurie pentru bunurile pământului, de încredere în lux și în tot felul de satisfacții triviale, de indiferență pentru tot ceea ce, ieri încă, eră privit ca însușirea cea mai aleasă sau scopul cel mai vrednic de râvnire, bate asupra noastră, și puțini sunt aceia cari au destulă putere în ei pentru a rezistă. Pare că fiecare din noi a fost născut ca să grămădească milioane și să moară de putreziciune morală în palate, împodobit cu cele mai ispititoare din titluri, — zadarnice când nu înseamnă o misiune.

Și, dacă această operă de împuținare sufletească e periculoasă pentru oamenii cari au apucat alte vremuri, ea e ucigașă, de-adeptul ucigașă pentru aceia cari nu le-au apucat sau cari, și în cuprinsul lor, nu s'au putut împărtăși de cultura care, odată, eră fala noastră.

Vreau să vorbesc de copiii cari ne cresc așa încât pare că n'ar trebui să aibă în făptură țestei lor decât ciocuri de fier ca să ucidă pe rivali și să apuce prada. Și vreau să vorbesc de săteni, asupra cărora se abat tot felul de propagande, una mai amăgitoare decât cealaltă, și cari, total buimaci, nu află într'o pregătire prin școală și cetire ceea ce trebuie pentru a-i țineă cum au fost: exemplu al sănătății morale a neamului nostru.

Ce e de făcut? Mare și grea întrebare, fiindcă e vorba de tot ce putem fi și, de tot ce ni-se poate întâmplă ca să nu fim.

Aceia cari refuză, în Ardeal, plățile pentru „Asociație“ sub cuvântul că este de-acuma sfântul stat român pentru a purtă toate sarcinile, aceia cari în România osândesc la moarte Liga Culturală fiindcă doară unitatea românească s'a îndeplinit și nu ne rămâne decât s'o exploatăm și să petrecem — pe seama cui? fiindcă nu e unul care să nu dorească a trăi pe seama celui alt —, toți acei cetățeni ai patriei întregite nu-și dau seamă de două lucruri: că întâiul care a fost desculturalizat prin unda de barbarie a fost însuș statul și, al doilea, că tot ce creiază sufletul nu poate trăi decât atâta timp cât stă în mijlocul său însuș sufletul creator.

Societățile culturale au azi mai mult câmp de activitate și o mai imperioasă datorie de a-l lucra, neconținut, grabnic, jertfitor, decât oricând. În puterea lor e însuș viitorul nației.

Ele trebuie neapărat să câștige pe țaran și să pregătească pe școlar.

Pentru aceasta însă nici una nu ajunge singură și, dacă acțiunea locală e un folos, exercitarea ei fără un plan central e o primejdie.

De aceea societățile acestea au fost datoare să federeze și au federat.

În congresul, apropiat (4 Iulie n.) al Ligii Culturale, care se ține la Râmnicul-Vâlci anume din cauza vecinătății ardelenene, se va fixa¹⁾ programul precis al publicațiilor anuale și al propagandei de vacanță.

N. Iorga.

Cei patru.

I.

Eram unul ca altul — nici mai mari nici mai mici, rotunzi la față, deschiși la păr, numai ochii ne erau de colorii deosebite. Imbrăcămintea încă ne era la fel, ba pălărie, păpuși căpătam deodată cu toții, pe o formă, dela același măiestru. Pe uliță habar n'aveam de nime, lumea nu ne interesă, eram totdeauna ocupați cu noi. Aveam poveștile, învățăturile noastre, credințele, bucuriile, supărările noastre. Altcum numai cu trupul eram la școală, sufletul ne era departe peste o creastă de pădure, la care priveam după-amiezi întregi din vârful dealului Gușteriții. Lumea, care ne vedeă consecvent laolaltă, ne zicea »Cei patru«.

Îndatăce ne-au dat vacanță, n'am mai așteptat ziua de mâine, care era zi de târg și când trebuiau să vină după noi, ca să mergem de sărbători acasă.

— Ce să mai stăm până mâine, când putem merge și pe jos?

— Numai să nu spuneiți cuiva. Dacă ne aude gazda apoi nu ne lasă. Să tăceți tăcerea peștelui și la un ceas ne întâlnim cu toții la Stanciu...

Pe șesul Cibinului un vânt subțire ne suflă din coaste și zăpadă măruntă, ca făina de boltă ne lovește în obraz.

¹⁾ S'a fixat deja. *Nota Red.*

— Nici, băte nu ne-am luat și în pădurea Cornățelului ne mai poate eși lupul în drum. Până acolo inserăm.

— Bravo, răspunserăm toți deodată și săream de bucurie, că o să ne întâlnim și cu lupu.

Își umflă fiecare pieptul, își scutură capul și s'ar fi uitat dela o înălțime uriașă la vecinul său, dacă nu am fi fost toți cât mușinoaiete. Căci cel mai mare dintre noi eră de opt ani și cel mai mic de șapte.

Ne slobozirăm pe câmp către un zăvoiu, unde săleii bătrâne, cu răchiți răslețe dormitau deasupra câmpului alb, fără margini. Ne tăiarăm fiecare câte o bătă și pornirăm apoi pe drum înainte. Nici nu am fi observat, că astfel înarmați am devenit o oaste înfricoșată, dacă cel dintâi trecător nu și-ar fi oprit carul în drum și s'a uitat cu spaimă la noi.

— Dar unde vă duceți măi copii?

Se uită holbat la fiecare, neînțelegând rostul unei călătorii de copii pe o vreme ca aceasta. D'apoi încă bătele grele, lungi, pe cari le strângeam cu mânuțele vinete și înghețate!

— Cum cutezați să eșiți voi pe o vreme ca aceasta?

De-abia în treacăt i-am răspuns, fără să mai pierdem vremea cu vorbe deșerte, ceea ce îl făcū pe celalalt să-și vadă de drum, uitându-se mereu îndărăpt, dacă mergem mai departe ori ne întoarcem înapoi.

Vântul suflă tot mai înfricoșat și din ce urcam dealul fără sfârșit al Gușteritii, din aceea eră mai rece, mai pătrunzător. Păpuții ne-au înghețat și păreau acum a fi de scânduri. Eram roșii la față, aproape să ne plesnească pielea fină, întinsă și subțire, iar vârful nasului fiecărui sta să se aprindă de roșeață.

Incepurăm a jucă. Simți fiecare cum îi amortise degetele în păpuți, iar cu mâinile ne frecam urechile, obrazul, le frecam una pe cealaltă, numai să nu înghețe înainte de vreme. Fugeam pe drum înainte. Bătele le prinserăm subsuoară și dam cu picioarele în pământ, cât numai puteam.

— Ce surprindere va fi când de seară, mama va sta gata să mestece mămăliga și să aducă peștele în moare pe masă! Se va deschide ușa și voi întră...

— Nu merge bine măi copii, zise deodată unul, mergem ca oile și ne ostenim prea iute. Băgați de seamă, că până la Olt mai avem mult. Cu căruța e o cale de 3¹/₂ ceasuri și noi trebuie să mergem cel puțin cinci.

— Cântăm! Mergem pe cântec, răspunserăm ceilalți. Îndată și începurăm cu toții: Drum bun, drum bun doba bate, drum bun bravi români...

La cele dintâi ritme călcarăm mai românește, mai veni inima, vinele ni se încoardă, inima ne bate mai cu putere. Îndată veni pasul regulat, apăsător, capul, spinarea ni se obli și ne uitarăm iute de tot frigul și vântul, care pe aici începea să șuere.

Vezi la ce nu-ți ajută cântarea! Ce bine e apoi că fiecare și-a adus cu sine »Caetul de cântece«, la care Doamne mult am scris, cât eram laolaltă. La școală învățasem numai cântări nemțești. Melodia ne plăcea la toate, dar încolo nu mai înțelegeam nimic. Știam atât, că la tonul cutare avem să cântăm pe *a*, la celalalt pe *i*, dar în sfârșit nu vorba e lucru de căpetenie la cântare!

Cât ne-am bucurat apoi, când unul de pe a patra elementară știă și cântece românești, și încă de celea alese, cum se învață prin școli, nu frunză verde și hai hai, cum știu toți proștii de pe sate. Natural, că îndată ce am învățat câteva de aceste, ne-am cumpărat un caet de cântări cu tăblii tari și rubricat. În toată Dumineca scriam cu scrisoarea noastră românească cum da Dumnezeu, cu priciperea noastră de copii, cari din vorbele înalte înțelegeam numai jumătate, dar ne creștea inima, că vezi și dela o școală nemțească vom duce acasă cântece nouă, cum pe la noi nu știe nime, cu Români, cu răsboiu, frățietate, precum eră plină lumea aceea fericită de după răsboiul cu Turcii. Dar deși nu înțelegeam tot, ce se spune în cântec, simțiam totuși că e vorbă de lucruri neobișnuite, care face să ne ciocote sângele, să ni se aprindă obrazii și înclește mânuțele acele mărunte, pe seama căroră viitorul păstrează lucruri deosebite.

— Drum bun, drum bun.

La dreptul vorbind nici prin minte nu ne trece, că acest drum bun este un salut, ce publicul însuflețit îl trimite soldaților viteji, apărători de țară. Nouă ni se părea, că acest drum bun e introducere la cântare, care are tot atât de puțin înțeles, ca și când s'ar pune acolo. Brum-brum, ori Bum-bum, cum se obișnuiește a se introduce muzica militară. De frații români apoi Doamne cum ni se rapea inima, că trebuie să care în spinare un sac (ni-l închipuiam că e cu grâu) și pe deasupra și cu armele în mâni. Și totuși sram mândri, că vezi Românul săracul, deși e încărcat așa de grozav, cu sacul în spinare, tutuș n'are habar. Nici în zi cu soare, nici pe

ploaie, nici chiar prin ninsoare nu se teme — după cum nu ne temem noi aci.

— O să vedeți cum se va bucura și dascălul cel bătrân, când i-om cântă cântările acestea.

Trecurăm deodată la aceste cuvinte. Cu gândurile ne transportaram iară departe, peste muchea aceea de pădure, care acum o zăream bine prin ceața tot mai rară a vecerniei. Un singur om nu se mai vedeă. Câteva cioare se răzimbau într'un picior pe zăpada albă și păreau așa în nemișcare de o neobișnuită mărime. În mersul repede sub tactul marșului, uitasem de mult de frig, urechile, obrajii ne ardeau, iar degetele picioarelor se aflau în căldură și bine.

Pe marginea drumului ne oprirăm puțin, ca să ne stămpărăm foamea cu dărabil de pâne, ce nu uitase nici unul a și-l lua în buzunar, apoi pornirăm din nou: Bravi ostași ai României...

Păcat, că și cu această poezie eram numai jumătate în curat. Nu ne intra în cap, că de ce a trebuit să-l ducă pe sârmanul soldat la rășboiu; unde este dejă unul împotriva doi. Nu știam, că la bătaie îi zice românește rășboiu și tocmai din motivul acesta ne eră neexplicabil, că ce va face sârmanul ostaș la rășboiu, unde se află dejă unul care — țese.

Mergeam acum mai domol, căci oboseala numai aici ni-se lasă cu putere în picioare. Vântul a încetat a mai suflă; ninsoarea încă a trecut, iar la apus se ivi, la o spărtură de nori, soarele ca un glob uriaș de foc. Umbrele sării tremurau pe toate așezăturile și numai arborii mai ardeau poleiți de ultimele raze roșii ale soarelui, care apuneă. Am ajuns la marginea pădurii, deodată cu seara. Aci ne închipuiam, că o săritură bună ne trebuie până acasă.

— Țineți acum bine bătele băieți, că ne putem întâlni cu lupul.

Aceasta ne dase acum iarăși prilej, ca să ne mai trezim din amorțeala, în care ne cuprinsese oboseala drumului îndelungat. Pe calea pădurii nici o urmă de om pământean. Ici-colo brânci de mărime deosebită se perdeau peste drum în hățășul de-a coaste.

— Să vină numai dacă îi sunt scumpe zilele.

Ridicaram cu toții bătele în slavă. Păream așa patru pitici voinici, cari am plecat la luptă cu smei. De lup chiar n'aveam habar. Mai tare ne eră frică de întunec, de pricolici, de Nequ-

ratul și în teama aceasta a noastră ne făcurăm în ascuns câte o sfântă cruce. Dar de lup? Povesteam de el, ca de cănele vecinului. Ba doriă fiecare să i iasă înainte, să-i tragem o sfântă bătaie. Ce-ai ști apoi spune acasă, cum s'ar uită cu toții la noi! Așa ceva n'a făcut nici pădurarul, cu toate că el în pădure își petrece vieața! Dasem câteva chiuituri prin pădurea binecunoscută, pe unde de atâtea-ori umblarăm vara după bureți, dar numai glasul propriu veniă rătăcit îndărăpt de prin văile răslețe.

Frigul începù a se înăsprì din nou, cerul se limpezi. Sclipeau miile de stele ca tot atâtea pietre scumpe pe deasupra. În văzduh trămură întunerecul străveziu, ca prins între lumina îndepărtată a cerului și între zăpada dalbă a pământului. Graiul ne eră de mult scump, n'am mai cântat din vale și din ce ne apropiam de capătul pădurii, ne apropiam de casă. Când am eșit din pădure norocoși clipeceă sub noi luminile de prin ochiurile de ferestì ale caselor cufundate în întunerecul văii. Un sfânt cuvânt nu mai ziceă nici unul. Acasă eram acum cu toată a noastră, ființă, cu sufletul, care înainte tremurà de emoție. În capul satului nu mai eram cei patru, eră fiecare el cu inima deosebită, cu gândul lui la casa, ce numai nu răsăreă dintre arborii sulegeți și nemișcați din noapte. La despărțire deabiă câte un ușor servus ne veni pe buze, apoi o luă care încătrău, târind băta grea după el, adusă din hotarul Sibiului. Inima îmi bătea tare, cătam vorba, cum să încep, ce să zic? Cănele mă cunoscù și veni să sară pe mine. Vedeam cum se uită cu toții de dinlăuntru către fereastră, cercând să găcească, că oare cine vine? Ușa se deschise. Am voit să zic ceva, dar lacrimile mă năpădiră deodată. Imi prinsei fața cu mânilor și mă oprisem în mijlocul casei, suspinând cât numai puteam. Spaimă mare îi cuprinse pe toți. Mama mă prinse repede în brațe, începù și ea a plânge cu hohot. Un cuvânt nu putea rosti nime. Intr'un târziu numai îi veni mamei graiul și zise o ușoară mustrare către tata:

— Ce lipsă ai avut tu să înstrăinezi copilul acesta așa de mititel?

II.

Ce altcum eram, când la anul nou al Nemților am plecat îndărăt! Ghemuiți cu toții într'o sanie îngustă, îmboldoriți în cojeace și straine, numai ochii ne mai sclipeau de sub căciula mare, trasă adânc pe cap la vale. Un cuvânt nu aveă nici unul de spus

Din mișcatul nervos al ochilor se vedeă pe fiecare, cum cearcă să-și smulgă gândul de acasă, unde și l-a uitat. Dar urmă de plâns nu se vedeă la nici unul.

— Dacă vrei să rămâi acasă, zicea după vechiul tipic tatăl fiecăruia în momentul plecării, aici îți pot da de lucru, dragul meu. Vezi și așa am lipsă de om cu plată.

— Ba nu. Mă duc. Cum nu m'aș duce? De abia apuc să plecăm odată.

Ei, dar cine știe ceti în ochii oamenilor, ușor putea înțelege cum de buna și mama, apoi tata și ceialalți fac ce fac și dispar, se ascund și când reapar, li-s ochii roșii și nu știu ce ne-ar face spre voie. Doară bine vedeam noi, cum li-se rupe inima tuturora după noi — și totuș habar n'aveam. Ne venea vremea să mergem și noi plecăm cu ochii uscați, cu pasul sigur, zimbînd la lacrimile tuturor, cari în momentul plecării ne boceau la poartă...

— Plîns-ați copii, ne întreabă deodată Moș-popa, care încă mergea cu noi în sanie și se uită vesel în ochii fiecăruia.

— Dar de unde? Doar nu suntem fete?

— Am auzit copiii moșului, zise apoi Moș-popa, ce cântări minunate știți voi și mie odată batăr să-mi cântați. Vedeți și caii merg mai bine și sania alunecă mai ușor! Batăr una-două să-mi cântați, dacă suntem laolaltă.

-Scoase din șerpar o dutcă pentru fiecare și ni-o puse în mână fără să mai aștepte răspuns.

Dar eram prea aproape de casă. Dinaintea ochilor nu se depărtaseră încă dealurile, pădurea, câmpul alb de nea, Oltul ne șerpuiă alătura și prea eră atmosfera încărcată de duiosie. O simți aceasta și Moș-popa și ne lăsă încă cu gândurile, în tăcerea noastră. Numai când nimic nu se mai vedeă din țara aceasta frumoasă, când și cel din urmă creștet de deal dispărû în depărtare și iarăși bătû vântul Vămii pe șesul Cibinului în sus, de abia atunci mai zise odată Moș-popa. — Indată ce vom ajunge în Sibiiu, am să vă cumpăr câte un orologiu. Numai să nu vă împrăstiați, că vreau să fiți toți laolaltă, așa cum sunteți acuma. Să vă alegeți voi fiecare orologiu, pe care îl vreți. Numai să-mi cântați și mie.

Un orologiu fiecare! Incepurăm a ne mișcă în cojoace! Ne uitărăm o vreme unul la altul apoi fără vre-o altă introducere începurăm cu glas timid, tremurător:

Vino, vino lângă mine
Inger dulce, ce iubesc
Vino, vin', că fără tine
Eu nu pot să mai trăiesc.

— — — — —

Te rog domnule, dă-mi pace
Eu nu pot să te iubesc,
Căci onoarea mie-mi place
Și nu pot s'o părăsesc.

În sfârșit eră o cântare potrivită cu situația. Mai ales, că Moș-popa vrea să cântăm, fi și căutasem una mai sfântă și am ales pe aceasta cu ingerul, cu melodia duioasă așa cum tocmai se potrivea cu a noastră situație. Numai strofa a doua nu o înțelegeam de loc. De ce ingerul zice cătră domnul respectiv să-i dea pace? Și ce-o mai fi și onoarea, care-i place așa de mult ingerului?

Dar' lucrul principal e, ca să cântăm și să-i placă la moșul popa, care ne cumpără orologiul. Pe încetul ne veni inima la loc, ba din ce în ce ne apropiarăm mai tare de Sibiiu, cântam tot mai vesel și mai vesel, până ce ne trezirăm la Fata lui Ghazi Ozman.

— Bravo copiii moșului, zise moș-popa laudându-ne. Acum băgați de seamă să nu vă lăsați unul de altul, ca să vă cumpăr orologiul. În Sibiiu însă eră ziua de anul nou și boltele erau închise.

— Ce pacoste, zise năcăjit Moș-popa. Dar nu vă supărați. Mai viu eu la Sibiiu. Numai băgați de seamă, să fiți toți patru, așa ca acum, căci nu aș vrea să se supere nici unul, pe celalalt. Voi toți sunteți buni.

Ne mai puse câte o dutcă în mână și porni supărat, pentrucă-s boltele încuiate. Dar ori ce făcu Moș-popa nu ne mai putu adună nici când laolaltă. Și cu toate că e azi alb și plecat de povara anilor nu uită să ne spuie, când ne întâlnește pe care-va.

— Ce păcat măi copii, că nu vă mai puteți adună toți patru.

— Nu moșule. Nu... Căci doi din cei patru de mult is praf și țărână.

Octavian Prie.

Suferința ne este cea mai credincioasă prietină. Ea se întoarce totdeauna. Adesea își schimbă hațna și chiar chipul; dar o recunoaștem ușor după îmbrățișarea i cordială și intimă.

(Carmen Sylva.)

Când ne iubeam...

Când ne iubeam, eră lumină,
Subt cerul toamnei înorat,
Acum, zadarnic se 'nsenină
Căci soarele e 'ntunecat...

Te cuprindeă o dulce frică
La brațul meu te 'nfiorai...
Când ne iubeam, o rândunică
Părea un glas furat din rai...

Când ne iubeam, întreg pământul
Eră un vesel ciripit,
Acum, ce jalnic urlă vântul
In cuibul nostru părăsit!

Pe casa ta, pustiul cade
Și corbi își croncăne la geam, —
Atâtea flori și serenade
Mureau subt el, când ne iubeam!

Victor Eftimiu.

Parabole.

1. Bărbatul și femeia.

Când Adam, părintele neamului omenesc, și soția sa, părăsără plăcuta grădină a Edenului, erau triști și vorbeau între sine: Unde vom merge acum pe pământ și cine ne va conduce? Apoi se apropiară de cheruvimul cu sabia de foc, care păzia, poarta grădinei.

Eva se răsămă de soțul său și se ascundeă după dânsul iar Adam zise cheruvimului: Vai, de acum nu vom mai umblă împreună cu locuitorii cerului, pentrucă am păcătuit și nu mai suntem sfinți. Roagă tu pentru noi pe ziditorii lumilor, să ne trimită pe unul din îngerii săi, cari cărmuesc stelele în cercurile lor, să ne arete și nouă calea cea dreaptă pe pământ!

Cumintele cheruvim le răspunde: *Omul are în sine însuși steaua sa, care, deși el a greșit, îl înalță mai presus de stelele și sorii cerului. Urmați acelei stele!*

Adam se rugă iar și zise: Înțeleptule locuitor al cerului, după ce odată ne-am abătut dela calea binelui, ochiul și urechea noastră ușor se închide luminei și glasului din lăuntru. Arată-ne un semn, după care să ne îndreptăm în mersul nostru!

Gânditoriul cheruvim zise atunci bărbatului: Când atotputernicul te-a plăsmuit din pulbere și, în zarea de lumină a dimineții, ți-a dat suflarea de viață, atunci tu ți-ai ridicat bărbătescul tău cap către cer, și întâia ta privire s'a îndreptat asupra soarelui. El să-ți fie dar modelul vieții! Cu fața veselă pornește el dimineața în drumul său, și începe lucrarea sa de fiecare zi. Nu se abate nici la dreapta, nici la stânga. Merge drept înainte, răspândind lumină și binecuvântare. El surăde de viforul, care urlă la picioarele lui, și cu o mai frumoasă față ese din norul care-l învălește; și în pompa strălucirii sale își încheie vitejasca și binecuvântata sa carieră. Om cuminte, el să-ți fie simbolul vieții tale pe pământ.

Așa vorbi cheruvimul, și fiul pulberii se plecă și tăcu.

Atunci se apropie de solul ceresc, înroșind, grațioasa mamă a muritorilor, și cu glas drăgălaș se-rugă: Un cuvânt de mângâiere și de învățătură și pentru mine, o sfinte păzitor al raiului! Cum ar putea slaba femeie să privească la înalta și strălucitoarea stea a zilei și să-și urmeze calea sa?

Așa se rugă Eva, și cheruvimul avu milă de frageda femeie, și-i zise cu fața surâzătoare: Când te-a plăsmuit cel prea bun și, în strălucirea amurgului de seară, ți-a însuflat în sân suflarea de viață, atunci tu nu priveai în sus la cer, ci ochii tăi se opriră la florile și verdeța Edenului, la tufșurile mirositoare și la arborii încărcăți de fructe ai desfătătoarei văi, și la izvorul ce curge murmurând printre ei. Asemenea acestei opere a naturei, care este mama voastră, să fie și lucrarea ta, fără sgomot și fără strălucirea orbitoare își urmează ea cursul său pașnic. In liniște și pe nesimțite produce ea ierbi, tufșuri și arbori, izvoare și râuri, din belșugul său. Pe încet și pe nesimțite îngrijește și crește pământul la sânu-i pe fiii săi, până ce înfloresc și aduc roade; și ei sunt podoaba lui. Tinără femeie, această podoabă să fie pilda și icoana traiului tău pe pământ! Și legătura voastră, bărbat și

femeie, — zise cheruvimul, — să fie frageda legătură a luminilor cerești!

Așa vorbi cheruvimul, și din Eden se ridică un murmur lin; și în acest murmur era spiritul Domnului; și el era mărturie cuvintelor cheruvimului.

Adam și soția sa se închină, și Eva tremură și plângea.

2. Tobias.

După o viață evlavioasă și plină de binefaceri, Tobias cel tinăr, când împlinise nouăzeci și nouă de ani, căzu într-o boală grea; se apropiă sfârșitul zilelor sale. Fiul lui cel mai mare, Azarias, sta lângă patul lui și plângea, pentru că suferințele tatălui său îi sfâșiaseră inima. Tobias însă nu se văiera; sufletul lui era liniștit și senin; și în restimpuri, când i se alinau durerile, fața i se lumina iarăși.

— Mult trebuie să mă mir, scumpe tată, — zise Azarias. — În o astfel de luptă cu durerile și în fața morții, eu te văd vesel și cu inima liniștită.

— Îți aduci aminte — îi răspunse Tobias; — și-am povestit adeseori despre călătoriile mele dela Ninive în spre țara Medilor, unde mă trimitea tatăl în zilele tinereții mele. După ce împlineam cu credință voința tatălui meu, venea ceasul reîntoarcerii acasă. Și cu inima veselă începeam din nou obositoarea călătorie; pentru că îmi știam misiunea împlinită, și călătoream către locuința iubiților mei părinți. Cele din urmă călătorii fură cele mai grele, pentru că duceau prin pustii arzătoare de nisip și peste un munte colțuros și pieziș. Dar cugetul la părintele meu și la patria mea îmi umplea inima de curagiu și-mi întărea obositele membre. Grăbeam pașii și soseam acasă în brațele părintelui meu.

Zicând aceste vorbe, bătrânul moribund fu cuprins de un violent atac de durere. După ce i trecu, surâse, își urmă vorbirea și zise: Tot astfel acum mă reîntorc la părintele meu ceresc, care m'a condus în lungul drum al vieții și care, în ceasul primejdiei și nenorocirei, mi-a trimis îngerul său de pază. Călătoria mea s'a sfârșit, eu merg acasă.

După aceste vorbe binecuvântă pe fiii și nepoții săi și adormi în brațele fiului său.

Mihail Strajan.

Doamna Munților.

Piesă în IV acte

de

I. U. SORICU.

Persoanele:

Avram Iancu , Craiul Munților	Căpitanul Neagu	} căpitani
Ion Buteanu , prefect	Iambor	
Popa Balint , prefect de Roșia	Solomen	
Vasile Moldovan , prefectul legiu- nei gemine	Cotișel	
Vlăduț , prefect de Turda	Cătana lui Iambor	
Petru Dobră ,	Aghiotantul lui Hatvani	
Molnar ,	Preotul catolic din Abrud	
Mihai Andreica ,	Popa Zevedei , preot în satul lui	
Ispas Todea ,	Dragoș	
Corcheș ,	Pintea , feciorul de casă al lui	
Ion Dragoș , deputat al Beiușului	Dragoș	
în Camera din Pesta	Imbroane , țăran	
Hatvani , general ungur	George Sántha , prefectul Bihorului	
Cătălina , artistă cu renume la	Bătrâna , mama lui Solomon	
Viena și Pesta	Bătrâna Sora	
Silvia , fata lui Balint, logodnica	Stoe	
lui Buteanu	Révai	} deputați în camera ungară
Pelagia Roșu , țarancă din Mă- rișel	Köpe	
	Csiri	
	Czimbó , solul lui Kossuth	

Lănceri, țărani, țărance, flăcăi și fete.

Acțiunea se petrece în 1848.

Actul I.

(Acasă la Dragoș. La marginea unui sat sărăcăcios din Bihor. O casă mare cu terasă largă în față. De pe terasă duc în curte trepte de piatră, frumos cioplite. La colțurile terasei vase cu flori. Curtea, dela care se întinde spre sat parcul, e spațioasă cu straturi verzi de iarbă. Pe margini arbori. Pe soclurile din fața terasei o Diară și un Apollo cu arcurile întinse.)

La ridicarea cortinei, se vede un grup de țărani și țărance, bărbați, femei, feciori și fete venind din spre sat prin parcare și îndreptându-se spre scările terasei. Unii sunt chiar acolo. Ei aduc plocanele obligate de Sfântul Gheorghe: miei, pasări, ouă, blăni de lup, de jder, năvoade de pescuit, trâmbe de pânză, prosoape țărănești și unelte pentru fân. Un țăran măruntel între două vârste, Imbroane vine mai la urmă cu fluierul la șerpar și cu un ciur în mână.

Locul gol din fața terasei ia în curând înfățișarea unei piețe, în care sunt numai vânzători și nici un cumpărător.

Mulțimea așteaptă să vină »birișul«, feciorul boeresc, Pinteaa, care să ia în primire plocanele. Incepe discuția

Un țăran, care are două blăni de lup, către altul mai tânăr care poartă pe mână o blană frumoasă de jder, zice zâmbind cu ironie.)

Scena I.

Țăranul I:

Precum văd, în iarna asta s'a 'ntărit la colț boierul.
Ne-a 'nhățat de Sfântul Gheorghe mie lupii, ție jderul.

Țăranul cu jderul:

După lege, după datini... Pot eu legile să stric?

Țăranul cu năvodul:

Peștele cel mare, frate, îl înghite pe cel mic.
(Acelaș, către o fată care trece pe lângă ei, cu un miel alb în brațe):
Fugi, fetico, la o parte (arată spre blana de lup)

Că ți-se 'nspăimântă turma!...

Fata:

N'avea teamă, știi prea bine unde li-se pierde urma:
Lup și turmă până mâne uită sfadă și tocmeală,
Infrățindu-se 'n aceeaș puțină cu argăseală.
(Fata trece înainte, căutând cu ochii pe cineva. Se oprește în fața unui flăcău, ce stă singuratic lângă un copac.)

Uite-l!... Și de când îl caut!... Dar de ce te-ai ascuns, Stoe?
Iartă-mi gluma și de-aicea hai la horă!... Fă-mi pe voe!..

(Punându-i mâna pe umăr.)

Nu-i fi vrând pentr'o năframă să ne-aduci pe cap năpastă,
Să ne moară bietul suflet ca răsura de pe coastă?...

Feciorul:

O năframă! Dar năframa fără 'mpotrivire dată
A fost giulgiu credinței mele...

Fata:

Glumă!...

Feciorul:

Glumă vinovată!

(În altă parte o fată c'o trambă de pânză în brațe vorbește c'o bătrână. Bătrâna toarce. De furcă are atârnate două prosoape țărănești și o năframă.)

Fata:

Tot bărbat, mătușică, și te mulțumește sporul?

Bătrâna:

Sfârșind în cântec, fusul par'că-mi mai alină dorul.

(Mângâind-o pe față.)

Că m'a prins dela o vreme, inima și mintea-mi fură.

Fata:

De când Solomon pe semne e la Blaj, la 'nvățătură.

Să-ți ajute Prea-Curata sănătos să-l vezi acasă.

Bătrâna:

Să mi-l văd. Pe dânsul popă și pe ține preoteasă!

Am și eu un gând pe lume. De mi l'aș vedea 'mplinit,

Și-apoi sapa și lopata, să-mi dorm somnul liniștit.

Dar mi 'ntunecă o teamă lumea gândurilor mele;

Grinzile-mi trosnesc în casă, mă trezesc în visuri rele,

Parc'aud mereu blesteme și-and clopotele 'n svon,

Și, plângând, mi-aleargă dorul tocma-'n Blaj la Solomon.

Ce-o mai fi de nu-mi trimete un cuvânt de sănătate?

Fata:

O fi grija preoției...

Bătrâna:

Poate-i fi având dreptate!

Stoe (Continuând conversația cu fata de lângă el):

Ca să viu la horă?...

Fata:

Stoe!...

Stoe:

Alunița de sub geană!...

Fata:

După flori pentru descântec mergem mâne în poiană!...

(Îl amenință cu gingășie.)

Stoe:

Ce șireată!

(Fata se depărtează bucurată. Mai mulți feciori se grupează în jurul bătrânului cu fluierul și cu ciurul.)

Un fecior:

Moș Imbroane, unde ți-ai lăsat ploconul!...

Imbroane:

Drept plocon, eu zic din fluer, nu vrei tu să-mi ții isonul?
Ba și-un chiot, de-i nevoie, o să dau în deal și 'n vale.
Ce? Pentr'un bordei de humă...

Feciorul:

Șocoteala dumitale!...

Imbroane (Către o bătrână, care s'a așezat la odihnă pe scări):

Ia mai bine, lele Soro, dă coleă pe ciur cu bobii,
Să vedem, ne cade bine?... Mai munci-vom mult ca robii?...
C'a spus dascălul Ilie, când s'a 'ntors dela Orade,
Că p'acolo se vorbește cum că iobăgia cade!...

(Murmur de bucurie în mulțime.)

● **voce:**

Ce-a spus dascălul Ilie?... Unde?...

● **fată:**

Ei, n'a spus nimica.

Ascultați mai bine colea, dă cu bobii mătușica!...

Imbroane (Aruncă femeiei bobii):

Iaca bobi!... Acuma, fete, așezați-vă șirag.
Să vedem, ajungeți și voi tot neveste de iobag?...

Bătrâna Sora:

Tot numai la slobozie și la codru-ți șeade mîntea,
Parc'ai fi lotrit pe vremuri pela Baia 'n rînd cu Pîntea!
(Dând cu bobii.)

Uite colea ce cărare s'a ales, ca la îndemn.

Imbroane:

Nu spun eu?... Un semn e ăsta. Ce ziceți voi fete?...

Fetele:

Semn!...

Imbroane:

Știu eu bine... Când cuțitul a ajuns până la os,
Pune 'n cumpăna vieții câte-un dar Domnul Cristos.
După câte mi s'arată seara după mers de stele...

(Glumeț, către o fată de lângă el.)

Oacheșo, dar cine-ți rupse salba scumpă de mărgelă?...
Ia treci colea, nu te teme de mustața mea cărunță,
N'ai să-mi plîngi la 'nmormântare, dar eu o să-ți joc la nuntă,
Și-am să-ți car cu ciurul apa și cu sapa lemne-ți tai...

(Grupurile se îndreptează spre bătrâna cu bobii.)

Bătrâna Sora (Către Imbroane):

De te-ai ospătă încalte, ca și Moțul din mălai!

(Se scoală.)

Iată-ți ciurul!... O să creadă, când li-i da, că-i învechit.

Imbroane:

Ba că nu... Să-i pară bine, că-i întreg nepetecit!

(Își ia ciurul.)

Un fecior:

Dar de ce nu mai trimite nemeșul după plocoane

Ni se face-aicea seară și azi e horă, moș Imbroane!

Imbroane (Glumind):

Nu ți-am spus că-i lege nouă, că se șterge iobăgia?

Nu mai dă ploconul, du-te, joacă hora și chindia!

(Observând pe feciorul boieresc Pinteza că vine pe terasă.)

Iată vine Pinteza!...

Mai mulți:

Singur?

Imbroane:

Și boierul o să vină!

(Privind împrejur, strigă):

Ia chemați-i mai de grabă și pe cei de prin grădină!

(Arată cu mâna grupurile, cari înceapă să se apropie.)

Scena II.

(Aceiași, Pinteza.)

Pinteza (În haine românești, cu cisme, pantaloni de pânză largi, pieptar scurt și căciuliță creată):

Veniți toți, ca să vă vadă la un loc Măria Sa!

Vrea să vă vorbească o vorbă, veste bună, știți...

Mai mulți:

Așa?

(Grupurile se apropie tot mai mult de scară.)

Un fecior:

Numai de-ar veni mai iute, că ne pierdem ziua 'ntreagă!

Pinteza:

Nu cârți, că-i cea din urmă zi pierdută, frate dragă!

Și-apoi n'ai pierdut atâtea zile în viața ta,

Nu ți-a pus căluș la gură, teama de Măria Sa!

Sărbătoarea sărbătoare, ți-a furat-o vre-o poruncă?...

Două zile de robotă într'o săptămână-i muncă?

Și când foametea și boala s'abătuse peste sat,

Cine se 'ngrijiă ca Dragoș de voi toți?

Imbroane:

Adevărat!...

Când sărmana răposata nu brodise niște cergi,
Cui i-au scuturat cojocul douăzeci și cinci de vergi?
Mie!...

(Mulțimea râde.)

Pintea:

Alea te făcură om întreg, pe cât aud,
Altfel putreziai și-acuma pus în lanțuri la Aiud.
Focul ce l-ai pus la grâul grofului dela Alești?
Cam știai în tinerețe cum fug caii nemeșești,
Să ne ierte Domnul

Imbroane:

Pinteo, nu uită că fiecare
Știe cântecul lui Pintea împușcat la Baia-Mare!

Pintea:

Da, strămoșul meu acolo a căzut străpuns în coaste,
A căzut, cum cad voiniciei, ca un căpitan de oaste,
N'a fost hoț, cum credeți astăzi în îngusta-vă prostie,
Ci, cu Rakotzi alături, pentru sfânta slobozie
A luptat.

Imbroane:

Hai, luptă și tu! (Ironie.) Noi, flăcăii, te urmăm!

Pintea:

Moșule, noi pe rușine cinstea niciodat' n'o dăm,
Și de-o fi nevoie 'n țară, și va fi, pe cât socot,
Se va bucură și Pintea în mormânt, de-al lui nepot!

Un fecior:

Să trăiască!... Să dea Domnul ca să fie precum zici,
Inșă azi e sărbătoare, nu ne ține mult aici!

(Murmură mulțimea. Pintea, întorcându-se spre fereastră, vede pe Dragoș și dă fuga să-i deschidă ușa.)

Imbroane (Către-o fată):

Un tăciune și-un cărbune, ghici, frumoaso, ce ne spune? —

Pintea (În timp ce deschide ușa stăpânului, câtră multime):

Spuneți tuturor în grabă lângă scară să s'adune!

Scena III.

(Aceiași. Intră Dragoș, stăpânul moșiei. Poartă haina de gală a magnaților: căciulă cu pampon, tunică cu brandenburguri, atilă, cisme cu pinteni, spadă. Are aer măreț, priviri pierdute și puțin simpatice. Mulțimea îl primește cu strigăte de »Să trăiască!« și »La mulți ani!«)

Voci:

Să trăiască Domnul Dragoș, să trăiască la mulți ani!

Imbroane (Aparte):

Să trăiască!... Ziua bună, miei și miere și curcani!

Dragoș:

Să trăiți și voi la mulți ani!... Sănătate, oameni buni!

Treji la minte, la virtute ca ai codrilor păuni!

Voci diferite:

Să trăiască!

Să 'nflorească!

Să se bucure!

Dragoș:

Frați dragi!

Imbroane (Ironic aparte):

Dec!... Frăție... Noi cu munca, el cu rodul în desagi!

O voce:

Taci și-ascultă!

Dragoș:

Din pruncie petrecut-am împreună,
Impărțind cu voi alături soartea rea...

Imbroane:

Dar soartea bună?

Dragoș:

Pe moșia mea străbună ați fost roiul de albine.

Imbroane:

Și voi trântorii!

Dragoș:

Rodu 'ntreg al muncii voastre, voi l-ați împărțit cu mine,
Căci așa ne pomenirăm neam de neam, veacuri întregi,
Străjuiți de-aceleași pravili și de cârmuirii și legi:
Eu stăpân, voi lucrătorii, după cum am apucat.
Vă puteți voi însă plânge c'am fost crud și ne'ndurat?

Voci:

Să trăiască!

Dragoș:

Astăzi însă rânduiala veche moare,
Și pe ceruri se înalță pentru toți acelaș soare,
Impărțind aceleași raze pentru mare, mic, bun, rău,
Căci cu toții suntem oameni și avem toți un Dumnezeu.
Iată! Pravilele nouă azi încep să poruncească
Cum că orice om azi slobod domn pe sine să trăiască,
Să-și croiască soartea singur apărat de noua lege,
Fiecare precum poate, după câte înțelege,
Ca să n'aibă peste dânsul domni cari să-i mai ia din muncă,
Și să n'asculte de nimeni, doar de-a legilor poruncă.
Toți dela Adam și Eva ne-am născut ca să fim frați
Și 'n Hristos am fost cu toții tot ca frații creștinați.
Pentru toți din a lui rană sânge cald a curs și apă,
Însă cei mari abiă astăzi pot aceasta s'o priceapă!

O femeie:

Cum îi picură cuvântul!...

Un moșneag:

Par'că-i fagure de miere!...

Dragoș:

Azi vedem că 'n voi, în cei mulți, e izvorul de putere,
Că prin cei mulți voia-și spune Cel a toate știutor,
După cum spuneau Romanii, moșii noștri 'n graiul lor:
«Vox populi est vox dei» ... desrobire ați voit.
Pentru ea pe roată Horea și cu Cloșca au murit,
Pentru ea a curs de veacuri val de lacrimi arzătoare...

(O femeie-și șterge ochii rostind:

Femeia:

Doamne, Doamne!...

Dragoș:

Iată, astăzi sfânta zi de sărbătoare
A venit cu învierea și cu zori de vieță nouă!
Ridicați acum spre ceruri dornici mânilor-amândouă,
Mulțumiți acelu care slobozenia ne-a dat,
Vă rugați pentru cei care pentru dânsa au luptat.
De-am putut în sfatul țării pentru ea să lupt și eu,
Cât mă bucură 'mplinirea, martor mi-este Dumnezeu!...
(Mulțimea uimită murmură. Femeile și bătrânii dau din cap ștergându-și ochii.)

Voci:

Dumnezeu te alduiască!

Dragoș:

Nu mai sunteți deci iobagi

Și cu mine dimpreună bucurați-vă, frați dragi!

(Izbucnire nebună de bucurie în mulțime. Feciorii strigă: »Trăiască!« ...
Aruncă în sus căciulile. Femeile plâng, rostind: »Am ajuns și ziua asta.
Se sărută ca înainte de cuminecătură. În decursul tumultului, Stoe se
apropie de fată și o sărută.)

Stoe:

Până mâne, prea e lungă așteptarea, vino încoace...

(O sărută.)

Fata:

Cu noroc, bădică dragă!

Stoe (Sărutând-o iar):

Cu noroc, mândră bărnace!

(În acelaș timp fata, care vorbise cu mama lui Solomon, se duce la ea și
sărută mâna.)

Fata:

Să mă ierți, măicuță dragă!

Bătrâna (O sarută):

Pup de ruje rumenit,

Să ne bucurăm, că ziua învierii a venit.

(Imbroane scoate o ploschiță din sân; bea un gât și se duce la bătrâna
cu bobii, îmbiind-o.)

Imbroane:

Fin'c'ai dat cu bobii bine, hai acum să ne cinstim,

Vezi tu, că de-abia acuma noi începem să trăim.

Moartea deci să mai aștepte...

Bătrâna (Veselă bea):

Cu noroc și bucurie!

Imbroane (Bea și el și arată glumind spre Dragoș):

De-am fi tineri, pân' la anu l-am chemă la cumetrie!

Bătrâna:

Este bun ca pâinea caldă, Dumnezeu să-l alduiască!

Imbroane:

Se cunoaște, mâncu-i ochii, că-i de lege românească!

Un sătean (Pe care Imbroane îl îmбие cu plosea, o ia):

Sângele rămâne sânge, nu se face apă 'n veci,

Imbroane (Glumind):

Nici chiar când mi te mângăie cu nuiaua pe tureci!

Dragoș (Continuând, murmurul se potolește):

Duceți dar cu voi acasă darurile ce-ați adus

Și pe toți în a Lui pază să vă aibă Cel-de-sus!

Iar în rugăciunea voastră niciodată nu uitați

Pentru Kossuth, iubitorul celor mulți, să vă rugați!

Voci:

Dumnezeu să ni-l trăiască!

Voci nedumerite:

Ăla-i tot de-ai noștri, soațe?

Imbroane (Inchinând):

Cătănirăm împreună.

(Râde.)

O femeie:

Te ții tot de boroboațe!

Dragoș:

Slobozi pe pământul vostru, când veți fi de-acum chemați,
Slobozenia, pământul vostru să vi-l apărați!

(Murmur de nouă bucurie.)

O voce:

Și pământul e al nostru?

Dragoș:

Care cât a biruit

Să lucreze pân'acuma, îi rămâne dăruit

Dela 'nalta stăpânire!...

Voci:

Și bogați și slobozi toți!...

Dragoș:

Să și-l lase moștenire la feciori și la nepoți!

Mergeți deci acum acasă, mergeți, Dumnezeu cu voi,

Să vă apere avutul și copiii de nevoi!

(Poporul jubilează. Strigă, plâng, se sărută rostind:

»Să trăiască Măria Sa«, »Să-l trăiască Dumnezeu«,

»Zi mare«, »Veste bună«, »Așa vezi«. —

După un scurt tumult poporul începe să se depărteze. Femeia cu feciorul la învățătură urcă scările și-i cade 'n genunchi lui Dragoș.)

Scena IV.

(Femeia, Dragoș, Imbroane.)

Femeia:

Dumnezeu te alduiască!

Dragoș (O ridică):

Scoală, nu mai plânge, mamă!

Femeia:

N'ai luat nimic din daruri, uite, ia astă năframă,

Peste care 'n nopți de trudă a plâns ochiul meu bătrân,

Să-ți aduci aminte, Doamne, peste noi c'ai fost stăpân;

Să-ți aduci aminte, Doamne, de sărmanii roboțași,

Nici de-acuma înainte la nevoie să nu i lași.

Că sunt multe zile grele și nevoi pe capul lor,
Și le trebuie 'ncă multă vreme un apărător.
Să-ți aduci aminte, Doamne, credincioși că te-am slujit,
Că, de-ai fost milos cu dânșii, ei din suflet te-au iubit!

(In timp ce ea vorbește, Imbroane închină singur,
ciudindu-se 'n glumă.)

Imbroane:

Doar vinarsul din ploscuță; (arată spre mulțime)

Azi au holde, lanuri ei.

Eu cu ce m'aleg? (râzând)

Cu plosca și c'o sculă de bordei!

(Bea, se uită împrejur, vede pe ceilalți plecând veseli,
se 'ndreaptă cu ochii spre Dragoș.)

Eu bordeiul doar și plosca, (o bea) să trăiești Mărita Ta!...

(Mângâind plosca, o blastămă.)

Blastămată fi să nu seci câte zile oi aveă! (Pleacă râzând.)

Cine vrea ca să nu moară

Poarte plosca subsuoară,

Cine vrea ca să trăiască

Ploscuța să și-o 'ngrijească...

(Fuge și bea la popasuri.)

Dragoș (Ia năframa dela bătrâna și-i sărută mâna):

Mulțamesc, măicuță dragă!...

(Vede pe Imbroane, fugind cu popasuri, în care bea.
Zâmbește și arată cu mâna spre el.)

Uite-l nu-și mai află locul...

Femeia:

Suflet bun, dar slab de gură, i-s'apropie sorocul!

(Dragoș împătură năframa, o pune în buzunar și-i
dă bătrânei un galben.)

Dragoș:

Uite, pentru ziua asta... M'a mișcat cuvântu-ți bun,

Și să știi că totdeauna pentru voi am să mă pun.

Acum du-te bucurată.

Femeia (Plecând):

Să te ție Dumnezeu!...

Dragoș:

Dela Solomon, ce veste?

Femeia (Intorcându-se spre el):

E la școală, la tipău!...

(Se depărtează.)

Scena V.

(Dragoș, Pinteau.)

(Pinteau, cu ochii spre sat, privește spre țărani, dintre cari unii n'au ieșit din parc, ei mai stau bucurându-se de vestea cea bună.)

Pinteau:

Cum se bucură, săracii!...

Dragoș:

Pentru ei acestea-s Paști;

La sărutul libertății simți cum că din nou te naști.

Dar tu știi că eră vorba niște prieteni să ne vie,

(Vesel)

Gata, Pinteau?... Să bem și noi din cinstita slobozie!...

Pinteau:

Toate-s gata!...

Dragoș:

Mergi atuncea la părintele și-l chiamă,

Nu cumva chiar azi să uite și să nu ne bage'n seamă!

Pinteau:

Chiar acum!... (Iese.)

Dragoș (Singur):

Sunt vremuri nouă și să le ieșim cu plin,

Merită în a lor cinste un pocal să bem de vin!...

(După ce pleacă Pinteau, vin oaspeți deputații: Révai, Kópe, Csiri și vice-spanul George Sántha. Ei vin din casă pe terasă. Révai și Csiri au aceleași costume ca și Dragoș, ceilalți sunt în costume civile.)

Scena VI.

(Dragoș, Révai, Kópe, Csiri, Sántha.)

Dragoș:

Bine ați venit la mine, dragi prieteni de idei!

Ședeți!... (Le oferă scaune.)

Révai (Luând loc, se așează leger):

Servus!... Dar țărani?...

Csiri:

Bucurie ce-i pe ei!...

Dragoș:

Gustă și ei fericire dintr'a libertății cupă.

Sántha:

Ce de veacuri mai trecură lanțul până să se rupă!

(Se așează cu toții la masă.)

Dragoș (Lui Sántha):

Vii acuma dela Pesta?

Sántha:

Nu ... Viu dela Dobrițin,
Lucrurile merg spre bine. Numai vești de 'nvingeri vin.

Dragoș:

Admirabil se mai luptă polonezul ăla Bem!

Csiri:

Când asupra țării tale a căzut amar blăstem,
Când aveai o țară mare cu trecut strălucitor
Și-ai pierdut-o, și ești singur prin străini rătăcitor,
E firesc să lupți în contra celor ce-au robit pe-ai tăi.

Dragoș:

Drept e. Adversarii noștri pentru el au fost călăi!
Când își pierde mama pruncul, se mângăie de-un străin.

Révai:

Nobil om!... A spus chiar Kossuth; »Inaintea lui mă 'nchin«.

Dragoș:

De-acum n'avem nici o teamă de-ale neamțului armate.
Desrobit, poporul nostru luptă pentru libertate.
Și de câte ori poporul a luptat pentru pământ,
Pentru libertatea-i scumpă, n'a fost niciodată 'nfrânt!
(In acest timp o fată din casă vine și așază o sticlă mare
de vin și păhare, apoi iese.)

Sántha:

Tot ce ne îngrijorează e puterea lui Urban.

Dragoș (Toarnă vin în păhare):

O să se predeă, că-i între nicovală și ciocan!
Intre Dunăre și Tisa noi suntem stăpânitori,
În Croația ai noștri au pătruns biruitori.
E atâta 'nsuflețire ca la cincisprezece Marte:
O s'ajungem pân' la Viena... (Incep să bea.)

Csiri:

Vremea asta nu-i departe,
Ca să vadă lumea 'ntreagă, să 'nțeleagă și să știe
Cum Maghiarii pot să prindă ursul viu în vizunie.
E atâta foc în piepturi și atât ceresc arânt,
Că nu-l poate opri nici chiar trăsnetul din cerul sfânt.
Prea a fost fierbinte lava, ce prin versu-i inspirat,
Petofi peste mulțime ca vulcanu-a revărsat.

(Ciocnesc și beau.)

Dragoș:

Da. Par'că-l aud în piață detunând peste mulțime:
»Glasul patriei te chiamă, sus la luptă, maghiarime!«...

Réval (Către Dragoș):

Tu 'cu Petőfi al nostru ești prieten, mi-se pare. —

Dragoș:

Și eu l-am purtat pe umeri în triumf prin piața mare.

Köpe:

Pare că-l aud, un Hermes de lumină vestitor,
Cum știă s'aprindă focul libertății în popor.

Sántha:

Da. Tu ai par'că la tine manifestul.

Köpe:

Il aveam,

Și chemarea lui la arme lângă inimă o am:

(Beau. Köpe scoate din buzunar chemarea și o citește):

»A sunat ora supremei
Incercări.

Vin dușmanii, vin dușmanii,
Iată-i răsărind din zări,
Judecata cea din urmă

A sosit,
Dar eu nu mă tem de dânsa
Și nici neamul meu iubit!...

»Sus, voi toți ai țării mele
Dragi copii,
A sunat ora supremei
Datorii.

Din colibe, din palate
Alergați,
Azi Ungaria întreagă
Fie-o mare de soldați!

»Și tu, Doamne, scut al nostru
In nevoi,
Fii cu cei viteji, cu cei buni,
Fii cu cei bravi, fii cu noi!
Oțelește pieptul nostru, te rugăm,
Și-al tău fulger îl trimite
Armelor ce le purtăm!...«

(Beau.)

Csiri (Către Dragoș):

Și Valahii tăi se luptă inimoși la noi în oaste.

Dragoș:

Cine-a pus lui Bonaparte junghiul cel mai crunt în coaste?

Să-i auzi cântând ei singuri în amurg, pe câmp departe,

Ce-au pățit și cum luptat-au în război cu »Bună-partea«.

Când au arme, fiecare par'că este un Cezar.

P'ăștia să-i trimeți să 'nfrunte pe hainul Svetozar!...

(În acest timp Pinteau intră cu alte sticle de vin.)

Scena VII.

(Aceași, Pinteau.)

Pinteau:

Popa-i dus pân' la un maslu, i-am lăsat cuvânt să vină.

Dragoș (Așează vinul și Pinteau iese):

Trebuie să vie-acuma, nu să caute pricină.

(Beau tot mai des. Încep întâi să murmure, apoi ei ciocnesc.)

Köpe:

Să trăiască libertatea!

Dragoș:

»Libertatea și iubirea, astea două-mi trebuiesc!«

Csiri:

»Pentru libertate vieța!«

Dragoș:

»Eu cu dragoste-mi jertfesc!...«

Köpe:

»Vieța-mi dau pentru iubire, iară pentru libertate

Mi-oi jertfi cu drag iubirea!...«

Révai:

Petofi o spusese, frate!

(Beau.)

Révai (Lui Dragoș):

Ce zici, nu-ți mai amintește de vre-o stea versul acesta?

Valurile tinereții, știi, actrițele din Pesta!...

(Cântă pe melodia: »Sárga rigó, rózsa bimbó, galambom«):

Ochi-albăstri foc să-i ardă,

Mititico, frumușico, draga mea,

Că voiră să mă piardă,

Mititico, frumușico, draga mea! } bis

Da i-oi face eu mai bine,

Mititico, frumușico, draga mea,

Să plângă ei după mine,

Mititico, frumușico, draga mea! } bis

Dragoș (Galeș):

Lasă frate, apa trece, numai pietrile rămân!...

Și-am rămas de-atunci c'o piatră, ca un sloi de gheață'n sân!

(Oftează.)

Ochi-albaștri foc să-i ardă,

Că voiră să mă piardă!

(Beau cu toții.)

Sántha:

Mai frumoase 'n sfatul țării ți-au fost vorbele maestre

Decât orice serenadă, ce-o cântai pe sub ferestre!

Dragoș:

Lasă, frate, tinerețe, suflet dornic par'că nu-i?

Lasă sufletul să-și smulgă dela soarte partea lui...

(Beau.)

O să vină bătrânețea cu nespusa ei povară,

Cel puțin să știi c'avut-ai după cine rău să-ți pară...

(Toarnă vin. Cu răgaz):

In ciuda lor, a zilelor haine,

Să bem cu sete adâncă și păgână,

Să bem până puterea ne mai ține

Și nu adoarme inima bătrână!...

(Ciocnese și beău. Se aud olopoței de trăsură. Apoi Pinteza vine grăbit.)

Scena VIII.

(Aceiași, solul Czimbor.)

Pinteza:

Să iertați, Măria Voastră, sol dela împărăție!

A sosit cu o poruncă!...

Dragoș:

Chiamă-l sus aici să vie!

(Pe fețele tuturor e întipărită nedumerirea.)

Sántha:

Ce să fie?...

Dragoș:

Poate Kossuth o mai fi cerând oșteni.

I-oi trimite, de-i nevoie, din feciorii bihoreni.

Réval, Csiri, Kőpe:

Cine știe!...

(Pinteza intră cu Czimbor, solul lui Kossuth.)

Dragoș:

Iată solul.

Réval:

E grăbit și abătut.

Solul Czimbor :

Vă urez un veac de bine, domnii mei, și vă salut!
Și v'aduc aici salutul prea înaltului guvern!

Toți (In timp ce Dragoș îi oferă un scaun, iar Pintea dă sticlele goale la o parte) :
Ce vești?

Czimbor :

Bune într'o parte, slavă Tatălui etern!

Dragoș :

Spune ce-i, amice Czimbor, cum stă lucrul adiecvat?

Czimbor :

O'un cuvânt, în munți Valahii contra noastră s'au sculat!
La Mihalt, pe la Băița, la Abrud și Mândruloc
Tot ce e Maghiar ei astăzi trec prin sabie și foc!

Oaspeții :

Blestemații!...

Dragoș :

Cum se poate?

Czimbor :

Se deșteaptă n'nr'ânșii hiena,

Sunt în contra Uniunii. Mâna ei și-au dat cu Viena.

Dragoș :

Par'că nu-mi vine a crede.

Czimbor :

Dar să nu uiți că Șaguna

E prietin cu împăratul. El îi poartă cu minciuna,
El îndeamnă la omoruri și la pradă și la jaf,
Că pe unde trec rebelii lasă numai scrum și praf.
E un vaer și o jale...

Sántha :

Ei?... Și ce facem acum?

Toți :

Ordinul?

Czimbor :

Prin munți Maghiarii-s ca orbeții lângă drum.
Și de-aceea mă trimese Kossuth și mi-a spus să vezi...

Dragoș :

Ei?

Czimbor :

Să mergi în munți degrabă și cu Moții să tratezi.
Tu cu Iancu ești prietin, pe Buteanu îl cunoști:
Să-i îndupleci să n'atace ale Ungurilor oști,
Ci mai bine arma n'mână contra Nemților să ia,
Sau de nu să stea deoparte, sau în fine, vei vedeă...

Dragoș:

De-i așa, atunci, prietini, o să mă gătesc de drum.

Czimbor:

Nu mai sta la îndoială și pornește chiar acum!
Noi ne ducem. Pune caii și pornește negreșit,
Spune Moșilor că Neamțul și Vlădica i-a mințit!
(Se scoală toți să plece. Îi dau mâna.)

Dragoș:

O să plec în noaptea asta.

Czimbor:

Așa dar ne-am înțeles...

Sántha:

Du-te, du-te!...

Révai:

Cale bună!...

Köpe:

Să ne scrii de ți-a succes!...

(Ies cu toții zicând:)

Toți:

Cale bună.

Scena IX.

(Dragoș, Pinte.)

Dragoș (Lui Pinte):

Pinte, du-te roibii dela grajd inhamă!

Pinte:

Plecăm chiar în noaptea asta?

Dragoș:

Spre Abrud de bună seamă!

Pinte:

De, cum crezi, însă stăpâne, eu socot că e mai bine
Să-i lăsăm să-i pârjolească... Ungurii?... Îi știu eu bine!
Hei, câți au pierit de-ai noștri, doar așa, de gustul lor!
Nu știi, când voiau să 'ncearcă dacă nimeresc ușor,
Ei luau la ochi Rumânul, pușca 'ntr'însul descărcau
Îl vedeau căzând în sânge și de chinul lui râdeau.
Lasă să se mai răsbune roata și spânzurătoarea...
Câți de-ai noștri nu pieriră!... Azi îi bate Născătoarea!

Dragoș:

Nu mai face vorbă multă, prinde caii la cocie!...

(Pinte iese.)

Dragoș (Singer):

Cine le-o fi sucit mintea?... Ei cu Viena?... Ce prostie!...

Scena X.

Dragoș, Popa Zevedei.)

Popa:

Bună seara!

Dragoș:

Dar, părinte, ce-ai făcut de n'ai venit?

Popa:

Pe-un bolnav cu sfânta taină...

Dragoș:

Cine-i?

Popa:

L-am împărțășit.

Un biet Moț pribeag în lume, se 'ntorcea acas' trudit,

Ungurii dela Târcaia l-au bătut de l-au sdrobotit.

Tot o rană, tot un sânge, par'că el e vinovat

Că la munte Buciumanii armele au apucat!...

Dragoș:

Și e rău?

Popa:

Nu cred să scape. Și-are-acasă cinci copii

Și nevastă ce-l așteaptă, și el schingiuit pe-aci!

Dragoș:

Ticăloșii!...

Popa:

Dar pleci astăzi? Încotro?

Dragoș:

Aș vrea să-i scap

Pe Români din cursa Vienei!... Iancu și-a făcut de cap!...

Popa:

Nu știu dacă ai dreptate, dar dacă m'ai ascultă,

Eu ți-aș spune pe credință: Nu porni, Măria Ta!

Pentru ce n'a trimis Kossuth la Români răsculați

Pe Sigismund Pap, pe Buda, că sunt și ei deputați?

Dragoș:

Ce 'ntrebare este asta?... Și de ce-o faci, om bătrân?

Popa:

Kossuth vrea să-ți puie capul!... Prea te-ai arătat Român...

Iancu? Știe el ce face!... Cănele de 'mbucături

Nu te latră niciodată, dar de-l iai cu sburăuri,

Te 'ncolțește unde poate! Nu plecă, Măria Ta!

Pân' acum ne luară munca, azi vor limba să ne ia!

Ce mi-e bună libertatea, ce folos că sunt stăpân

Pe un petec de moșie, dacă nu mai sunt Român?

(S'aude o cucuvea.)

Dragoș:

Te-au oprit din rugăciune?... Nu poți să te 'nchini cum vrei?
Nu zi vorbă cu păcate, nu, părinte Zevedei!
Ce-am avut noi dela Viena? Ne-am luptat pentru 'mpărat,
Dar de rana ce ne doare, Viena când ne-a întrebat?

Popa:

Nu știi! Dar să nu uiți, Doamne, c'a spus Kossuth că voește
Ca și pietrele aicea să vorbească ungurește!
Orice-ar fi, are dreptate Avram Iancu și Axinte!...
Uite, te privesc în față și trecutu-mi vine 'n minte.
Biet iobag, umblam la școală lângă pruncii nemeșești,
Ei cu blănuri, cu mătăsuri, eu în straie românești.
Zi de zi-mi turnau în suflet câte-un picur de venin:
Umiliri, ocări, pedepse pentrucă eram Român.
La istorie odată dascălul m'a întrebat
Care-i pajura valabă?... »Plugul« am răspuns mirat.
Școala 'ntreagă răsese-atuncia către mine lung privind.
»Nu!... Este spânzurătoarea« a zis dascălul rânjind.

Dragoș:

Pentru-o glumă le porți ura tuturor, așa fierbinte?
Au dreptate când spun și ei, că Valahul ține minte!

Popa:

Da!... Căci are ce să țină!... Nu-s glume, Măria Ta!
Este ura că noi limba n'am voit a ne lăsa,
Că trăim cum apucarăm dela moși, dela bătrâni,
Că trăim aici de veacuri și vrem să murim Români!
Nu 'nțelegi această ură cum s'aprinde 'n ochii lor
Ori de câteori e vorba, Dragoș, de al tău popor?
Ai trecut ades Căpușul; valul lui îndurerat
Nu ți-a povestit nimica?... Și nu ți s'a arătat
Tânguioasă înainte umbra tristă a lui Gelu,
Să te 'ndemne să-ți schimbi gândul și convingerilor felu?

Dragoș:

Prea vezi numai răutate, numai viclenie 'n ei,
Uită patima și nu fi rău, părinte Zevedei!
Trebuie să plec, adio...

(Îi dă mâna și pornește spre ușă. În acest timp afară se aude cântecul trist al cucuvelei. Popa rămâne 'n loc în mijlocul scenei, apoi după o clipă zice:)

Popa:

Să-ți ajute Domnul sfânt!...

(După ce Dragoș a eș't, își împreună mâinile și rostește cu amărăciune):

Vai de-acela care crede al dușmanilor cuvânt!...

(Cortina cade.)

(Va urmă.)

Constantin Stamati.

(Material biografic.¹⁾)

Rămas la 1812 dincolo de Prut, C. Stamati, poetul romantic-național al Basarabiei, se întoarse adeseori în Moldova sa prea iubită. Dar situația economică și bătrânețele îi cam răriră trecerile Prutului, până ce într'un moment, la 1867, nimeni nu mai știă bine ce-i cu el.

Despre modul cum Stamati s'a desfăcut treptat de ce mai aveă în patria sa, o povestesc documentele reproduse mai la vale.

Moșia lui în Basarabia a fost Caracușeni, din districtul Hotinului. Acolo i s'a născut fiul din întâia căsătorie, cu Ecaterina Ciurea din Fălticeni. Acest fiu se număă tot Constantin, dar își ziceă Stamati-Ciurea. (Vezi „*Tribuna*“ din 1890, Nr. 249).

La Fălticeni Stamati aveă rude. La 1841 trăiau acolo: comisul Alecu Stamati, căminarul George Stamati, spătarul Gavril Stamati și părintele Iconom Iftimie, pe care-l vom întâlni în documentele care urmează.

Moșia poetului, moșie mare, rămase rudelor — se va vedea cum —, dar rămase și leprel galițiene, care erau Ovrefi.

Știrile următoare sunt culese din *Buletin, foaie oficială* a Moldovei, care eră monitorul oficial de-atunci.

I.

C. Stamati eră ginerele căminarului Tudorachi Ciure, care locuă în Iași. Acest Ciure a murit înainte de 24 August 1833, când *Buletinul, foaie oficială* (Nr. 19, p. 74) anunță, că ginerele căminarului a pus la mezat casele cu locul lor din Iași. În anunțul din *Buletin* Stamati este nămit *Titularnoi Sovetnic*.

II.

În anul 1833 începură și tratările pentru vânzarea unei părți din moșia Fălticeniei, care-i aparținea lui C. Stamati. Tratările s'au sfârșit în 1836, când poetul se află iarăși în Iași. Definitiv afacerea se termină abia în 1843.

Anului 1843 îi aparține un act cu Nr. 2867 al divanului apelativ al țării; prin acest act se întărește o învoială dela 1836, din Maiu 15, când C. Stamati se află în Iași. Reproduc tot actul:

¹⁾ Atragem luarea aminte asupra acestui material biografic, care întregește cu date nouă biografia lui C. Stamati, scrisă de savantul nostru colaborator în prefața operelor lui Stamati, publicate la Minerva, București 1906 în Biblioteca Scriitorilor Români

De către acest divan s'au întărit actul sub Nr. 2984, la *Maiu 1836*, prin care D. Titularnoi Sovietnic, Costachi Stamati au dat cu veșnic bezmău Iconomului Iftimie Stamati, o livadă cu pomii de pe moșia d-sale Fălticeniei și Buciumeniei dela ținutul Sucevii.

Glos iscălitul proprietar al *moșiei Fălticeniei și altele* din ținutul Sucevii, fac știut prin această scrisoare ce dau Sfinției Sale Iconomulul *Iftimie Stamati*, că pe moșiile *mele* Fălticeniei și Buciumeniei, aflându-se dela biserica satului Fălticeniei spre satul Buciumeni, niște livezi lăcuitorești de pomăt, care, din pricină că nu se poate țineă îngrădiri, se pierde și legiuita dejmă a moșiei Sfinția Sa *încă dela anul 1833*, prin a mea știre cumpărând acele livezi, pe care unindu-le au intrupat a fi numai o livadă, în mărime cam de patrusprezece fălci gospod, după planul moșiei îngrădindu-o dimprejur cu șanț, cuprinzând cu linia acelu șanț și o parte dintr'o livadă ce a fost a finei Ioan, mai sădind încă și din nou pomi, care livadă intrupată în îngrăditura acelu șanț și după vechile ponturi și după rostirea noului organicescului reglement al țării, fiind supusă numai dejmuirea rodurilor pământului și a pomilor ei, pentru aceea dejma prin învoială m'am alcătuit vicinic cu Sfinția Sa, ca să-mi deie embatic câte una sută lei pe an, având a răspunde acest embatic și pe anii aceia ce ar fi neroditori și care embatic de-apururea se va da la vechilii sau posesorii ce vor fi la acele moșii, cu care această așezare de vecinic embatic vor aveă atât Sfinția Sa, cum și urmașii Sfinției Sale, în veci, pentru deplina, pacinica stăpânire, pomenita, intrupata dovadă cu acel șanț, fără a se supăra nicum și sub nici un fel de cuvânt despre mine și *urmașii* mii sau vechilii și posesorii acestor moșii, afară numai de cerirea însemnatului embatic, iar dacă n'ar răspunde acest embatic pe vreme de trei ani, atunci apoi va rămâne livada supusă dejmuirei, și când s'ar întâmpla a mă desface eu sau urmașii mii vecinic de aceste moșii, acest așezământ tot va aveă neștrămutat urmarea lui pentru care, spre întocmai urmare în veci, despre amândouă părțile i-am dat Sfinției Sale această scrisoare de așezământ în embatic vecinic cu a mea iscălitură și pecete, primind și eu alta asemenea dela Sfinția Sa.

Iași 1836 Maiu 15.

(L. P.)

(Iscălit) Titularnoi Sovietnic și
Cavaleru Costachi Stamati.

Divanul apelativ al Țării-de-sus.

Atât iscălitul în această scrisoare de așezământ D. Titularnoi Sovetnic și Cavaleru Costachi Stramati, precum și Sfinția Sa Iconomul Iftimie Stamati, *față viind* în prejudiția divanului și arătând prin viu graiu cuprinderea ei întocmai spre a-și avea în veci a ei păzire, în urmarea cerirei ce au făcut și prin jaloba trecută la registru sub Nr. 2840, se întărește de către acest divan.

(L. P.)

Iscăliți: **Dimachi**, vornic, **C. Sturza**, vornic, **M. Radu**, aga, **C. Jipan**, spătar, **Iancu Costachi**, spătar.

Nr. 2984 1836 Maiu 19 zile.

(L. P.)

III.

Documentul judecătoriei ținutului Sucevii, citat aici, din *Foia Sătească*, se află la pag. 10 și are data 23 Dechemvrie (1841), Nr. 5177. El sună:

Jidanca Freida, soția mortului jidov Moisa sin Avram, împreună cu fiul ei Ghidali, prin jalobă către această judecătorie, au cerut a li se încredința zapisul cu care, prin particularnică alcătuire, au trecut în de veci vânzare un loc cu bina pe el, aflător în târgul Fălțiceniei, pe proprietatea d-sale Titularnoi Sovetnic Costachi Stamati, supus plății bezmăului, către neguțătorul Mendel Focșăneanul, în preț de 600 sorocoveți; în urmarea căriia cereri și pe temeiul titlurilor de proprietate înfășoșate de numiții vânzători, pe de o parte s'au încredințat zapisul vremelnicește, pentru nestrămutarea alcătuirii dintre ei, iar pe de alta potrivit formelor statornicite, se publică în tot cuprinsul Prințipatului în termen de 6 luni, spre înștiințarea acelor ce vor avea un fel de pretenție sau drit de răscumpărare, ca să se înfășoșeze la acest tribunal în termenul arătat, socotit dela data publicației, spre a li se face îndestulare, căci în urmă nu vor mai fi ascultați.

IV.

La Fălțiceni C. Stamati avea o proprietate respectabilă. Din soartea ei mai cunosc actul 4795 al judecătoriei ținutului Sucevii, publicat în *Buletin, foaie oficială* pe 1842 (Nr. 103, pag. 444): „De către acest tribunal, prin actul cu Nr. 455, s'au slo-

bozit cea de săvârșit întăritură, pe zapisul întărit vremelnicește la 30 a trecutei lui April anul următoriu supt Nr. 178, prin care Jidovul Ițic Chitariul au vândut de veci particularnic o casă cu locul ei din târgul Fălțiceniei, pe proprietana d-sale Costachi Stamati, în ulița Cișmelii, cu plată de bezmău, în preț de 75 galbini către jidovul Iancu Găidăcariul, pe temeiu că s'au urmat publicațiile rostite de *Sobornicescul Hrisov*, în scroc de 6 luni și trecerea a 15 zile, în care vreme nu s'au ivit nici un drit sau legiuită pretenție, despre care se face obștește știut⁶.

În anul 1843 acelaș *Buletin* (Nr. 24 p. 96) publică actul cu Nr. 461 al judecătoriei ținutului Sucevii, relativ la soartea aceleiași moșii:

„Prin actul cu Nr. 460 acest tribunal au slobozit ce(a) de săvârșit întăritură pe zapisul cu care jidanca Freida, cu fiul ei Ghidale, particularnic au vândut de veci un loc din târgul Fălțiceniei, de pe proprietatea d-sale Titularnoi Sovetnic Costachi Stamati, cu plată de bezmău, neguțitorului Mendel Focșeanu, pe temeiu că s'au urmat toate formalitățile cerute pentru particularnice vânzări, și atât pentru curmarea publicațiilor cuprinse prin Foaia Sătească cu Nr. 2 din 11 Ghenarfe 1842 se publică spre obștească știință, că cumpăritorul au rămas stăpân pe locul cumpărat⁶.

Din acelaș an datează Nr. 582 al judecătoriei ținutului Sucevii (*Buletin, foaie oficială*, p. 108): „Acest tribunal cu Nr. 580 au slobozit cel de săvârșit act pe zapisul cu care Strul Leiba au vândut un loc sterp, pe proprietana d-sale Titularnoi Sovetnic Costachi Stamati, către neguțătorul Faibiș Țarigrădeanu, în preț de 200 galbini, de vreme că în terminul publicațiilor ce s'au urmat prin *Foaia Sătească* cu Nr. 24 din 14 Iunie 1842, în termin de 6 luni și trecerea a 15 zile, nu s'au ivit nici o pricină asupra arătatei vânzări, se face obștește știut, că cumpăritorul au rămas stăpân pe locul cumpărat⁶.

Documentul citat aici se află la pagina 187 a *Foaiiei Sătești*: „Maiu 28, Nr. 2052. Jidovul Strul sîn Moisa, din târgul Fălțiceniei, au vândut de veci neguțătorului Faibiș Țarigrădeanu, un loc stărp din acel târg în mărime de 5 st., fața la ullă și 17¹/₂ st. lungul, supus bezmăului către proprietarul moșiei Fălțiceniei, în preț de 250 galbini⁶.

Jidanii se așezau pe moșia lui Stamati!

V.

Neputând să-și vadă singur de averea sa din Moldova, Constantin Stamati o încredințează unor prieteni boeri, cu actul Nr. 906 al judecătoriei Sucevei. *Buletin*, 1843, Nr. 28, p. 112:

„De cătră această giudecătorie la 8 a trecutei luni: Mart, sub Nr. 806, s'au încredințat vechilimeaua prin care d. Vasili Costachi Stamati au împuternicit pe D-lor Dimitrie și Alexandru Cantacuzinești, deplini vechili în toate pricinele ce s'ar ivi asupra moșilor DSale Stamati dela ținutul Sucevii în Moldova și anume *Tâmpeștii, Fălticeniei* cu târgul și celelalte părți, precum asemenea și în pricinile aflătoare de mal înainte în proțes, stând în giudecată la toate instanțele giudecătorești, potrivit formelor, însuș sau prin vechilii ce vor rândul, pentru care se face obștește știut*.

Judecătoria Sucevei decide sub Nr. 3085 (*Buletin*, Nr. 75, pag. 375):

„D. Aga Dimitrie Cantacuzin, proprietarul de acum al moșilor Fălticeniei, Tâmpesștii și alte părți, prin jaloaba ce au dat acestui tribunal, au cerut că așa precum s'au înțeles cu D-lor prinții Dimitrie și Alexandru Cantacuzino, posesorii acestor moșii, ce au luat asupra DSale Agăi toate pricinele de giudecată, cu care D-lor prinții eră însercinați de *foștul* proprietar D. Cavalerul Costachi Stamate, prin vechilemeaua întărită de această giudecătorie la 8 a trecutei luni Mart, supt Nr. 806 și publicată prin *Buletinul* cu Nr. 28 din 8 April, apoi să se destabularisască zisa vechileme și pe temeiul cerirei ce s'au primit și dela D-lor prinții, se face obștește știut*.

Ce isprăvi i-au făcut cei doi „prinți“ cu vechilemeaua prețului, sau, cum s'ar zice astăzi, cu procura lui, nu știu, încă nu știu. Este, însă, probabil că ei s'au grăbit să-i ușureze grijile bătrânului, care trecuse de 60 de ani.

G. Bogdan-Duică.

Nu te mândri, că ai îndurat nenorocirea ce te a izbit. Puteai face altfel?

(Carmen Sylva.)

*

E cea mai intimă bucurie a sufletului omenesc, când are ce să admire. Nimic nu l înalță atât de sus — măcar pe o clipă — peste micile lui neajunsuri, ca și admirația tainică și sinceră.

(Thomas Carlyle.)

Universităţi populare.

Un pământ se poate cuceri cu arma, dar nu se poate păstra decât prin muncă. Rădăcinile puterii mele asupra unui petec de pământ cresc şi se întăresc în raport direct cu cantitatea de energie cheltuită pentru fructificarea lui. Cu alte cuvinte: îndărătnicia, cu care se apără un pământ, atârnă de cantitatea sudorilor amestecate în el. Truda braţelor şi sudorilor-fetei sunt aşadar, copciă puternică care înfrăţeşte sufletul omului cu gîlia pământului.

Valoare superioară capătă însă această îndărătnicie numai luminată de o puternică *conştiinţă naţională*. Pentru ce? Pentru că numai aceasta e în stare să-i lărgească conţinutul punând-o în serviciul apărării *întregului* pământ muncit de acelaş popor.

Fără această conştiinţă, ne apărăm gîlia care ne asigură existenţa ca *oameni*, dar nu ca *Români*.

Fără conştiinţa naţională, nu vom fi în stare să traducem în realitate ideea *patriei*, a unei patrii înfloritoare, care să ne asigure, celor de-un sânge şi de-o limbă, nu numai neatârnamarea materială, ci şi *libertatea vieţii naţionale*, în formele pe care noi le credem mai potrivite pentru a pune în evidenţă talantul hărăzit neamului nostru: aurul sufletului românesc.

Şi această conştiinţă naţională, clară şi dărză, nu se poate obţine, decât prin *cultură naţională*.

Nu numai cunoaşterea limpede a uriaşelor sloţări şi a nenumăratelor jertfe aduse de înaintaşii noştri pentru menţinerea noastră ca popor deosebit pe aceste plaiuri, numai cunoaşterea temeinică a valorilor noastre morale şi intelectuale poate să ne fortifice conştiinţa naţională şi, prin ea, mândria naţională, într'atâta, încât, ori-unde ne-ar arunca soarta, uneltirile şi atacurile potrivnice să se răsfrîngă de ea cum se răsfrîng talazurile mării de granitul stîncilor ce se ridică sfidătoare din isbeliştea lor.

Cât de maleabilă e conştiinţa naţională a celor pentru care mormintele nu spun nimic, se vede mai bine acum, când atîţia dintre aceştia pierzându-şi, în vîlmăşagul păcatelor şi curentelor de azi, busola orientării sigure, — pe care nu ţi-o poate da decât cunoaşterea întregului lanţ de sbuciumări, de încordări şi de jertfe ale înaintaşilor, pe ale căror oase se razimă gîlia care ne hrăneşte, — se lasă seduşi de duşmanii noştri de moarte, deghizaţi în apostoli ai unei împărăţii cu păduri de argint, cu râuri de lapte şi de miere.

Corpul didactic din Braşov, dându-şi seama de primejdia ce ameninţă rodul atâtor jertfe de sânge şi de suflet, precum şi de urgenţa pornirii unei activităţi de reculegere sufletească, care să îndrepteze spre alte obiective ochii lacom-aţintiţi asupra câştigurilor fără muncă din zilele noastre şi, voind să pună la adăpostul curentelor destrămatoare partea încă sănătoasă a sufletelor, îndrumându-le spre preocupările superioare ale ştiinţei, spre cultura care te învaţă să distingi neghina de grâu, minciuna de adevăr, esenţialul de secundar, eternul de vremelnic, — printr'o laudabilă hotărîre şi-a strâns energiile şi a pus bazele unei *Universităţi populare*.

Iată adevărata cale a galvanizării şi imputernicirii conştiinţei naţionale, pe cale de slăbire în atmosfera otrăvită de ideile internaţionalismului, de ispita îmbogăţirii peste noapte prin afaceri veroase, de păcate fără număr.

Iată călea ridicării nivelului cultural al mulţimii, punând în circulaţie şi făcând valori active din roadele, închise în filele cărţilor savante, ale sbuciumului şi frământărilor sufleteşti ale atâtor vieţi preţioase închinată ştiinţei şi binelui obştesc.

Iată calea menţinerii şi străngerii legăturilor dintre şcoală şi societate, dintre pământul ţării şi sufletul cetăţenilor, a orientării mulţimii — prin evocarea trecutului cu comorile sale de învăţăminte — în cunoaşterea intereselor româneşti de azi şi de mâine.

Iată calea refacerii morale, a reîntremării sufleteşti, a readucerii apelor revărsate la matca lor.

Obiecţiunea, că publicul nostru n'ar şti aprecia importanţa unei astfel de instituţiuni şi, în consecinţă, energiile cheltuite cu susţinerea ei ar fi o cheltuială zadarnică de forţe, cade în faţa faptului că Universitatea populară din Braşov a fost în stare — în cele mai neprieşnice împrejurări, când numai de carte nu-i arde publicului — să adune 215 ascultători, cu taxe destul de mari (140 Cor., pentru funcţionari: 70 Cor.), şi să-i ţină două luni de zile, aproape zi de zi, nu numai cu interesul neslăbit pentru cursurile sale, ci chiar potenţându-l.

Această constatare dovedeşte:

1. Că sâmburele societăţii româneşti e încă sănătos.
2. Că o îngrijire şi cultivare pricepută poate face iarăş patentă: latentă putere regeneratoare a acestui sâmbure.

Succesul atârnă de priceperea — lumina şi căldura — pe care vor şti-o pune în fapta lor slujitorii acestor altare.

Nici sprijinul extern nu va lipsi. Valorile noastre intelectuale, care urmăresc cu deosebit interes aceste eforturi generoase, sunt gata să sprijinească cu puternicul lor concurs instituțiunile de felul acesta. Au venit la Braşov, la prima chemare, şi nu vor refuza preţiosul lor concurs nici altor centre dela noi, îndată ce se va face dovada capabilităţii noastre de a da şi a susţinea vieţa unui astfel de focar.

Cine a urmat regulat cursurile Universităţii populare dela Braşov şi cine a avut norocul să asculte conferenţele oaspeţilor dela Bucureşti, a d-lor: S. Mehedintzi, I. Ştefănescu şi I. Rădulescu Pogoneanu îşi poate da seama de plusul de lumină şi sporul de energie naţională ce se coboară şi rămâne în suflete pe urma activităţii acestor fel de instituţiuni.

Perdea după perdea se ridică din faţa ochilor tăi sufletesti: orientări şi perspective nouă, lumi nouă cu comori nouă, nebanuite până aci. Ochii ţi se deschid mari asupra icoanelor de pe care mâni înţelegătoare au şters praful gros ce le acoperia frumuseţea şi valoarea.

Puteri creatoare de capod'opere răsar pe neaşteptate din pagini de cărţi nebagate în seamă, din modestia lăcaşurilor sfinte, din largul cuprins al vieţii româneşti, — capod'opere care pot sta alături de cele mai minunate creaţiuni ale sufletului omenesc de oriunde şi de oricând.

O fecundare a sufletelor prin ideile şi pilda vieţii celor care au trăit pentru alţii, printr'o infuziune de idealism, printr'o mai multă preţuire şi îndrăgire a pământului ţării şi, ceeace e mai preţios, prin cel mai miraculos grăunte în vieţa unui popor: grăuntele din care răsar holdele îmbelşugate ale bunăstării, ale puterii, ale fericirii unui neam: *grăuntele încrederii în propriile noastre puteri*, — iată rezultatul activităţii acestor instituţiuni.

Numai cine îşi da seama: ce va să zică, în situaţia grea în care ne aflăm azi, o hranire, o sporire a acestei energii, miraculoase în binefacerile ei, — ştie aprecia însemnătatea Universităţilor populare conştient conduse.

Să ne desbărăm de obiceiul de a educa şi instrui masele prin vorbele goale — așa zisele toasturi — spuse la mese 'ntinse cu mâna pe paharul de băutură.

A sosit vremea muncii serioase, sistematice, în locul celei pe apucate, a muncii cu răbdare, săvârşită zi de zi, a muncii

care zidește încet dar trainic, — în locul muncii pripite, a muncii de mântuială, de ochii lumii.

Calea au arătat-o dascălii din Brașov. Porniți pe ea pretutindenea unde mai sunt suflete neîntinate în mocirla patimilor și păcatelor ce bântuie azi.

Cu cât mai repede, cu atât mai bine!

Dascălimea, care-și înțelege chemarea, în schimbul jertfei sale de nervi și de timp pe care atâția alții îl întrebuințează mult mai lucrativ, are o singură cerere: să fie pusă, din partea statului, la adăpostul grijilor materiale și să i se dea posibilitatea de a-și procura și hrana sufletească de care are nevoie în această activitate: cărțile necesare.

Cine nu înțelege justea acestei cereri, nu înțelege interesele tânărului nostru stat.¹⁾

Axente Banciu.

† Adam Buda de Galați

(1840—1920).

Dela Hațeg ne vine vestea, că pasionatul iubitor al naturii, nobilul Adam Buda de Galați, care și-a vândut muzeul său de științe naturale „Asociațiunii” noastre, după lungi și grele suferințe, la 31 Maiu 1920, a încetat din viață la frumoasa vârstă de 81 de ani.

Fiindcă răposatul a primit numai jumătate (25,000 cor.) din prețul muzeului, iar cu cealaltă jumătate a făcut un fond pentru augmentarea lui, el este a se considera ca unul din binefăcătorii noștri culturali, de care se cuvine să ne aducem aminte întotdeauna pentru a primi învățăturile frumoase ce ni le oferă viața lui lungă și binecuvântată.

Născut la 13 Septemvrie 1840 în comuna *Ruși*, plasa Hațeg, Județul Hunedoara, dintr'o veche familie de nobili, împodobită încă la 1326 cu atributul de Galați, iar la 1621 cu cel de Ilia. Primele studii le-a făcut în casa

¹⁾ Sperăm că aceste îndemnuri vor afla răsunetul convenit și în alte centre școlare. Aceasta cu atât mai vârtos, deoarece înainte de războiu aproape pretutindeni există această instituțiune a universităților populare: la Blaj, Năsăud, Beiuș etc.

părintească. Răsmirița din 1848 i-a aflat în Deva, de unde, volind să se refugieze, au fost împiedecați de lupta dela Simeria și nevoiți să se întoarcă la *Breteia română*.

După revoluție a studiat în colegiul din Orăștie, apoi în cel din Sebeș. Mântuindu-și studiile s'a reîntors la *Breteia română*, unde a fost de ajutor tatălui său la gospodărie.

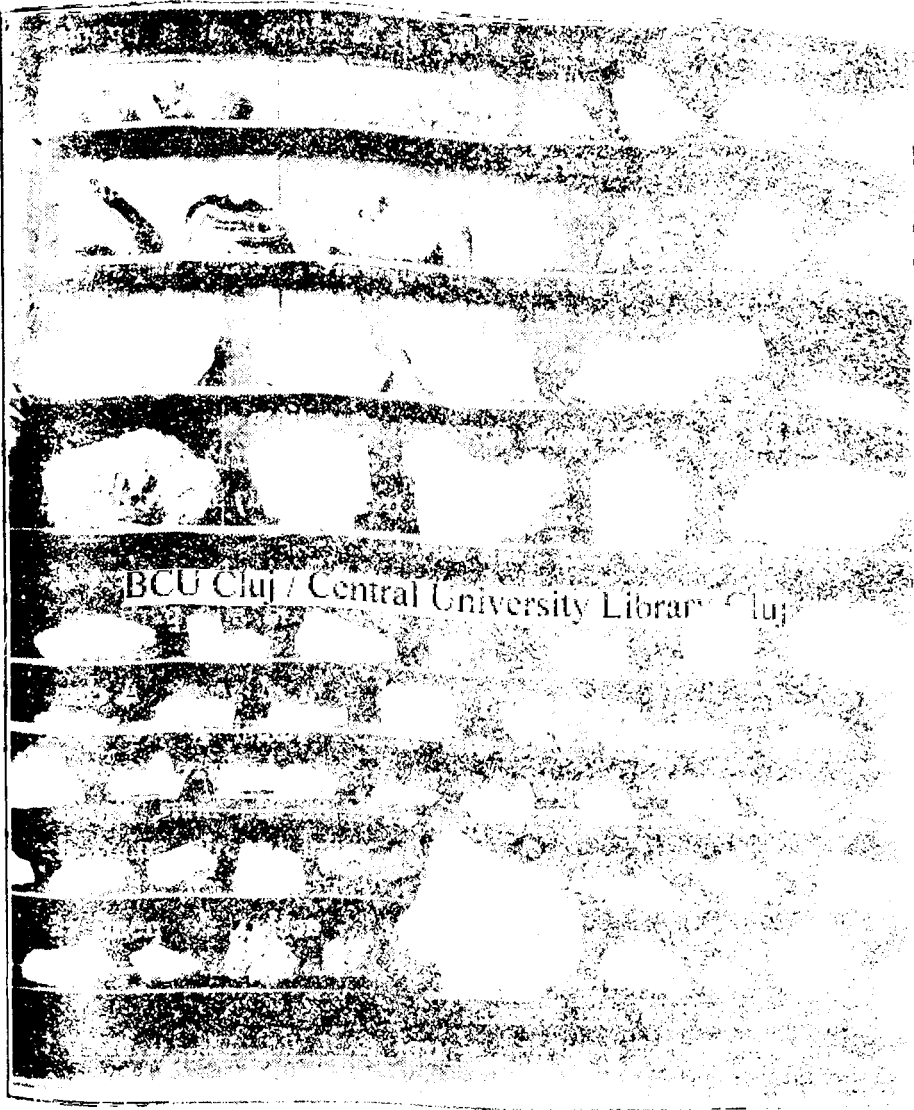
Simțind în sine multă tragere de inimă, pentru științele naturale, a început întâiu să colecționeze insecte. Frumoasa lui colecție de insecte a dăruit-o mai târziu prietenului său, Dionise Kenderessy, dela care a ajuns apoi, prin cumpărare, în posesiunea muzeului din București.

După aceea s'a îndeletnicit cu colecționarea paserilor. Pușcă și pregătia paseri pentru muzeul său. A fost vânător vestit. Deja ca copil de 13 ani a pușcat o căprioară pe Retezatul. Vânător de urși n'a fost nimeni ca el în părțile Hațegului. A pușcat 14 urși, apoi foarte mulți lupi, mistreți, cerbi, capre, ca de vulpi, iepuri și sălbătăciunile mai mărunte, nici să nu vorbim.

A făcut cunoștință și cu contele Coloman Lazar, un ornitolog vestit, precum și cu Ioan Ciato, proprietar în Cunța, iar mai târziu cu subprefectul județului Alba-inferioară, cari încă au stimulat îndeletnicirile sale ornitologice.

Când și-a îmbogățit colecțiunea ornitologică într'atâta, încât rar află pasere, pe care el să n'o aibă, a început să facă și geologie. După îndrumările custodelui muzeului din Budapesta, Dr. Alexă Pavay Vajna și a profesorului din Aiud, Carol Herepey a cutreerat toți munții și văile județului Hunedoara, explorându le comorile și colectând insectele petrificate. Pe vremea aceea neexistând căi ferate, ba nici șosele, cum se cade, colecționatorul eră nevoit să poarte în spinare tot ce află.

În 1860, când s'a făcut împărțeala averii părintești, Adam Buda, ca cel mai tânăr între cei trei frați, a moștenit averea dela *Rea*, care pe atunci eră părăsită cu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Secția științelor naturale. Subsecția mineralogică din muzeul central al Asociațiunii.

totul. Nu aveà nici măcar un pom, la umbra căruia să se odihnească. Zicându-și însă „Ajută-te, și Dumnezeu încă te va ajuta!“ s'a pus pe lucru, și în câțiva ani a agonisit atâta, încât și-a putut clădi casă, având astfel, unde să adăpostească colecțiile mereu crescânde ale obiectelor sale de științe naturale.

În 1870 s'a căsătorit. A avut și un copil, care la vârsta de trei ani a murit de difterie. Puțin după aceea i s'a prăpădit și nevasta de supărare. Astfel după cinci ani de căsnicie fericită a ajuns văduv. Timp de 16 ani și-a aflat mângăierea exclusiv în cercetarea naturei. A luat parte la o mulțime de congrese științifice, îmbogățindu-și din ce în ce mai mult comoara cunoștințelor.

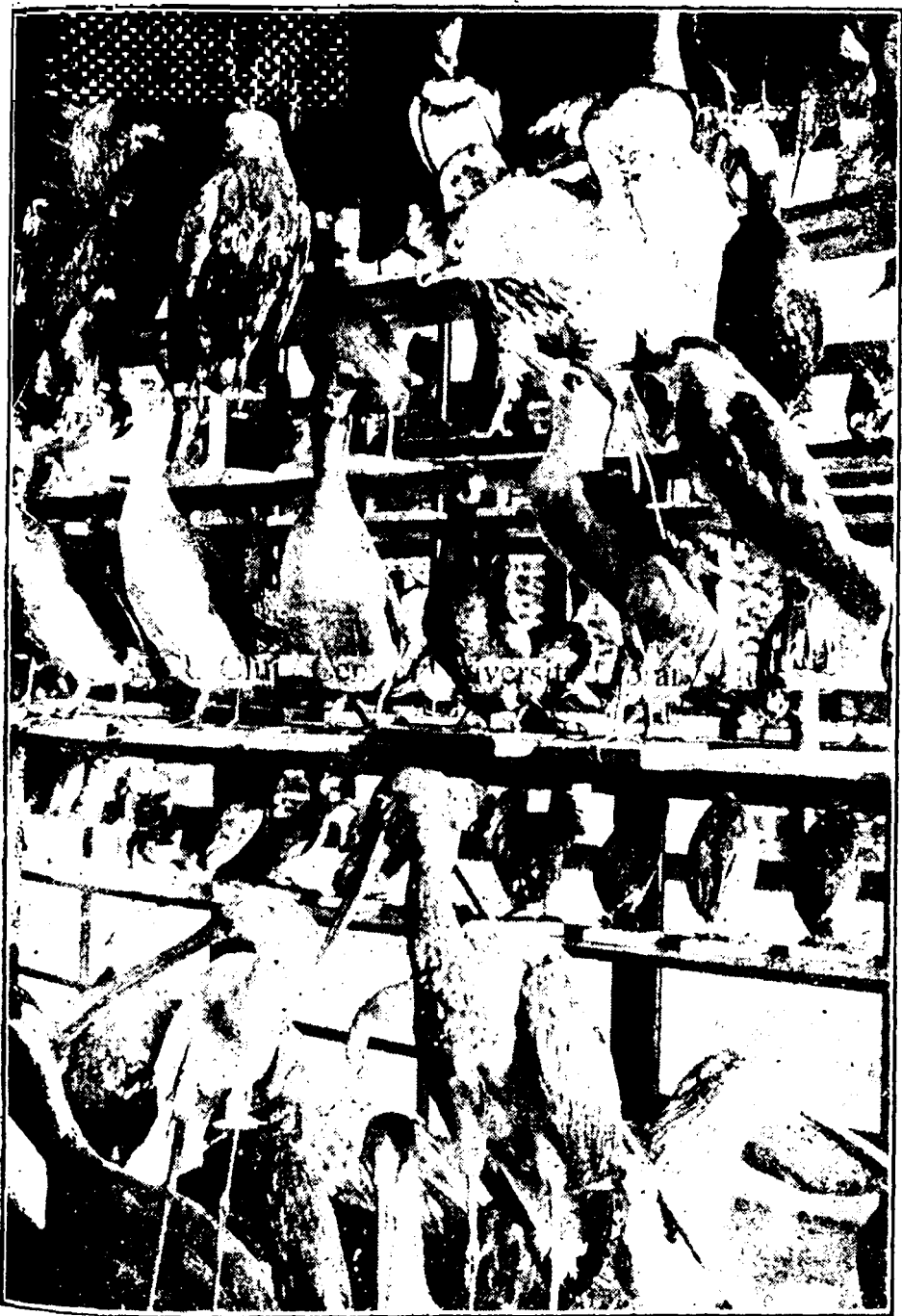
Fiind departe de oraș, unde ar fi putut aveà la îndemână bibliotecă mai mare, a trebuit însuș să-și cumpere toate cărțile de cari aveà nevoie.

Tot pentru înmulțirea cunoștințelor sale a făcut diferite călătorii, întâi în Europa, apoi și în alte părți.

Umblând prin țări străine, a văzut diferite soiuri de pomi, pe cari a dorit să-i cultive și la el acasă. A cumpărat deci intravilanele mai multor vecini și și-a făcut astfel o livadă de pomet mare de șase jughere cadastrale (pogoane). Aici a oltoit 360 de soluri de meri, 250 de soiuri de peri, 70 de soiuri de pruni, 20 de soiuri de vișini și cireși ș. a. La vre o cinci-șase ani, când au început să rodească, a ales soiurile acelea de pomi, cărorora le priea mai bine solul și clima și cari se puteau desvoltă astfel mai frumos.

Legându-l pomăritul și mai mult de casă, a început să adune tot felul de fluturi. În scurt timp și-a făcut o colecție frumoasă.

Călătorind în 1897 prin Egipt, a făcut cunoștință în templul Sphinx cu nevasta a doua, cu care încă a trăit fericit până la moarte.

Secția științelor naturale. Subsecția zoologică (Păseri) din muzeul central al Asociațiunii.

Sporindu-i-se colecțiile de științe naturale, a mai făcut o încăpere pe seama lor, ca oaspeții și cercetătorii, din ce în ce mai număroși, să le poată privi cum se cade.

La expozițiunea aranjată de congresul ornitologic internațional în Budapesta, precum și la expozițiunea aranjată tot acolo cu prilejul mileniului din 1896, a luat parte și el cu o mulțime de obiecte.

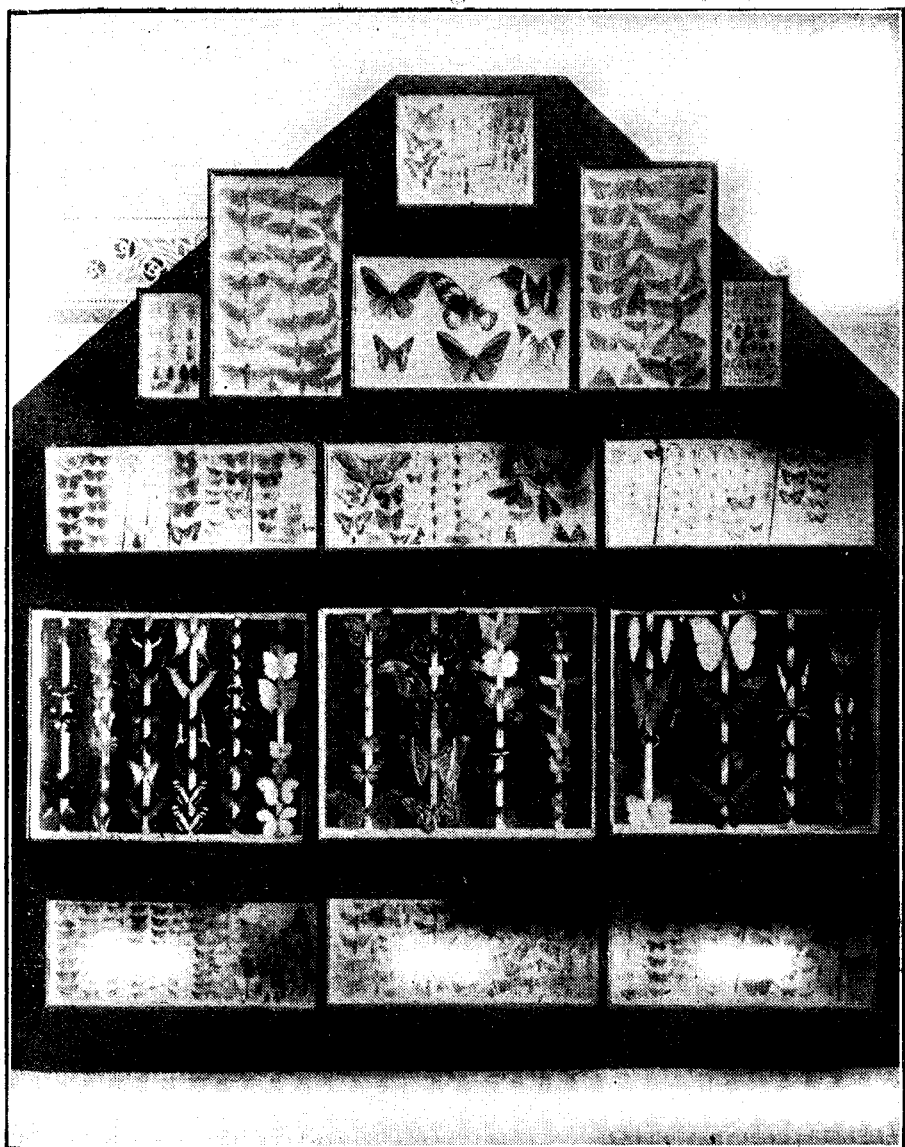
Și în streinătate a obținut diferite premii cu alesele sale soiuri de poame.

Mănat de pasiunea sa ornitologică, a plecat în 1912 la oceanul ghețos de nord, ca să studieze paserile de acolo. A văzut astfel nu numai fiordurile Norvegiei, ci a atins și capul nordic extrem al Europei (Nordkap) și a privit fenomenalul soare nordic. A văzut și vestitul munte al paserilor, pe care se află paseri de mare cu milioanele. La o împușcătură de tun trimisă de pe corabie s'au ridicat atâtea paseri în văzduh, încât s'a întunecat zarea. Și totuș nu s'au ridicat nici a suta parte din milioanele de sburătoare, câte cuibăresc acolo. De aici, trecând pe lângă insula urșilor, a ajuns la insulele Spitzberga, atingând, la punctul Adventbay, al 78-lea meridian nordic, unde gheața eternă închide orice navigațiune.

A cutreerat și alte țeri. Astfel Italia, unde a văzut Neapolul, insula Capri, clopotul vânător, orașele desmormântate Herculenum și Pompeii.

În 1913 a traversat România, Elada, Egiptul (pentru a doua oară), de unde a trecut în Palestina la Ierusalim, la Marea moartă, apoi pe Iordan la Ierihon.

În 29 August 1916 autoritățile maghiare, alarmate de intrarea în războiu a României, l-au silit să se refugieze, lăsându-și toate comorile, adunate cu munca grea de fiecare zi a vieții sale, în voia întâmplării. Noroc, că ofițerii, cari au trecut pe acolo, fiind oameni culți, n'au făcut nici o stricăciune în colecțiunile frumoase ale mu-

Secția științelor naturale. Subsecția zoologică (Fluturi) a muzeului central al Asociațiunii.

zeului său. De cealaltă avere a sa (bucate, vestminte, vite etc.) s'a ales nimica. Nu-i mirare, deci, că la o vârstă atât de înaintată și după atâtea suferințe, îndurate în timpul refugiului, a căpătat boală de inimă.

Izbucnind în 5 Noemvrie 1918 revoluția, Adam Buda a plecat numai decât la Hațeg, ca să pună sub ocrotirea consiliului național român de acolo muzeul său de științe naturale, cecece a și succes.

Venerabilul bătrân, care timp de 65 de ani a strâns cu o râvnă într'adevăr rară atâtea comori prețioase în muzeul său de științe naturale, l-a putut vedeà asigurat pentru totdeauna pe seama culturai și a științei în anul următor (1919), când custodele muzeului nostru, d-l *Ioan Banciu* l-a pachetat și transportat la Sibiu, unde oricine îl poate cercetă gratuit de două ori pe săptămână: Lunea și Joia între orele 11—12.

Oricum e o mângâiere deosebită și aceasta.

Și eu cred, că oricare cercetător serios al muzeului său, trecut acum cu totul în stăpânirea noastră, va zice acum la mormântul său: Domne odihnește-l și dă-ne cât mai mulți oameni cu pașuni nobile, ca Adam Buda.

Oameni ca aceștia sunt factorii principali ai progresului și civilizațiunei.

Ioan Georgescu.

Miez de noapte.

Din vasa noapte-a lanurilor coapte,
Cu vântul vin amăgitoare șoapte...

.....

O, vântule ! ..
O, vântule molliu,
Nu simți cât e de besnă și pustiu
Și'n mine ca și-afară — miez de noapte?! ..

A. Cotruș.

ISTORIA LITERATURII NOASTRE VECHI.

21. DIMITRIE CANTEMIR.

Dimitrie, — care rămase capuchehaie moldoveană la Constantinopole, purtă cu grijă interesele fratelui său și căută, pe de altă parte ca să clatine vaza Brâncoveanului, care respinse cu trufie pețirea lui Antioh pentru una din fiicele sale. La 1697 Dimitrie participă la lupta Turcilor cu Nemții și eră în oastea musulmană, fugind cu ea, după înfrângerea rușinoasă dela Zenta.

De mult Dimitrie eră ca și logodit cu o fată a lui Șerban Vodă, cu care se căsătorî în anul 1699 la Brașov, unde mireasa lui, fratele și mama ei, petreceau în exil. Prin legătura aceasta cu cei fugiți dinaintea Brâncoveanului aveă să se accentueze și mai mult ura între cele două familii. Cu toate uneltirile acestuia, nunta se făcù în Iași după Ispasul aceluiași an. Dar Brâncoveanul se răzbună în alt chip. Pârile sale și pungile cu bani răsturnară în anul următor (1700) pe Antioh din scaunul Moldovei, pe care nu-l putù ocupa nici după trei ani, când Constantin Duca fù a doua oară detronat, în favoarea boierului pământean Mihaiu Racoviță.

Steaua Cantemireștilor păreă a fi apus pentru totdeauna, căci Mihaiu Racoviță izbutî să adune în jurul său, îmbunându-i, pe toți boierii țării, atât pe partizanii Ducăi, cât și pe ai Cantemireștilor. Dar în vremile acestea de surprinderi, s'a putut întâmplă, ca chiar peste un an și jumătate, Racoviță să cadă, iar în locul lui să ajungă, la 1705, din nou Antioh, care domni până la 1707, ca să fie înlocuit iarăși prin Racoviță, iar acesta, la 1709, prin Nicolaë Mavrocordat.

Un moment se păreă că aveă să se facă pace între Brâncoveanu și între Dimitrie Cantemir, oboșiți amândoi de lupta

crâncenă ce-și dădeau. Constantin mijloci pacea și se îndatoră să plătească lui Dimitrie o însemnată pensie anuală.

Nu însă acestei împrejurări se datorește, în anul 1710, suirea lui Dimitrie pe tron, ci cauzele ei au fost altele.

Între Turcia și Rusia situația politică se înăsprise. Un războiu devenise inevitabil. Turcii nu aveau încredere în Brâncoveanu, care cochetă în aceste timpuri, când nu se știa cine va fi învingătorul, și cu Nemții și cu Rușii, căutând să păstreze în același timp, pe față, bunele relații cu Poarta. Domnul Moldovean, fiul Exaporitului, era un bun credincios al Turcilor, dar nu era bine văzut în țară, indușmănându-se cu mulți boieri, pe care îi persecută sau îi trimisese peste hotare. Poarta trebuia deci să aibă în Moldova un Domn pământean, cu legături familiare printre boieri, capabil de a răsturna pe Brâncoveanu. De aceea când Mare-vizir deveni un prieten al lui Dimitrie Cantemir, acesta îl propuse Domn, ca pe fiul unui vestit războinic și credincios Porții și ca pe un dușman vechiu al lui Brâncoveanu. Cu onoruri deosebite și cu scuteli de cheltuieli, Dimitrie Cantemir urcă scaunul Moldovei la anul 1710.

Și iată că acest protejat al Turcilor deveni prietenul dușmanilor lor, al Rușilor. Schimbarea aceasta de ținută, care e o trădare în același timp, se explică ușor. Turcii, care îl iertaseră de biruri, începură în curând să i le ceară, supt alte forme, pe când vistieria era goală, și nu avea de unde să se umple. În înfrângerea teribilă dela Zenta, Dimitrie Cantemir, care cunoștea mai bine ca oricine altul istoria otomană, va fi zărit apunerea puterii turcești, pe când în est Petru cel Mare ridică statul rusesc. Din punct de vedere politic, Cantemir crezută deci că e mai prudent să părăsească pe cei slăbiți și să se alieze cu creștinii și ortodocșii, cărora le surădea viitorul.

De aceea Dimitrie Cantemir trădă pe cei ce l-au ridicat pe tron, — și căzută. Din Noemvrie 1710 până în Iunie 1711 i-a ținut domnia și după 7 luni o pierdută pentru totdeauna, căci Țarul, în care mulți vedeau un zeu cuceritor, a fost învins. Astfel, am pierdut pe Antioh, marele fiu al lui Cantemir, care deveni Rus, — altfel, am fi ajuns Români pentru veacuri în împărăția colosului vecin.

Lui Petru cel Mare, în pacea dela Stănilești, i-au cerut Turcii extradarea lui Cantemir, trădătorul. Sfetnicii săi îl sfă-

Димитрие Кантемир, Князь Молдовы. А. Д. Кантемир (Б. Т. З. П.)

DIMITRIE CANTEMIR, Principele Moldovii
(După Gr. G. Tocilescu, *Hronnicul*).

tui au să împlinescă această condiție, «să nu lase să piară pentru un singur om o oaste atât de numeroasă». Petru însă a răspuns «cu o inimă într'adevăr împărătească»: «Aș putea să dau Turcilor toată țara până la Cursc, fiindcă am speranță de a o recuceri, dar supt nici un chip nu-mi pot călca cuvântul și să extralez pe un principe, care pentru mine și-a părăsit principatul; căci este cu neputință de a recâștigă onoarea odată pierdută».

Astfel Cantemir își părăsi țara cu câțiva boieri, între care și Neculce, și plecă cu Petru cel Mare în Rusia. El ceru țara Harcovului, cu toate veniturile, zicând că «țară au lăsat, țară să-i deie; și pe toți Moldovenii el să fie mai mare; că ce va fi voia lui, volnic să fie să facă, și fără ucazul lui nime să nu fie volnic a merge nicăiri, și alte multe ca acestea». Dar cererea lui nu fu ascultată și i se dădură numai «o mie de dvoruri în țara Moscului, care acea mie de dvoruri cuprinde 50 de sate și oameni ca 15 mii», și afară de aceea «câte 20 de pungi de bani pe an, cari fac 6000 de ruble și două părechi de case frumoase în Moscva».

Astfel începură desiluziile pentru cel menit ca să fie domnitor și redus la simplul rol de boier. Soția Sa, Casandra, fiica lui Șerban-Vodă, murî la 1713 de inimă rea, lăsându-l cu patru feciori, între care cel mai mic eră Antioh și două fete.

El se făcuse «încă și mai rău și mai iute la beție și se scârbea de fiece și ușa îi eră închisă». Incetul cu incetul Cantemir s'a înstreinat tot mai mult de țara sa, devenind un curtean și consilier al lui Petru cel Mare, căsătorindu-se cu frumoasa princesă de Trubetzkoï, devenind însoțitorul lui Petru în pelegrinajele sale, în calitate de orientalist diplomatic și tâlmaciu. Când, la 1714 (11. Iulie), Academia din Berlin îl alese de membru al ei, fostul voievod moldovean abiă mai eră Român.

Abiă când boala de care suferea, diabetul, îl doborî, la 1722, abiă atunci îl apucă dorul de țara în care s'a născut și pornî, cu voia țarului, la începutul anului 1723, din Astrahan spre Moldova. A murit, înainte de a fi împlinit cincizeci de ani, în August 1723.

Opera lui Dimitrie Cantemir e mare, căci acest erudit al timpului său a găsit, în tot cursul vieții sale, vremea pentru

Ilustrație din DIVANUL lui CANTEMIR (1698)
(După I. Bianu și N. Hodoș, *op. cit.*)

indeletniciri literare. Avem din copilăria lui, în latinește, niște încercări de scrieri filosofice confuze, care n'au alt merit decât să ne arăte cât de pronunțată eră încă din juneță aplecarea lui spre gânduri și expresiuni încalcite și obscure.

La 1698 apare în tipografia din Iași opera sa filosofică, închinată fratelui său și intitulată: *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul*. E o operă, de compilație filosofico-teologică, în care autorul încearcă să arăte însușirile superioare ale sufletului față de trup. Din această întâia lucrare a lui Cantemir în limba română se poate prevedea cum vor fi operele lui viitoare. Lui îi lipsește absolut înțelegerea pentru firea limbii poporului său, pe care o cunoșteă bine, dar pe care n'o știă prețui. În loc ca din această lucrare să fi făcut întâia scriere filosofică în limba noastră, el schimonosește limba în mod atât de barbar, după sintaxa și topica limbii latine, și de multe ori numai din tendința de a fi cât mai sucit în expresie, încât avem fraze ca: «când pe lume prunc te-ai născut, aceasta să ști, că nu pentru alta în lume te-ai». Și de altfel, conținutul operei e atât de strein cugetării limpede, atât de puțin potrivit cu cursul logic al unei minți scrătătoare, încât nu credem că în afară de dascălul său Ieremia Cacavela, care o laudă într'o prefață tot atât de încurcată, să fi fost gustată vreodată.

Pe la 1705 termină scrierea sa care e cea mai caracteristică pentru felul său de a face literatură, acea ciudățenie, numită *Istoria ieroglifică*.

Precum în «Divanul lumii» regretăm că întâia operă filosofică în limba română a fost apucată greșit și în loc ca autorul ei să devină un precursor, ocupă un loc izolat, rămas din fericire fără urmași, tot astfel Istoria ieroglifică ne inspiră același sentiment de regret, căci în el avem întâiul roman istoric-social, care însă, prin felul ciudat cum a fost conceput, n'a putut rămâne în literatura noastră.

În prefață Cantemir ne spune că el n'a voit să facă istoria timpului său, ci că pe el l-a atras mai mult partea socială a întâmplărilor contemporane. E vorba despre cei dintâi ani ai veacului al XVIII-lea, epoca aceea, pe care, schițând viața scriitorului, am cunoscut-o determinată de intrigile țesute la Constantinopole. Cât de prețioasă ar fi fost scrierea lui, dacă cunoșcător cum eră al tuturor «amestecăturilor» ce se făceau pe

acest timp la Poartă, știutor al obiceiurilor și al persoanelor de pe atunci, inteligentul tânăr ne-ar fi dat, dacă nu un roman în sens modern, căci acesta nu eră posibil pe atunci, cel puțin un tablou discret, cu reticențe atunci când considerații politice nu-i permiteau să vorbească deschis, dar cu o descriere bogată a mediului social. Pentru o astfel de operă însă Cantemir eră prea erudit și prea angajat însuși în lupte.

Trebuindu-i o urmă pe care să calce, el se întoarce tocmai în secolul al III-lea, la «Istoria Etiopicească» a lui Iliodor, și concepe ideea curioasă — dar în consonanță cu gusturile sale pentru simbol și alegorie — de a înlocui persoanele active prin animale, căutând pentru fiecare pe acel dobitoc care corăspunde mai mult firei acelei persoane. În acest chip și cu limba întortochiată credeă el că va putea aduce și pe Români «spre deprindere ritoricească» și va aveà ocazia să-și plaseze mai bine neologismele sale și sentințele adunate «prin osteneala a câtăva vreme». La începutul scrierii se dă o explicare sau «o scară a numerelor și cuvintelor streine tâlcuitoare», iar la urmă «o scară a numerelor și cuvintelor ieroglificești tâlcuitoare», din care aflăm că lupul e Bogdan Hatmanul, vulpea: Ilie Stolnicul, bursucul: Lupul Vornicul, cămila: Mihalachi Racoviță, mormăta: chipul voroavei muntenești, priveghitoarea: Cacavela, începutul a sfârșitul s: Adrianopolis, molia din blane: Athanasie Papazoglu, boul: Donici logofătul, etc.

Subt astfel de hieroglife, pe care le explică la urmă cu alte hieroglife (cu cifrele arabe corăspunzătoare literilor alfabetului cirilic), simțindu-se mai la adăpost, a dat voie liberă sentimentelor sale de ură și de părțimire pentru persoanele care îi erau dușmănoase și pentru cele pe care le agreea. Cu toate aceste, personagiile sale travestite în animale îl fac uneori să uite hieroglifica istorisire și în povestea sa se amestecă povești despre animale, fără simbol. Astfel e istorioara despre cei doi lupi și despre căne, astfel cea despre furnică, care fură curechiul «guziului» și-i pedepsită pentru furțișag de pasărea care o mânâncă, iar aceasta, pentru lăcomie, de șoarecele, care-i atacă puii, iar acesta, pentru «simeșie» de mătă, aceasta, pentru pismă și viclenie, de dulău, acesta, pentru vrăjmășie și mândrie, de lup, acesta, pentru veche dușmănie, de pardos, acesta pentru obraznică bărbăție, de cioban, acesta, pentru trufie, de oștean,

iar acesta, cade și el cu capul într'o piatră, luându-se după un iepure. Tocmai invers decât fabuliștii de mai târziu, Cantemir nu întrebuințează acest gen pentru aluziuni politice — când restul cărții e plin de ele — ci numai de dragul povestirii și a sentințelor morale, dintre care cele mai multe sânt banale, unele însă pline de înțelepciune, altele, mai puține, chiar frumoase, precum: «Căci pravul casii după fnăturat, deși se rădică și în razele soarelui gioacă, însă nici razele soarelui a nu lovi opreaște, nici pașii celui ce prin casă umblă conteneaste».

Câteodată povestitorul se avântă chiar la forma versului. Aceste versuri însă sânt toate cam de tagma celor pe care le cântă păsăruica, atacată de șoarece:

A lumii cânt cu jale cumplită viață
Cum se treace și se rupe, ca cum ar fi o ață...

— un plagiat aproape verbal din M. Costân.

Tânăr și bătrân împăratul și săracul
Părintele și fiul, rude ș'alalt statul,
În zi ce nu gândeaste, moartea îl înghite
Viilor rămași otrăvite dă cuțite... etc.

Timpu cât a stat Cantemir la Constantinopole l-a întrebuințat pentru studiul referitoare la istoria imperiului otoman. Dar luptele politice, în care eră angajat, nu-i dădeau răgazul necesar pentru compunerea unei opere în proporții mai mari. Abia mai târziu, fiind în Rusia și petrecând în retragere pe moșiile sale, unde se plânge că-i lipsește biblioteca necesară, își scrie el operele care i-au ridicat faima. După-ce Academia din Berlin îl numise, la 1714, membru al ei, el se simți dator să-i trimeată acèle lucrări pe care le așteptau colegii lui, despre țările orientale, atât de puțin cunoscute lor.

Cea dintâiu lucrare, scrisă — precum a dovedit dl Iorga, între anii 1715 și 1716 e *Istoria imperiului otoman*, sau, cum o numea el, căci eră scrisă în latinește: «*Historia incrementorum atque decrementorum aulae othomanicae*».

Istoria Turcilor e tratată mai ales după izvoare turcești, și chiar în spiritul acestor izvoare, cu laude oficiale pentru Sultani, care sânt lipsiți de caracterizări precise. Meritul principal al lucrării stă în partea a doua a cărții, în care Cantemir adaogă o mulțime de note bazate pe experiența lui, foarte prețioase pentru cunoașterea vieții otomane. Adesea se refle-

ctează în scrierea aceasta și istoria Țărilor române. Mult timp, până la Hammer, care prin scrierile sale a făcut-o inutilă în partea dintâiu, scrierea aceasta eră izvorul de căpetenie pentru istoria otomană pe care cu două sute de ani mai târziu aveă să o scrie din nou tot un istoric român, dl Iorga.

Scurt timp după această operă, a scris Cantemir, răspunzând unui îndemn venit dela colegii lui din Berlin, «cam pe la 1716» o descriere a țării sale în latinește: *Descriptio Moldaviae*, pe care o numeă, în limba sa: «Cartea hotărării Moldovei» sau «Geografia Moldovei». Opera nu-i terminată, căci în cursul scrierii ei (precum se dovedește din multe mărturisiri ale autorului) se născu în mintea lui planul de a da nu numai o geografie, ci și o istorie a țării sale. Cu cât studiul intens al popoului său îl făcù să-l cunoască mai bine științificește, cu atât i s'a mărit și entuziasmul și iubirea lui pentru el. Astfel știrile reci și adesea desprețuitoare despre Români, din «Descriptio», nu mai corespundeau convingerilor sale de mai târziu, și el se întoarce la manuscrisul său, făcând unele rectificări. Dar îndreptările finale, schimbările știrilor greșite, care le dăduse el străinilor despre poporul moldovean, nu mai aveă vreme să le îndeplinească.

Totuși această Descriere a Moldovei e cea mai importantă din scrierile sale, judecând după folosul pe care-l mai putem aveă astăzi din ele. Am văzut că în «Divanul» și «Istoria hiroglifică», deși abordează niște genuri literare încă neatinse la noi, n'a izbutit să fie un precursor. Hronicul, deși o operă mare și menită să producă, în alt mediu și în alt timp, o evoluție a spiritelor a rămas, precum vom vedeă, necetit, iar când a fost reînviat, nu mai aveă rost, căci eră întrecut.

Dar Descrierea Moldovei va rămâneă pururea, unul din cele mai prețioase izvoare pentru cunoașterea vieții politice și sociale a Moldovenilor din acel timp. Ea e înainte de toate o dovadă eclatantă despre spiritul larg și aptitudinile lui Cantemir ca om de știință. Acest spirit științific se vădește de altfel din multe cuvinte ale sale: «Sufletul odihnă nu poate află, până nu găsește adevărul, care îl cearcă oricât de departe și oricât de cu trudă i-ar fi a-l nimeri».

Cu cât un lucru pe care îl descrii ție mai la îndemână și trece de mai cunoscut, cu atâta va fi mai grea descrierea

lui. Un lucru extraordinar, cum e un fenomen al naturii, o excepție în legile firii, e ușor s'o schițezi, după ce ai descoperit-o căci dacă relevezi câteva trăsături, ai dat o schiță din care ușor se poate completa o imagine. Când însă ai să descrii un lucru cunoscut de toți, atunci e greu să scoți la iveală tocmai ceea ce, fiind în văzul tuturor, pare atât de firesc, încât cu greu îl găsești vrednic de indicat. Dacă deci streinii, medici și diplomați, atașați pe lângă Domnii români, ne-au dat în vechime câteva dintre aceste descrieri, mai mult fragmentare, lor le era ușor să descopere, prin asemănare, sau, mai bine zis, prin contrast cu țările lor, trăsurile caracteristice pentru țara și poporul românesc. Când însă un Român, fie el și atât de călătorit ca D. Cantemir, a știut să ne dea acea Descriere, care e pentru noi cel mai prețios tablou al Moldovei de pe acel timp, e o dovadă că autorul ei avea spiritul științific de a distinge tocmai acele părți care puteau interesa și pe un strein.

De fapt, opera aceasta a lui Cantemir nu e o simplă geografie fizică sau politică. De sigur că descrierea țării cu munții, orașele și râurile ei, pe care le desemnează într'o hartă precum se făceau pe acele timpuri, de sigur că excursiile istorice, care se ocupă și de originea acestui popor, sânt interesante, dar mai prețios e ceea ce ne spune despre obiceiurile țării, despre firea Românului și despre cultura lui. Ni se dă descrierea ceremoniilor de Curte și de întronare, a alaiurilor, obiceiurilor la confirmare și mazilie, se vorbește despre boieri, judecăți, negustori, țărani, religie, cult, superstiții, despre limbă, cultură și literatură.

Cantemir e un precursor și în «*Hronicul*» său. Nu pentru că ar fi cel dintâiu care a accentuat originea romană a popoului său, ci pentru modul de a trata acest subiect, care e același ce, independent de opera lui, a fost urmat de Ardelenii dela sfârșitul veacului al XVIII-lea. Ca și aceștia, Cantemir a fost un cunoscător al limbei latine și un erudit, căruia îi stăteau la îndemână izvoare istorice cu mult mai bogate decât înaintașilor săi. Și ca și aceștia, dar spre deosebire de Costănești și de Cantacuzino, recunoașterea originii noastre strălucite îl entuziasmează, îl face să aprofundeze chestiunea și să o trateze cu pasiune și cu mândrie.

Cantemir e întâiul latinist român. Și dacă precursorul a

rămas și în privința aceasta fără urmași, de vină e nenorocul său: opera sa, pe care o revăzuse în timpul din urmă de patru ori, spre a o da la tipar, a rămas între manuscrisele înstreina-tului necitită, necunoscută și nepublicată, îngropată în Arhivele

Harta Moldovei de D. CANTEMIR.
(După ediția Academiei Române).

rusești. «Făclia care cădea din mâinile slăbite ale lui Can-temir nu fu ridicată de contemporanii săi și lumina i se stinse» (Iorga). Când în anul 1783 o cunoscă Mitropolitul Veniamin și o transcrise și când în 1835—1836 o publică Săulescu, într'o formă latinizată, ea nu mai eră actuală, ea eră întrecută de școala ardeleană.

Planul lui Cantemir erà mare, cã toate planurile sale: voiã sã scrie istoria tuturor Românilor dela începuturile lor. Nu ajunsese însã sã-și desãvârșeascã ideea, din pricina ocupațiilor sale diplomatice și a slãbirii sale fizice, încãt partea a doua, care aveã sã ne prezinte istoria Românilor de la descãlecãturi incoace, rãmase nelucratã.

Cantemir nu începe Hronicul sãu de la Traian, ci îl începe cu Grecii și cu Aeneas. Este în acest început de sigur și o dorințã de a strãluci cu cunoștințele sale, o sete de a-și arãta erudițiunea. Dar totuși e o deosebire între acest fel de a începe istoria Românilor, la Cantemir, și între plecarea dela facerea lumii, la N. Costãn. Acesta din urmã aveã numai dorințã de a scrie mai mult decãt predecesorii sãi, având astfel ocazia de a-și arãta mai temeinic cunoștințele; la Cantemir, dimpotrivã, începutul aceșta izvoreã din convingerea sa istoricã. Precum va accentuã mai târziu Petru Maior curãția neatinsã a sãngelui nostru roman, în același mers de gândire, proprie direcției latiniste, ne spune Cantemir, cã în luptele între Traian și Daci, acești din urmã au fost extirpați cu desãvârșire, cã sângele nostru nu conține nici o picãturã din sângele acestor barbari și prin urmare — așa trebuiã sã fie mersul logic al gândirii — noi sãntem curat Romani. Istoria noastrã deci nu începe cu Traian, ci cu eroul Aeneas, și deoarece Romanii sãnt — pentru acest copil al secolului sãu — urmașii Grecilor, începutul istoriei noastre este identic cu începutul Grecilor mitici. Toate celelalte popoare europene ne sãnt inferioare ca noblețã a firii și a originei, chiar celelalte popoare romanice, care sãnt corcite cu barbari. Astfel, cel ce în «*Descriptio Moldaviae*» nu aveã încã conștiința naționalã deșteptatã, acuma e rãpit, din ce înainteazã, tot mai mult de sentimentele sale romãnești și cu un dispreț suveran face glume mai ales pe seama vecinilor noștri, rãzãnd de «*stãlpul de marmurã bulgãresc*» și bătându-și joc de minunile povestite în anele sãrbești: «*icea cetitorul trebuie sã-și opreascã rãsul, cãci minune sãrbeascã se povestește*».

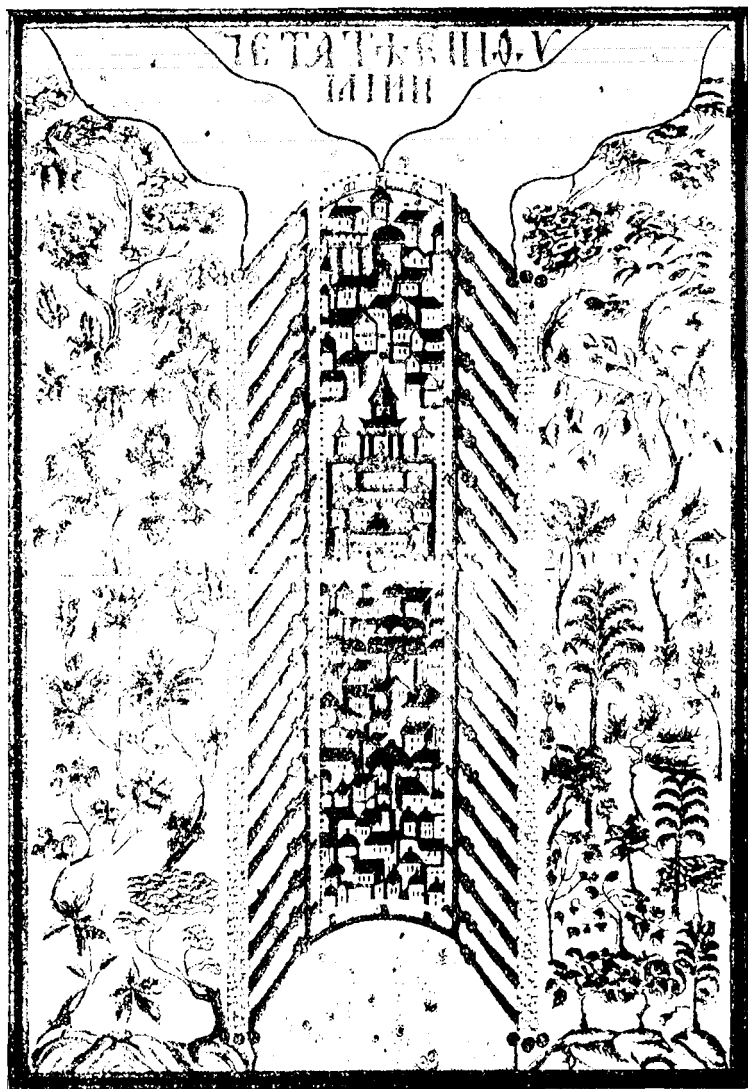
Toatã puterea sa de argumentație și-o pune mai ales în serviciul acelor cauze, care ar puteã aruncã cea mai micã umbrã asupra romanitãții noastre curate, apãrã cu vervã continuitatea noastrã, nu poate admite cã înainte de descãlecãri sã fi fost pustii țãrile romãne, ci afirmã cã Românii s'au retras numai în

Ardeal dinaintea Tătarilor, dând un mare contingent nobilimei ardeline, iar când Tătarii s'au depărtat, ei au revenit în locurile lor. Sentimentul aprins aprinde fantazia și Cantemir trebuie să admită că Radu Negru și Dragoș, dacă n'au fost frați, erau cel puțin veri. Noi am continuat cultura romană, în Orient, noi am oprit pe Turci în năvala lor, iar când Bogdan Orbul se supune Turcilor și le plătește tribut, cu o istețime de om răpit de credința sa, Cantemir zărește și în acest fapt o victorie a noastră: Primind condițiunile acestea, noi ne înjoseam, ci Turcii călcău pentru întâia oară legile pe care li le dictă Coranul față de cei învinși.

Cu o deosebită înverșunare pleacă împotriva celor ce ne-au defăimat vre-odată, contra părerii că «Vlah» s'ar deriva din Flaccus și mai ales contra acelor «băsnuitori» Simion dascălul, Misail călugărul și Eustratie logofătul, care ne făceau tâlhari. Conștiut de tăria argumentelor și mai ales a argumentării sale, îi citează adesea înaintea severului său tribunal: «Vino acum aicea, cinstiute în bazine Simioane și teaca minciunilor, Misaile».

Din potrivă, față de greșile lui Ureche și ale Costăneștilor este iertător: «Sărmanul Ureche s'a lunecat» și el cu etimologia cuvântului «Vlah», dar a făcut-o din lipsă de cultură superioară, «greșește săracul Nicolae Costân, Dumnezeu să-l ierte,» «Ce noi mai mult dintre ceale omenești pe omul trecut nesupărându-l, în cursul Hronicului... vom arăta, așa cât și el, Dumnezeu să-l pomenească, de-ar fi viu și să vază istoricii — pre care poate fi în viață a-i vedeă nu i s'au tâmplat, — singur greșala sa cu dragă inimă ar mărturisii».

Planul său, de a scrie toată istoria Românilor, Cantemir nu și-l putu aduce la îndeplinire. Totuși ni s'au păstrat două fragmente mai mari din istoria mai nouă a Moldovei și a Munteniei, care aveau să formeze, după cum crede dl Iorga, niște capitole în această a doua parte a Hronicului, și pe care le-a scris înaintea celorlalte, tratând timpurile mai nouă și deci mai apropiate de el. Unul dintre ele este o biografie dezvoltată a tatălui său, scrisă pe la 1716, latinește, *Vita Constantini Cantemyri*, în care după un excurs asupra originii familiei lor descendentă din nobili tătari, se dă istoria Moldovei sub înaintașii imediați ai lui Cantemir și sub acesta până când ajunse pe patul morții.

Cetatea Iliș, desemnată de D. CANTEMIR.

(După ediția Academiei Române).

Cantemir e părținitor cu prietenii, e un penegirist al tatălui său și e crud cu vrăjmașii săi. Cu multă istețime știe să scoată în relief părțile frumoase ale părintelui său, și cu tot atâta măiestrie știe să aducă motive prin care să dăm dreptate lui Cantemir chiar atunci când a comis fapte condamnabile. Firește că dușmanii săi, înainte de toate Brâncoveanul, nu-s cruțați cu nici o ocazie. Aceeași critică severă față de Brâncoveanu și de Cantacuzinești o aflăm și în a doua scriere, în *Evenimentele Cantacuzinilor și Brâncovenilor*.

Dimitrie Cantemir a fost un om fără noroc în viața sa și tot fără noroc apare și ca scriitor. În toată epoca veche a scrisului românesc nu există o altă figură atâta de impozantă ca a lui, — numele său figurează între învățații mari ai lumii pe păreții bibliotecii Sainte Geneviève din Paris — și cu toate acestea el e poate scriitorul care a avut mai puțină influență asupra contemporanilor și urmașilor săi.

Având dela fire o inteligență extraordinară și o putere de muncă neobiceșnuită, un interes științific neobosit și un talent multilateral, fiind instruit ca nimeni altul dintre contemporanii săi, el a deschis prin aproape fiecare scriere a sa o cale nouă. Dar, afară doar de «Istoria imperiului otoman», care mult timp a rămas neîntrecută, și afară de «Descrierea Moldovii», din care și azi istoricii — trecând cu vederea unele greșeli aproape de neînțeles — pot scoate învățături, toate celelalte scrieri ale sale nu s'au putut naște spre a trăi. Filosofia lui plină de misticism n'o poate urmări o minte deprinsă a gândi limpede, romanul său social rămâne neînțeles, din pricina încălcitelor alegorii, iar scrierea sa de polemică și de apărare a originii și continuității noastre, în loc să devină opera de îndrumare a unei școli nouă, a rămas uitată și necitită până când devenise un anahronism. Doar compozițiile sale muzicale — el a inventat și un sistem nou de adnotație pentru muzica turcească — mai trăiesc și azi în Orient într'o formă schimbată sub povara anilor. Uitarea care l-a înfășurat nu se explică numai prin lipsa de răspândire a operelor sale, ci și printr'un păcat mare al felului său de a scrie. A fost prea mult stăpânit de moda veacului său, căreia i-a jertfit claritatea stilului, a fost prea mult copilul vremii sale manierate, ca să poată trăi deasupra vremilor. Cultura lui neizvorând pe pământul românesc în care s'a născut, de care însă a trăit departe aproape toată viața sa, face ca scrierile sale să nu poată deșteptă acorduri în sufletele cetitorilor săi români.

(Va urma).

Sonet

1916.

Aleargă vânturile-ntăritate
Și stau la pândă nouri de furtună,
Stejari bătrâni țin sfaturi împreună
Și sbucium greu din codri deși străbate...

De frământări pădurile răsună,
Se răscolesc frunzișurile toate
Și văile adânc îngrijorate...
Doar munții liniștiți ar urea să spună:

„Ce vă-ndoiiți?... E ceasul sfânt să vie
„Cu dorul ei setos de răsbunare
„Infricoșata, crunta vijelie...

„Vom înfruntă furtuna cât de mare;
„Ea ne-ntărește și ne reînvie
„Și-aduce rod și binecuvântare“

Aurelia Pop.

Amintiri.

Fragmente din carnetul meu

de

Elena Pop Hossu-Longin.

.....
Anul 1882 a fost de mare importanță pentru mine, căci în primăvara acestui an am devenit mireasă și toamna soție fericită.

Fire duioasă și sensibilă cum eram, sigur că cu toată afecțiunea ideală ce aveam pentru mirele iubit, totuș gândul, că va trebui să mă despart de scumpii mei părinți, de casă, sat și patria dragă Sălajul, unde eram copila desmierdată și alintată a tuturor, mi-a stors multe, multe lacrimi.

Cununia noastră, ținută toamna, a întrunit toate rudele și prietenii dragi din Sătmar, Chior și Sălaj.

Au venit cu toții să se bucure de fericirea noastră și să-și ia rămas bun dela păsărica, care le va sbură deadreptul în inima Ardealului, în istoricul județ al Huniedoarei.

Oricât de fericită am fost în căsnicia mea, nostalgia după casa părintească și pământul nașterii, Silvania mult iubită, să ivească adeseori și-mi aprindea în suflet un dor neastâmpărat după tot ce am lăsat.

În astfel de momente par'că mi-se ivea o zină bună în apropiere și-mi șoptea cu glas dulce desmierdător, cuvinte de mângâiere și îmbărbătare.

„Bine Eleno! — pare că-mi zicea — tu ai lăsat părinți iubitori, rude și prieteni dragi, în Silvania ta frumoasă, dar vezi, asta e soarta fetelor, consfințită prin Scriptură, în schimb însă, ai o patrie nouă, pe cel mai clasic pământ românesc.”

Privește în jurul tău, la munții falnici, la colinele și văle frumoase, și la șesurile mănoase, acestea toate au fost mărturia mării noastre străbune.

Pe drumul lui Traian au înaintat ostașii viteji ai falnicului împărat, spre Sarmisegethuza, împlântând pe vecie pe aceste plaiuri steagul gintei latine.

Privește la urmașii voinici ai legionarilor împărătești și la soțiile lor blonde, urmașe ale popdrului tot atât de viteaz al Dacilor, și te vei convinge, că în conservatismul lor dăz cum s'a păstrat veacuri frumusețea tipului, originalitatea portului și obiceiurilor străbune.

Sarmisegethuza — Ulpia Traiană..... o ce amintiri glorioase!

Și ce nădejdi neclintite în viitorul Sentinelei române!

Murmurul și șoptele Murășului și ale Streiului îți vor spune povestea tristă, cum năvălirile barbare au oprit pe vulturul falnic în sborul său triumfător. Cum au răsunit a jale codrii și munții, când tulnicul legendar a încetat de a da signalul militar dela cetate la cetate până la Roma de pe malurile Tibrului.

Tot Murășul și colinele sale au fost mărturia tragediei fără păreche a poporului românesc, când ne mai putând suportă tirania și opresiunea turană, a erupt revolta lor legitimă în contra fărădelegilor fără seamăn a feudalilor stăpânitori ai Ardealului nefericit.

Sub căpitanii lor viteji Horia, Cloșca și Cișan s'a ridicat toată suflarea românească în contra nelegiuirilor barbare, înaintea cărora nimic n'a fost sfânt și răpite au fost toate drepturile individuale și omenești, până și sanctuarul familiar era prada volnică a acestor hrăpăreți fără D zeu.

Inecată în sângele lor nevinovat a fost la urmă încercarea martirilor eroi de-a scutura jugul tiranismului și de-a sdrobi un sistem afurisit.

Roata dela A'ba-Iulia a frânt însă numai trupul, iar sufletul lor când a intrat la nemurire a lăsat lumii trei principii eterne: Libertate, Egalitate și Frățietate.

Această trinitate sublimă proclamată înaintea marei revoluțiuni franceze a răsărit în creierul genial al țaranului român dela Albac, pecetluită cu sângele lui și alor săi și lăsată moșterire ca o revelație prin versul său de foc, atunci când a murit moarte de erou pentru o nobilă și mare cauză principiară.

A fost aceasta prima etapă a desrobirii noastre urmată mai târziu și scena principală a acestor evenimente istorice a fost tot acest pământ îmbibat de atâta sânge eroic și lacrimi sfinte.

Freemătul codrilor și râurilor cristaline îți vor mai spune a doua parte a epopeei din 1784, urmată în anul 1848, când poporul român, sub conducerea craiului munților, a viteazului Avram Iancu, în chip fulgerător a sdorbit și dat lovitura de moarte sistemului feudal și a eluptat libertatea și renașterea națiunii române.

Eroul Avram Iancu, această intruchipare ideală a iubirei de neam și simbol de cea mai clasică mândrie națională, își doarme somnul veșnic sub goronul lui Horla, în istoricul cintirim dela Cebea.

Mormântul lui simplu va fi eternizat odată în sculptură de granit, care va cuprinde istoria mult grăitoare a acestui viteaz apărător al neamului său.

Zina mea bună pas de pas mă conducea în colțurile mândre ale acestui pământ sfânt strămoșesc.

La Hunedoara se înalță cuibul de șoimi falnici al marelui beliduce Ioan Corvinul, născut din româncea Elisaveta Mărginean, rămasă eternizată în mândrul ei port românesc pe frescurile decorative ale castelului.

Aceste impresii puternice, cari m'au întâmpinat în noua mea patrie și faptul mult grăitor, că în întreț Ardealul frumos, tocmai pământul clasic al județului Hunedoarei întrece atât ca frumseță naturală cât și ca tradiții scumpe istorice pe toate celelalte ținuturi ale acestui raiu încântător, m'a mângăiat nespuse de mult și m'a înălțat sufletește.

Il însoțiam pe bărbatul meu de multeori, când mergea în comisiuni și așa rând pe rând am parcurs întreg ținutul acesta

minunat de frumos. Și din toate excursiunile acestea îmi îmbogățiam cunoștințele etnografice, dată fiind marea variație de porturi, obiceiuri și datini frumoase din bătrâni.

Cu deosebire îmi fixau atenția porturile diferite de o uimitoare bogăție în culori și motive.

Până când bărbatul meu își isprăvea agendele oficioase în cutare sat sau cătun, eu întram din casă în casă dându-mă de vorbă cu țărancele și studiind interiorul caselor lor, țesăturile frumoase, cari le împodobeau și sculpturile în lemn, executate cu o fantazie fără de margini.

Aceste impresii, culese în această țărișoară a bazmelor, le comunicam prietenelor mele și încântate de frumoasele produse ale femeilor române dela sate, începurăm a face mici colecții particulare din țesăturile și cusăturile lor meștere, spre a ne decora un colțișor intim în casele noastre și a le da astfel un timbru original prin unica frumuseță a acestor decoruri neaoș românești.

Lumea le vedeă, le admiră și le taxă din ce în ce mai mult valoarea etică și etnografică.

Cu deosebire lumea străină din țări îndepărtate, cari le vedeă, rămâneă încântată de neprețuita noastră comoară de industrie casnică, ce vedeau la țărancele noastre.

Și cum județul Huniedoarei are regiuni întregi de tot felul de băi de aur, aramă, fier și cărbuni, mulțime mare de Nemți, Francezi și Englezi, traversu anual diferitele ținuturi, unde se cult'vau aceste băi, multe din ele încă de pe vremea Romanilor.

Erau între ei geologi și ingineri de renume mondial, apoi Sarmisegethuza de odinioară, intrigă interesul arheologilor și istoricilor din toată lumea cultă.

Schliemann, Momsen și alte celebrități veniau spre a face studii și a se închină locurilor acestora, cu tradiții mărețe, unde marele împărat Traian a arborat steagul falnic cu vulturul roman.

Veșnică va fi amintirea figurilor legendare, care au trăit odată pe aceste plaiuri frumoase, precum veșnică va fi rassa mândră și aleasă, care trăjește azi în urma lor.

Povestea tristă, tragică chiar pe vremuri, dar totdeauna măreață și deamnă a acestui neam, va trece din generație în generație, întărindu-ne pentru prezent și viitor, la lupte nobile pentru limba și legea românească.

De vorbă cu d-l Vasile Stroescu.

Ca tot Românul din Ardeal aveam și eu dorința să cunosc mai deaproape pe marele nostru binefăcător, Vasile Stroescu.

Cetiam și mă minunam de darurile bogate ce le făcea acuz mitropoliei din Blaj, acuz celei din Sibiu, acuz Asociațiunii, acuz școalei de fete din Arad, acuz studenților universitari. Și așa mai departe. Dar cine poate să înșire, așa la repezeală, tot pomelnicul binefacerilor lui?

Intr'un rând se svonise, că Vasile Stroescu nici nu există; e un nume fictiv, sub care se ascunde țara muscălea-că, care vrea să amăgească în felul acesta pe Români.

Dacă mi-aduc bine aminte ziarele ungurești au și scris în înțelesul acesta, pe vremuri.

Când însă i-am citit scrisoarea, în care spuneă, de ce atâta mirare pentru niște simple fapte de binefacere, odinioară, într'un trecut nu atât de depărtat, foarte naturale, am început a mă dumeri.

Pe urmă i-am citit și niște articole, ba i-am văzut și portretul în calendarul Asociațiunii, apoi un portret mai mare lucrat pe pânză în oleiu de pictorul Albescu și m'am încredințat, că d-sa e Român adevărat din Basarabia.

Care însă nu mi-a fost mirarea, când, cercetându-l zilele trecute la hotelul Athene Pallace din București, în loc să aflu un boier cu barbă mare, precum îmi inchipuiam după calendarul Asociațiunii, ori măcar cu mustețe, cum îl înfățișă pictorul Albescu, văzui înaintea mea un bătrân frumos cu fruntea înaltă și gânditoare și cu fața rasă de tot, ca a unui lord englez. Nici urmă de barbă și mustețe. Ochii — ați crede? — sunt albaștri. Dacă nu-l știi anume, din portrete și descrieri nu-l poți cunoaște. Pare că ar fi un strein distins, care se interesează de aproape de țara și de neamul nostru. Atât după înfățișare.

Dacă-l privești mai de aproape și-i ascuți vorba domoală, vezi că ai de a face cu un Moldovean de dincolo de Prut, în ai cărui ochi frumoși se răsfrânge azurul dulce al cerului din Basarabia.

Întâiu mă prezent eu, spunând cine sunt și de ce am venit.

— Poștește șezi, sau te grăbești? îmi vorbește cu graiu dulce d-l Stroescu.

— O, nu! Ce grabă aș avea, când sunt anume trimis, între altele, și la D-voastră, să vă aduc știri dela Asociațiune.

— Ei bine! Îți mulțumesc. Ce mai faceți acum?

Dupăce-i spun ce facem, și mai ales ce am voi să facem, îl rog să-mi povestească ceva din viața lui, pe care o socotesc atât de bogată.

— Eu, începî vorba d-l Stroescu, am învățat carte mai întâiu acasă-la părinți. Aveam niște surori mai pricepute decât mine; ele m'au introdus în az-buche. Și m'au introdus ușor, că mama, fie iertată, mi-a făgăduit câteva copeici, dacă învăț repede buchile. Ca să ajung mai curând la copeici, odată am prins tot alfabetul. Mama, ca să mă încurajeze și mai mult, mă puneă să învăț psalmi și rugăciuni de rost. Și le învățam, căci pricepeam tot ce cetiam și aveam și tragere de inimă. Mi-aduc aminte că în psalmul 50 („Miluește-mă pe mine, Dumnezeule, după marea mila Ta“ ...) numai un singur cuvânt n'am priceput ce înseamnă, și anume „zăpada“ în zicerea „și mai vârtos decât zăpada înălbi-mă-voiu“. Am întrebat pe mama, ce-i „zăpada“ și mi-a spus că noi, Moldovenii, îi zicem „omăt“.

S'a schimbat socoteala, dacă m'am dus la liceul din Camenița. Ce cetiam, nu pricepeam. Eră altă limbă, cea rusească. Cât m'am căsnit până ce am ajuns să înțeleg câte ceva. Aici am făcut cinci clase. Clasele VI și VII le-am isprăvit la Petrograd. A VIII pe atunci nu eră. Dreptul l-am urmat la universitatea din Odessa.

Mai mult decât în școală am învățat în viață. Și eu cunosc viața; am călătorit mult. Am văzut nu numai Europa întreagă, ci și Asia, Africa și America. Când am fost în Argentina și am trecut în Chile, voiam să trec și în Australia. Nu s'a putut însă. Ar fi trebuit să mă duc mai întâiu în Iaponia și pe urmă în Australia. Am renunțat, deci, pentru moment.

Dar vorba ceea: ce se amână, nu o să rămână. Chiar acum vreau să plec la Petrograd, unde mi-am lăsat înainte cu câțiva ani documentele, însemnările și alte lucruri prețioase ce am avut.

— Oare le mai găsești? întrebai eu neîncrezător. Pe acolo s'au întâmplat turburări mari, cine știe ce va mai fi?!

— Eu cred că da! răspunse cu hotărîre d-l Stroescu. Și în Odessa mi-am lăsat în 1915 blana și alte vestminte scumpe la un Lipovean și mi le-a păstrat mai bine decât le-aș fi grijit eu. Sunt oameni cinstiți pretutindenea, cum sunt, durere, destui și de nimica — încheie observarea d-l Stroescu.

— Care vă sunt scriitorii cei mai iubiți? pun eu o nouă întrebare.

— Rușii! Scriitori ca Gogol, Tolstoi și Turgheniew nu cunosc la nici un popor din lume. Dacă ai cetit „Taras Bulba“ ori „Suflete moarte“ de Gogol, „Răsboiu și pace“ ori „Ana Carenina“ de Tolstoi, „Schite din jurnalul unui vânător“ ori „Părinți și copii“ de Turgheniew — atunci știi ce zic. Singur Maupassant s'ar putea măsura cu aceștia la Francezi, dar el serie tot numai despre dragoste. Iar în lume mai sunt și alte lucruri afară de dragoste. Unde mai pui apoi, că Maupassant pe cât eră de îndemânatic ca scriitor, pe atât eră de smintit ca om? El nu putea suferi femeia când este ea mai sfântă: în stare binecuvântată. Avea groază de așa ceva.

— Adevărat! observai eu. Dar cred că mai sunt și alții. La Francezi chiar, Balzac, Daudet, Flaubert, Zola și alții ce-au greșit? La Italiani Dante, Manzoni,

de Amicis, D'Anunzio. La Spanioli Cervantes, Calderon dela Barca, Alarcon ș. a. La Englezi Shakespeare, Walter Scott, Th. Carlyle, I. Ruskin, O. Wilde ș. a.

— Vor fi! făcù d-l Stroescu, dar eu unul nu afiu la nici unul atâta măreție și putere ca la Ruși. Poate și fiindcă îi cetesc în originalul rusesc. Căci, vezi, face mult, dacă cetești în original sau numai în traducere. Apa e totdeauna mai limpede la izvor decât în părau.

— Dar dintre scriitorii noștri care vă place mai mult?

— Ion Creangă, minunatul povestitor moldovean și Poezii populare ale Românilor de Vasile Alecsandri! De aceea am și lăsat să tipărească Asociațiunea D-voastră, cărțile acestea pe cheltueala mea. Așa ceva nu are nici un neam pe fața pământului. Te-ai gândit D-Ta vreodată, nu la Miorița, de pildă, pe care o știu, și e bine că o știu, toți copiii pe din afară, ci la Inelul și năframa, bunăoară. Ți-ai dat seama, de rostul adânc al acestei poezii? Știi cum arată de minunat, că dragostea e mai puternică și decât moartea. Crăișorul, care nu s'a putut iubi în viață eu Româneuța, din pricina părinților săi infumurați, se iubește cu ea în mormânt și chiar dincolo de mormânt. Ți-aduci aminte, cum zice poezia :

Și 'n biserică i-au dus
Și 'n două racle i-au pus,
Racle mândre 'mpărătești,
Partând semne latinești.
Și pe dânsul l a zidit
În altar, la răsărit,
Pe ea 'n tindă, l'asfințit!
Iar din el frate-a ieșit
Un brad verde, cătinat
Pe biserică plecat.
Și din éa o viișoară
Înflorită, mlădioară
Ce din zori și până 'n seară
Pe biserică s'a 'ntins
Și cu bradul s'a cuprins!

Și unde vei găsi în poezia vre-unui popor blestem ca acesta care urmează la adresa părinților, în aceeaș poezie?

Tună, Doamne, și trăznește,
Tună 'n cine despărțește
Dulcea dragoste 'nfocată
De-un fecior și de o fată.

Așa-și crește țăranul nostru copiii, să fie de sine stătători. Abia au răsărit în lume, și ei o privesc cu ochi deschiși. De tineri sunt lăsați de capul lor, să vadă: cum își croiesc soarta, așa au să și-o poarte. Țăranul nu le ară atâta grijă ca domnii noștri și, totuș, copiii de țărani, de cele mai multeori, sunt mai bine crescuți ca cei de domni. Aceas'a-i creștere firească și cuminte.

Incântat de cele auzite, mă ridic să plec.

— Te duci? întrebă d-l Stroescu.

— Da! zic eu. N'aș voi să Vă fiu spre greutate cu întrebările mele. Înainte de plecare însă tot vă mai adresez una: Că să spun nume celor dela Asociațiune?

— Să le spui așa, că înainte de toate aștept să mi-se dea seamă cu deamănuntul despre cele făcute cu banii mei, și să mi se trimită și mie câte un exemplar din cărțile tipărite cu cheltuiala mea. Eu sunt tot cel vechiu, și mă simt dator să vă sprijinesc și mai departe în năzuințele D-voastre culturale. Atât.

— Va fi întocmai precum doriți!

Și cu aceasta am plecat înălțat sufletește dela acest vrednic Român și mare om de inimă, murmurând în tăcere cuvintele ca o pioasă rugăciune:

O, Doamne, fă să avem cât mai mulți oameni cu inimă de aur ca a lui Vasile Stroescu!

I. G.

E vanitate dacă, lucrând, ții seamă numai de oameni; e mai bine dacă ții seamă numai de Dumnezeu; și e și mai bine dacă ții seamă și de una și de alta.

(N. Avancini.)

Omul.

Un bocănit în poartă —
Și iar tăcere...

În templul vieții fremătau svâcniri de fericire și durere
Și doruri svăpălate de lumină
Și nostalgii de moarte și de-o lume mai senină.
Eră o goană ne-nteruptă,
O goană după voluptăți și fericire,
Zavistii, doruri, patimi și iubire
Și-o ne-ncetată luptă...

Și a bătut din nou în poartă.
— „Deschideți!”
Sunt atomul alungat de soartă
În lumea voastră de iluzii.
Desprins din veșnicia moartă a lui Chaos,
Venii la voi să uit de veșnicul repaos,
Să-mi dați un strop de viață,
Ca infiltrând în mine patimi și beție,
Să simt svâcnind în molecula cea inertă
Eterna vieții simfonie.
Să-mi rădă în ochi tăria și nimicul,
Pe obraji mei să-și plimbe-amurgul rozul tainic,
În vine să mi svâcnească seva vieții,
În piept furtuna mărilor albastre
Și în brațe forța tinereții...

Și a intrat setos pe poartă nou-venitul
Cu ochi scăpărători
Și dornici să cuprindă într'inșii Infinitul...
Și a intrat pe poarta lumii *Omul!*
Doi ochi de pace și lumină îi zimbeau, —
Doi ochi de mamă,
— Și în umbră hohotia sarcastic moartea.

Isaia Tolan.

Bisericele celuilalt tărâm.¹⁾

(Peșterile.)

De Victor Stanciu, profesor de mineralogie (Universitatea din Cluj).

„Tărâmul celalalt“ al poveștilor noastre cu palatele de aur, argint, diamant și marmură cu bisericile și râurile lui de foc sunt din domeniul fantasiei, smei și feții-frumoși sunt p'ăsmuirii ale închipuirii, uriașii cu negre semne: Sfarmă p'atră, Strâmbă lemne nu-i vom găsi nicicând cu chip și formă de om cum sunt în poveștile poporului nostru și totuș cercetând mai deaproape natura ne pare că găsim în tot locul urmele acestor plăsmuirii fantastice: Apa și temperatura sfarmă pietrele, iar lumina direcționază creșterea arborilor îndreptându-le înspre cerul plin de lumină sau strâmbându-le trunchiurile și ramurile înspre pâlcurile de lumină ale pădurilor. — Scelipirile de argint, diamant și aur ale palatelor și bisericilor de marmură ale „celuilalt tărâm“ le găsim în peșterile munților calcaroși.

Ținuturile văroase au ceva frumos, încântător. Formele multiple ale acestor munți lasă fantaziei și închipuirii drum liber. Din văile strâmte șerpuitoare vezi trecând pe deasupra stâncilor prețipite nori greoi întunecați ca și piatra surie a munților de var, sau vezi pete albe de nori, cari cu forma lor de hârtie mototolită acoper o parte a cerului de un azur curat. Nicăiri nu vei găsi un cer mai albastru, nici apusuri de soare mai însângerate decât în ținuturile calcaroase. Ploile scurte se strecoară prin despicăturile și porii pietrelor de var, cari îmbibându-se cu apă, duc apele văzduhului spre adâncimi. La câteva minute după ploaie pământul este svântat și abia stropii grei de pe frunzele arborilor îți mai arată umezeala. Apele cristaline izvoresc cu o abundență ce te uimește: Un râu întreg resare din pământ în stare să învârtească o piatră de moară, ca peste câțeva vreme să și piardă din nou apă și să se termine în un lac „fără fund“, din care se strecoară nevăzut printre despicăturile și porii pietrelor de var, prin scorbături cari uneori iau mărimea unor peșteri de mai mulți km. lungime.

¹⁾ Atragem atențiunea cetitorilor asupra acestui articol frumos și mai ales asupra concluziilor practice cu care încheie. O propunere asemănătoare a făcut distinsul autor și în marele sfat al Transilvaniei, ținut în vara anului trecut la Sibiu, propunere care ar fi de dorit să devină lege. *N. Red.*

Scorbitorile mari în părății stâncilor de var uneori sunt la tot pasul. Forma lor este a intrărilor dela bisericile gotice, alteori sunt arcuite și boltite ca domurile sti'ului roman. Coridoare strâmte, prin cari abia te poti furișă, leagă întreolaltă întunecoase peșteri de mărimea celor mai mari biserici. O șială și cucernicie te cuprinde trecând pragul de piatră al acestor biserici ale „celuilalt tărăm”.

Răcoarea ce te primește în peșteră, e de multeori numai aparentă. căci termometrul arată o temperatură normală; în adâncimi însă vara găsești adeseori temperatură de 4° C., iar în unele peșteri apa e înghețată și sloi de gheață acoper părății.

E interesant fenomenul peșterilor ghețare, cum este și Ghețarul dela „Scărișoara”. Gurile acestor peșteri se deschid spre miază-noap:e și sunt în fundul unei văi adânci sau a vreunei doline. Iarna aerul e rece, întră în peșteră, recește și îngheață apa, ce se găsește în ea, picurii de apă, ce se preling pe părății, sunt încrămeniți de puterea frigului, ce stăpânește peștera întreagă. Vara, ca căldurile ei, nu poate să topească gheața, ce se formează în cursul iernei, fiindcă aerul cald al zilelor de vară nu poate pătrunde în peșteră. Aerul din peșteră este mai rece și mai greu, deci ocupă întreagă peșterea; aerul cald fiind mai ușor, nu poate scoate din peșteră aerul rece și astfel, cât ține vara, peștera este înghețată ca osul și abia toamna târziu se domolește puțin gerul din peșteră.

Toate peșterile sunt răcoroase și cele mai multe și umede; toate sunt tunele ale râurilor subpământere. Piatra de var, cu porositatea ei, lasă să treacă apa. Apa încărcată de bioxidul de cărbune disoalvă o parte a pietrei prin care trece, și o duce cu sine spre alte tărămuri. Duce astăzi, duce mâne și la urmă ce rămâne? Un tunel, care se tot mărește și crește, un loc gol în piatră: o peșteră.

Prin toate peșterile au curs odată părăie, sau chiar râuri subpământene. Și aproape nu este peșteră pe părății căreia să nu se prelingă apa încărcată de părățele văroase.

Apa conține totdeauna o cantitate mică de var. Dacă apa e inficiată de răsufiul greu, ce ese din plămânile organismelor, de bioxidul de cărb:ne, poate să disoalve o mai mare cantitate de calcar, dar îndată ce ajunge între împrejurări când poate să se elibereze de materiile ce-o inficiară se scutură de ele. Bioxidul

de cărbune se dă aerului și îl prind plantele și-l înghit prin stornelile lor și atunci dispărând legătura dintre apă și var, acesta din urmă se depune în pături. Altădată evaporând apa rămâne conținutul ei văros în formă de sloi. Pe pereții peșterilor evaporă apa și se depune o pătură văroasă formând *lapții de var* — cum sunt botezați în Munții Apuseni stalactiții și stalacmiții.

Abia aprinzi o luminiță în peșteră, în fața ta vezi pe pereți cascade incremenite. Se pare că ai înaintea ochilor un râu ce se varsă din înălțimea bolților. S'ropii albi și nemișcați reflectează cele mai superbe curcubeie. Luminița ce o miști în mâna ta, trezește mii și mii de alte luminițe în picurii reci incremenți în cristalele hexagonale ale lapților de pe pereți. Cum te întorci, în o parte sau alta, s'lipesc din ochi micile cristale și-ți pare că ai fi în fața unui deal de luminări aprinse în Sâmbăta morților. S'oiile de platră, prâși de tavanul peșterii, conturează cele mai fantastice draperii, iar jos la picioare troace de apă limpede sunt închise cu dantele de piatră. Ici colo se desprinde câte un picur de apă ce cade greu de varul cel conține, pocnind pe pardoseala peșterii. Pereții peșterii răspund din toate părțile, pare că l-ar întreba dacă i-s'a întâmplat vre-un accident la cădere. În altă parte, din adâncul peșterii cântă un picur ce a căzut în apă. E un ritm o simfonie, ce nu o poate redă claviatura unui pian.

Cum traveșăm potecile întunecoase și reci, vedem deodată, că drumul nostru se îngustă, abia ne putem furișă pe lângă perăul, ce ne șerpuește la picioare. Ici colo se pare, că nu mai putem străbate mai departe, dar când să ne întoarcem, auzim din afunzimi necunoscute sunete surde, echoul mișcărilor noastre și un singur glas ce-l dăm ni-l reproduce afunzimea, care abia de-acum începe. Poteca se lărgește din nou, și ia proporțiile unei biserici uriașe. Candelabre de stalactiți în tavan, sfeșnice și pristoluri de stalacmiți pe pardoseală, colonne formate din întâlnirea stalactiților cu a stalacmiților, draperii colțuroase așezate în mai multe șiruri, se lungesc până unde vedem cu ochii și până unde lumina lampei noastre luptă greu cu întunerecul moștean al peșterii. Mici coridoare secundare, mici altare laterale găsim la tot pasul.

Deodată piciorul nostru simte pământ moale sub încălțăminte. Ne plecăm să-l ridicăm; e un pământ negru uscat, mai

negru decât cel pe care-l cunoaştem afară, la lumina soarelui, un contrast atât de isbitor în această lume a pietrilor albe. Când stăm să medităm asupra provenienţei acestui pământ ne trezim, că de deasupra noastră s'a desprins un liliac şi traversează în sbor spaţiul peşterii. Un alt liliac vine din direcţie contrară şi altul şi altul îşi pâlpâie spăriat aripile în lumina lampei noastre, ca apoi să dispară cu totul. Înţelegem îndată: pământul negru dela picioarele noastre este compus din rămăşiţele acestor liliaci, cari s'au adăpostit în creţele întunecoasei peşteri în curs de mil de ani, fără ca să fie conturbaţi de cineva. Pământul negru este pretiosul compozit: *guano*. — Duceţi-vă la peştera d'n Lunca, vedeţi păturile de guano de acolo, şi veţi înţelege, cât de veche trebuie să fie această peşteră, veţi înţelege, ce bogăţie se ascunde în internul acestei peşteri, a cărei gură de piatră până acum 2 ani nu şi-a tradat secretul!

Dar să nu credem că în peşteri au trăit numai lilieci. — Au fost vremuri, când omul căută scutul peşterilor şi trogloditii, locuitori ai acestor peşteri, astăzi — când s'au descoperit tablouri desemnate de artişti de ai lor pe tavanele peşterilor —, nici nu ne mai par, că ar fi fost reprezentanţii primei trepte a culturii omeneşti. — Peşterile noastre nu sunt îndeajuns studiate şi nu ştim, dacă au fost vreodată adăposturi omeneşti, ceea ce e foarte probabil căci găsim şi în jurul lor aceleaşi condiţii şi împrejurări, cari au putut fi şi la Neanderthal, Kapina, Altamira din Spania şi peşterile vestite din Franţa. Singura dovadă ce s'a găsit în apropiere de Braşov e trasă la îndială. — În peştera de pe Strâmba în Blăjeni am găsit un buzdugan de piatră, o mărgea de granit de mărimea unui pumn, găurită la mijloc, care încă ar fi pentru ţara noastră o nouă contribuţie la existenţa omului în vremurile diluviene. Dacă nu s'au găsit până acum şi alte urme omeneşti în părţile noastre, s'au găsit în abundenţă urmele animalelor, cari au trăit în peşteri: Ursul şi Hiena peşterilor. Cele mai frumoase schelete de Urs şi Hienă spelee din lumea întreagă s'au scos din peşterile munţilor noştri, din Peştera Onciasa de lângă izvorul Someşului cald şi din Peştera Meziadului.

Urşii peşterilor semănau cu urşii munţilor noştri, dar au fost de 2 ori aşa de mari. Bineînţeles, nu avem nici o amintire sau legendă despre existenţa lor, ne-au rămas însă scheletele lor în peşterile Munţilor Apuseni şi ale celorlalte ţinuturi calcaroase. —

În peșteră se nașteau, în peșteră își dormeau somnul de iarnă — presupunem că nici în privința aceasta nu se va fi deosebit de Marcu și Nicolae ai pădurilor noastre — și în peșteră muriau de bătrâni. — Generații după generații au avut aceeași soartă aceeași moarte. În locurile tănuite ale peșterii se retrăgeau Simeonii, cari simțiau că au trăit destul pe această lume și să stângeau viețile lor. Și după ani de zile oasele lor zăceau albe între albele pietrii de var. Și lângă oasele străbunicului se adunau ale bunicului, nepotului și strănepotului, iar peșterile s'au umplut de oase.

Sunt în munții noștri peșteri în cari s'ar putea ridica 30.000 vagoane de oase sfărâmate. Oasele conțin fosfor, iar sfărâmurile oaselor se pun în comerț ca fosfate. Analizele chimice făcute au constatat, că tot materialul, ce s'a adunat din oasele mamiferelor spelee (de peșteră) corespund conținutului, ce trebuie să-l aibă gunoiul artificial. Iată dar, că în țara noastră, — ca în puține alte locuri, — se găsește în peșteri îngrășăminte artificială.

Supraproducțiunea și o cultivare mai intensivă a lanurilor noastre, chiar rentabilitatea lor este condiționată de îngrășăminte artificială. Până acum se importă din alte locuri. Astăzi însă, când tonajul vapoarelor este mic, când abia putem aduce articolele cele mai necesare, nu ne putem gândi ca să importăm îngrășăminte pentru pământurile sărăcite și ele în vremea războiului. Dar nici nu avem nevoie, căci bogățiile Ardealului conțin și această binecuvântare pentru o țară agricolă cum este și a noastră. Nu avem decât să ridicăm aceste bogății, să le tratăm cu puțin acid sulfuric și să presărăm cu ele lanurile noastre, ca să căpătăm sămânța de mai mulțori înzecită.

Prea natural acestea sunt bogății, cari nu trebuiesc prădate fiindcă au și o mare valoare științifică. Exploatarea lor nu e iertat să se facă decât din partea statului cu concursul și directă supraveghere a oamenilor noștri de știință, căci dacă materialul oaselor este substanță valoroasă, un schelet întreg bine compus pe lângă valoarea științifică e de 300 ori mai mult vrednic, decât un vagon de îngrășăminte artificială. Până acum nu sunt multe muzee pe lume, cari ar avea scheletele mamiferelor spelee complete. Exploatarea peșterilor să se facă sub directă controlă a oamenilor de știință, așa ca din ele să profite și știința, căci ea

a fost aceea care ne-a ridicat vălul de pe această coroană națională, — care până acum este cu totul necunoscută și neîntrebuințată.

Aceste peșteri, cari se credeau până acum fără valoare, conțin — nu încapă nici o îndoială — și un foarte prețios material pentru istoria nescrisă a acestor plaiuri. În ele vom găsi primele urme omenești, primul leagăn al culturii omenești, semne, cari vor arăta că pământul nostru a fost — întocmai ca și piepturile noastre în cursul vremurilor — stăvilat în contra valurilor ce s'au ridicat cutropitoare în contra culturii omenești.

Romanță.

Răsari zimbitoare iubito,
Că-i noapte pe 'ntinsele zări,
Lumina din ochii tăi negri
S'o sting sub fierbinți sărutări.

E lună demult prin alee
Și barca te-așteaptă să vii
Pe valuri adânci ca iubirea
Să plângem în dulci reverii.

E-atâta vieată 'n grădină,
Și-atâta parfum e în flori —
Sunt stele pe cerul albastru
Și 'n inimi tresaltă fiori.

O clipă să stăm singurateci,
Să plâng al meu vis înșelat,
Să-ți cad înaintea cucernic,
Sfios, și cu gândul curat.

Deschide fereastra și vino,
Că-i cerul frumos și senin,
O, vino, căci sufletu-mi astăzi
De visuri amare mi-e plin.

Din problemele „Asociațiunii“.

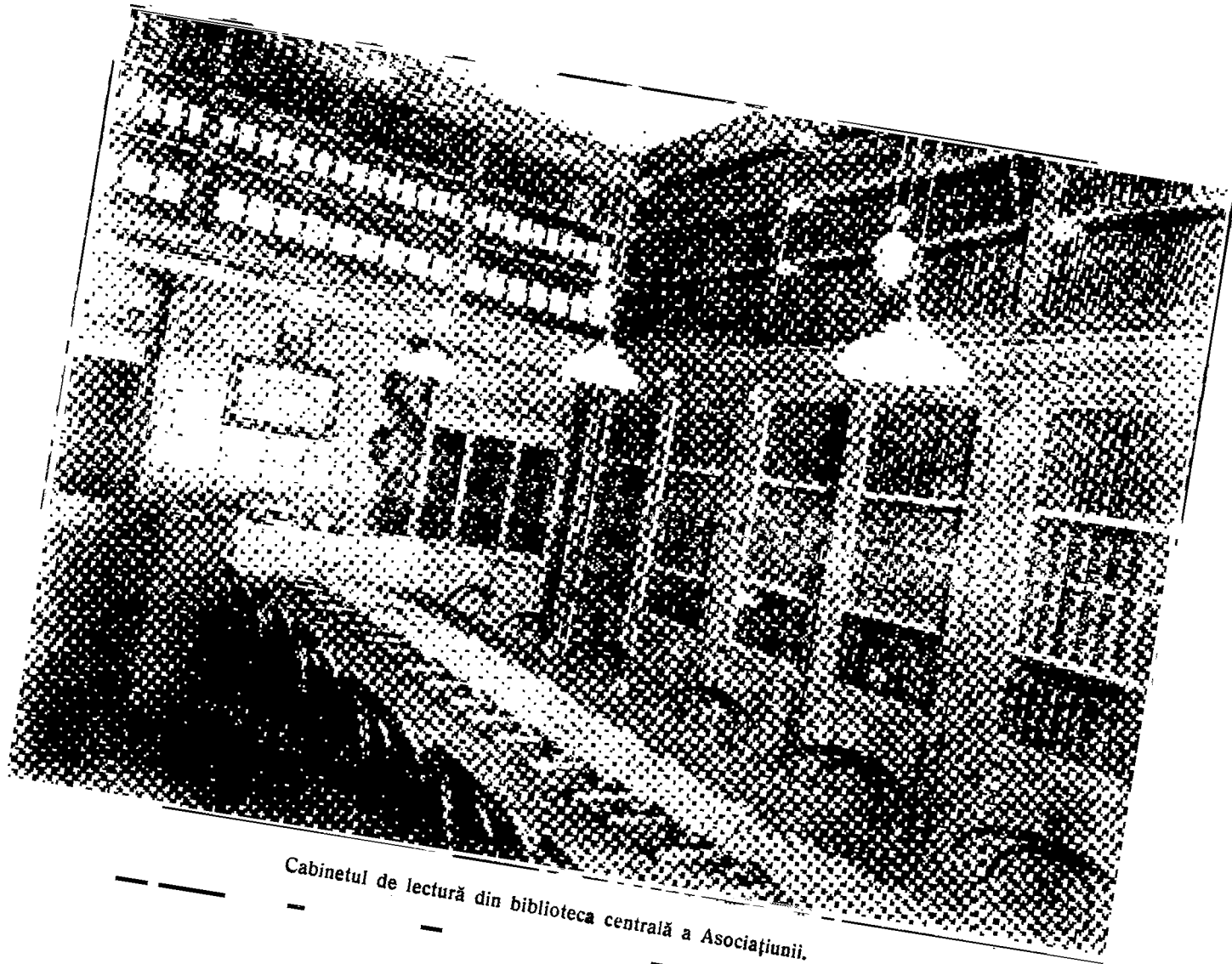
Numărul 1 a. LI (1920) al revistei „Transilvania“ a publicat pe lângă un discurs cu temeinice perspective asupra trecutului și viitorului Asociațiunii noastre și pe lângă o caracterizare sumară, dar nemerită a activității Astrel, și niște date statistice, menite a arăta în graiul cel mai elocvent al cifrelor („Ce a făcut Asociațiunea până acum?“) și celor mai sceptici dintre noi munca depusă de acest așezământ cultural pentru înaintarea poporului nostru.

Să nu uităm a reliefa, fiind vorba de trecutul Asociațiunii, meritul indiscutabil ce și l-a câștigat prin caracterul ambulant al adunărilor sale. Un merit ce nu se poate prețui îndeajuns și pentru viitor. Bine zicea nemuritorul G. Barițiu: „De nu ar fi făcut nimic Românii în 1860 spre dezvoltarea și consolidarea vieții lor naționale, posteritatea tot le-ar fi datoare cu recunoștință pentru înființarea Asociațiunii. Cine neagă aceasta, este dator, ca om iubitor de adevăr, să cetească toate actele acelui institut, apărute în cel 30 de ani ai existenței sale și să tragă consecințele: împrumutarea de idei între compatrioții cari vorbesc aceeași limbă maternă; dezvoltarea sentimentelor umanitare; dezvoltarea tot mai solidară a conștiinței naționale; înavățirea, netezirea și purificarea limbei materne; unificarea ei, precum nu mai fusese niciodată, pentruca să o știi cu atât mai mult stimă și iubi; câștigarea convicțiunii, că în această limbă poți cultiva prea bine științele și artele, cum și a legiferă și administra o țară, un stat; în fine intrarea națiunii noastre cu limba sa în concertul popoarelor neolatine, al celor mai civilizate din Europa. — Existența și activitatea Asociațiunii transilvane a vibrat, deși fără multă paradă și așa numite reclamuri, în tot corpul națiunii din toate țările locuite de Români; ea a fost un bold spre a se înființa și în alte părți spre aceleași scopuri diverse societăți sau reuniuni“.

Fiind convinși, că și în viitor „Asociațiunea“ va păstra caracterul ambulant, pacificator și nivelator de până acum al diferitelor contraste sociale, politice, profesionale și va servi ca cel mai puternic stimul de o intensă activitate culturală pe toate terenele, ne luăm voie să reamintim în cele următoare programul, de muncă în general pentru viitorul apropiat, și să servească

Interior din biblioteca centrală a Asociației.

Cabinetul de lectură din biblioteca centrală a Asociațiunii.

totodată ca o orientare pentru cei cari până acum din o pricină sau alta au fost mai puțin orientați asupra rosturilor „Asociațiunii“.

I. Despărțămintele „Asociațiunii“.

Cea dintâi problemă e o nouă arondare a despărțămintelor.

Înainte vreme, sub nefericita stăpânire ungurească, „Asociațiunea“, deși conform legilor avea dreptul de a înființa oricâte despărțăminte doriă, nu putea să-și exercite acest drept în deplină libertate. I se puneau fel de fel de piedeci artificiale în cale, s'o descurajeze. Sau chiar dacă înființa uneori despărțăminte, stăpânirea mașteră nu voia să le lase să-și țină adunările cercuale ori să desvoalte vre-o activitate culturală mai de seamă, cecece era mai rău ca dacă nu erau înființate.

Acum piedecile acestea artificiale puse în calea dezvoltării noastre de o stăpânire, vrăjmașă, nu mai există. Actuala stăpânire, și credem că oricare alta, vede cu ochi buni încercările noastre de propagandă culturală. Mai mult. Le sprijinește chiar, întrucât îi stă în putință.

Nimic nu ne oprește deci să facem o nouă împărțire a despărțămintelor pe baza principiului: ca teritoriul despărțămintelor să nu fie prea mare, și astfel lucrarea lor să fie mai concentrată și mai efectivă. Grădina dinaintea casei, unde lucrul și plivești mai des, rodește mai bine decât câmpul mare, pe care, neputându-l lucra și îngriji bine, îl năpădesc bălăriile.

Ne-ar plăcea, ca teritoriul unul despărțământ să coincidă cu al plasei administrative (cercului pretorial) corespunzătoare.

Unele despărțăminte sunt atât de vaste — Oradea-mare, bunăoară — încât la nici o întâmplare nu pot să mai rămână așa cum au fost.

Divizându-se din nou întreg teritoriul Daciei superioare, am avea în locul celor 87 despărțăminte, câte avem de prezent, vre-o 300.

Când un despărțământ nu va cuprinde mai mult de 15—20 comune, credem că domniile directori vor putea vedea mai cu ușurință de propaganda culturală necesară, cercetând de două, eventual și de mai multeori la an, fiecare comună din despărțământ, stăruind pentru bunul mers al agenturilor, bibliotecilor, prelegerilor populare, al cursurilor de analfabeți, al încasării regulate a taxelor, al înființării caselor naționale ș. a.

II. Bibliotecă.

A doua problemă importantă e a bibliotecilor. „Asociațiunea” vrea să aibă trei feluri de bibliotecă: o bibliotecă mare centrală, câte o bibliotecă regională în fiecare centru de despărțământ și câte o bibliotecă rurală în fiecare comună românească.

A. Biblioteca Centrală

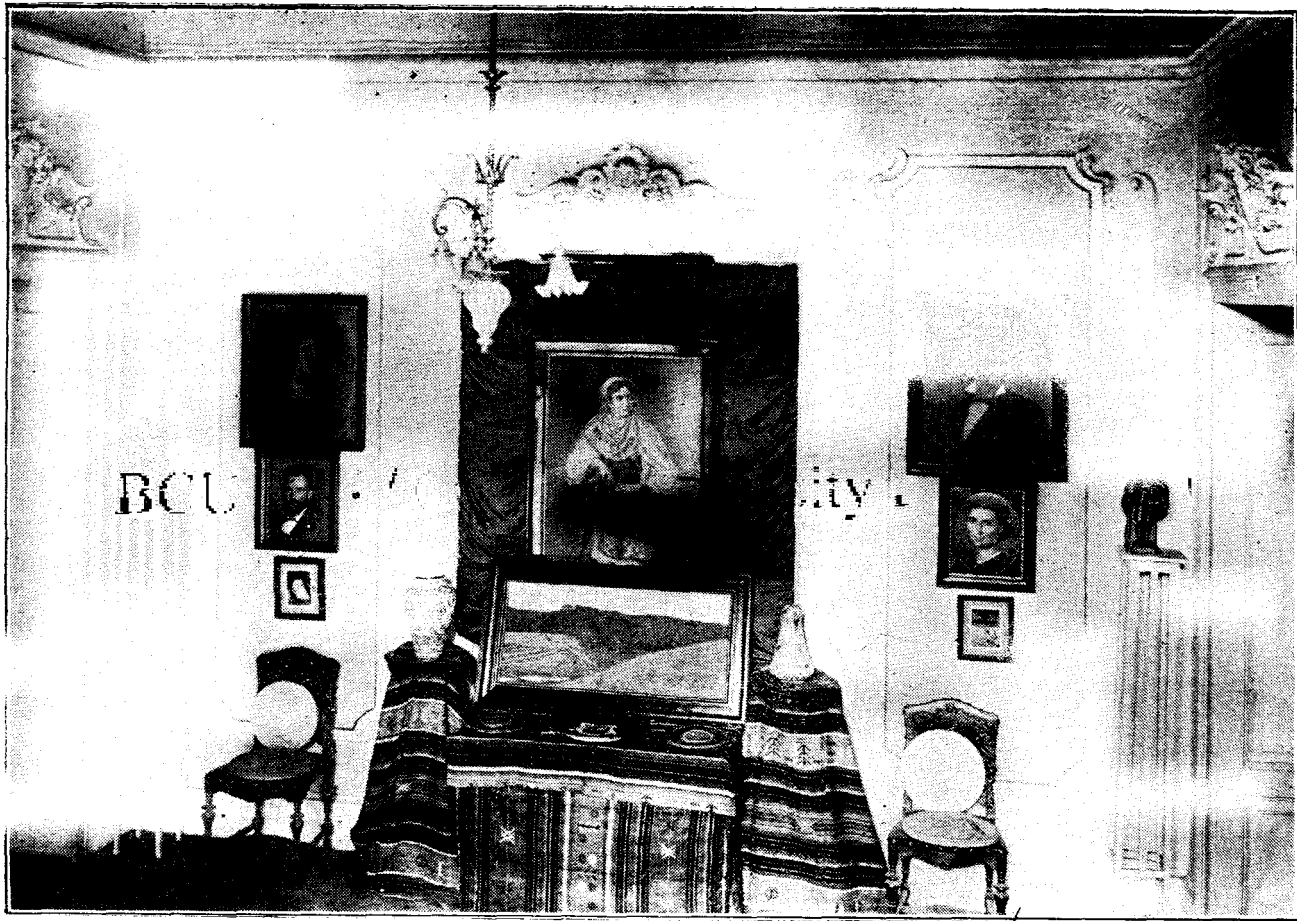
trebuie să fie cea mai bogată bibliotecă românească după a Academiei Române. Ea trebuie să conțină nu numai tot ce a apărut și apare în românește sau în limbi străine despre Români, ci și produsele literare și științifice mai de seamă ale altor neamuri, pentru ca literații și savanții noștri să le poată avea cu ușurință. Ea va fi tezaur neprețuit nu numai pentru centru, ci și pentru sediile despărțământelor, cari ar voi să împrumute unele cărți dintr'ânsa.

Va avea și o secție a manuscriselor, în care se vor păstra autografele mai însemnate ale scriitorilor noștri, apoi corespondența frunțașilor vieții publice. Până acum avem manuscrise dela Șaguna, Șuluțiu, Cipariu, G. Barițiu, A. Bunea, I. L. Caragiale, St. O. Iosif ș. a.

Asemenea o secție a documentelor, stampelor, hărților etc. Și până acum avem unele foarte importante.

Sala de lectură existentă trebuie mărită. Ea trebuie să cuprindă toate publicațiunile românești și dintre cele străine pe cele mai de seamă. Jur împrejur va trebui să se facă mici cabinete pentru cei ce ar dori să facă cercetări speciale, pentru că, orice s'ar zice, Sibiiul e un oraș cu viitor frumos. Nu numai situația și clima îl fac să fie un plăcut oraș de vilegiatură, un tihnit adăpost pentru pensionari și oameni binemeritați, ci și conjuncturile sale economice și comerciale. Înainte de război era unul din cele mai ieftine orașe și sperăm că așa va fi și de aici înainte. Cât de mult ar câștiga economic și culturalicește, în cazul când s'ar edifica calea ferată Argeș—București. S'ar scurta drumul cu câteva sute de kilometri, ceace, desigur, e un avantaj.

Mai târziu, când se va ordona și completa biblioteca centrală, va avea și un catalog tipărit, care să stea la îndemâna tuturor. Notăm că volumele în bibliotecă sunt aranjate după mărime, iar catalogul în ordinea alfabetică a autorilor și după specialitate,

Secția artelor frumoase (Picturi de M. Pop) din muzeul central al Asociațiunii.

Secția artelor frumoase (Picturi de O. Smighelschi) din muzeul central al Asociației.

B. Bibliotecile regionale

aflându-se în centrele despărțămintelor, unde sunt, de regulă, mai multe școli și numeroși intelectuali români, trebuie să cuprindă operele complete ale autorilor noștri clasici: V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, G. Asachi, N. Bălcescu, N. Beldiceanu, C. Boliac, D. Bolintineanu, I. L. Caragiale, G. Coșbuc, Ion Creangă, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Tr. Demetrescu, M. Eminescu, N. Filimon, Ion Ghica, C. Golescu, B. P. Hașdău, P. Ispirescu, B. Katargiu, M. Kogălniceanu, T. Maiorescu, C. Negruzzi, N. Nicolescu, — V. Cârlova, — C. Stamati, Al. Odobescu, A. Pann, I. Eliade Rădulescu, A. Rusu, G. Sion, Al. Vlăhuță, etc. etc., pe lângă cronicari (Ureche, Costinești, Neculce etc.) și scriitori bisericești mai vechi (A. Ivireanu, B. Măzăreanu ș. a.), apoi luceferii Klein, Șincăi, Maior. Nu pot să lipsească nici cărțile apărute în biblioteca pedagogică a casei școalelor din vechiul regat: Didactica Magna de Amos Comenius; Câteva idei asupra educațiunii de Locke (2 vol.); Introducerea în pedagogia lui Herbart de Chr. Ufer; Leonard și Gertruda de Pestalozzi; Psihologia pedagogică de Em. Martig; Matthias-G. B. - Duică Pedagogia practică; Eroii de Th. Carlyle; Emil de Rouseau, vol. I și II; Pedagogia lui Spencer de G. G. Antonescu; P. Felix Thomas, Educația în familie, Vălenii de munte; Educația cetățenească; I. Popea, Caractere morale, Pestalozzi de G. G. Antonescu, S. Mehedinți, Altă creștere, — apoi operele altor pedagogi, apărute în diferite biblioteci românești: Spencer despre educație (biblioteca pentru toți), Pedagogia de Kant (în aceeași bibliotecă), G. Compayré, Fenelon, Fr. W. Foester ș. a., ce e tradus și ce se va mai traduce de aici înainte.¹⁾

Tot asemenea cărțile de popularizare științifică.

Și anume nu numai cei vre-o 11 numeri apăruti până acum în biblioteca de popularizare a științei, editată de Casa Școalelor, ci și alte scrieri similare:

Dr. C. Istrate, Chimia, București.

Dr. C. Șumuleanu, Acidul salicilic. Vălenii de munte.

Roth-Bârseanu, Călătoria lui Stanley prin Africa-centrală.

Gavril Todica, Studii Științifice, Orăștie 1911—1912.

„ „ Hades.

¹⁾ Un catalog al cărților pedagogice românești a tipărit d-l Dr. O. Ghibu la tipografia arhidiecezană din Sibiu 1910.

Gavril Todica, Zări din univers și revista acestuia „Convorbiri Științifice”; apoi colecțiile revistei „Natura”.

Victor Stanciu, Cuib de rândunică.

„ „ Plantele de leac.

Dr. Alexandru Borza, Din lumea plantelor.

Toate acestea din „Biblioteca Sămănătorul”, Arad, numerii 2, II, 16, 18 etc.

Apoi o mulțime de alți numeri din „Biblioteca pentru toți”, „Minerva”, „Lumen” (din aceasta numai unii numeri), „Autorii celebrii” (*S. Smiles*, *Caracter* etc.), „Steaua”, „Bibl. rom. enciclopedică, Socec”.

Apoi diferite descrieri de călătorii:

Const. Golescu, Insemnarea călătoriei mele.

I. Codru Drăgușanu, Călătoriile unui Român Ardelean.

S. Moldovan, Țara noastră, ediția II.

Dr. C. Istrati, București—Cairo.

N. Iorga, Note de drum.

„ „ Drumuri și orașe.

„ „ Sate și mănăstiri.

„ „ Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească.

„ „ „ „ Bucovina.

„ „ „ „ Basarabia.

„ „ Prin Bulgaria la Constantinopol.

I. Adam, Constanța pitorească.

M. Sadoveanu, Oameni și locuri.

Radu Rosetti, Dincolo de hotare.

„ „ Prin pravoslavnică Rusie.

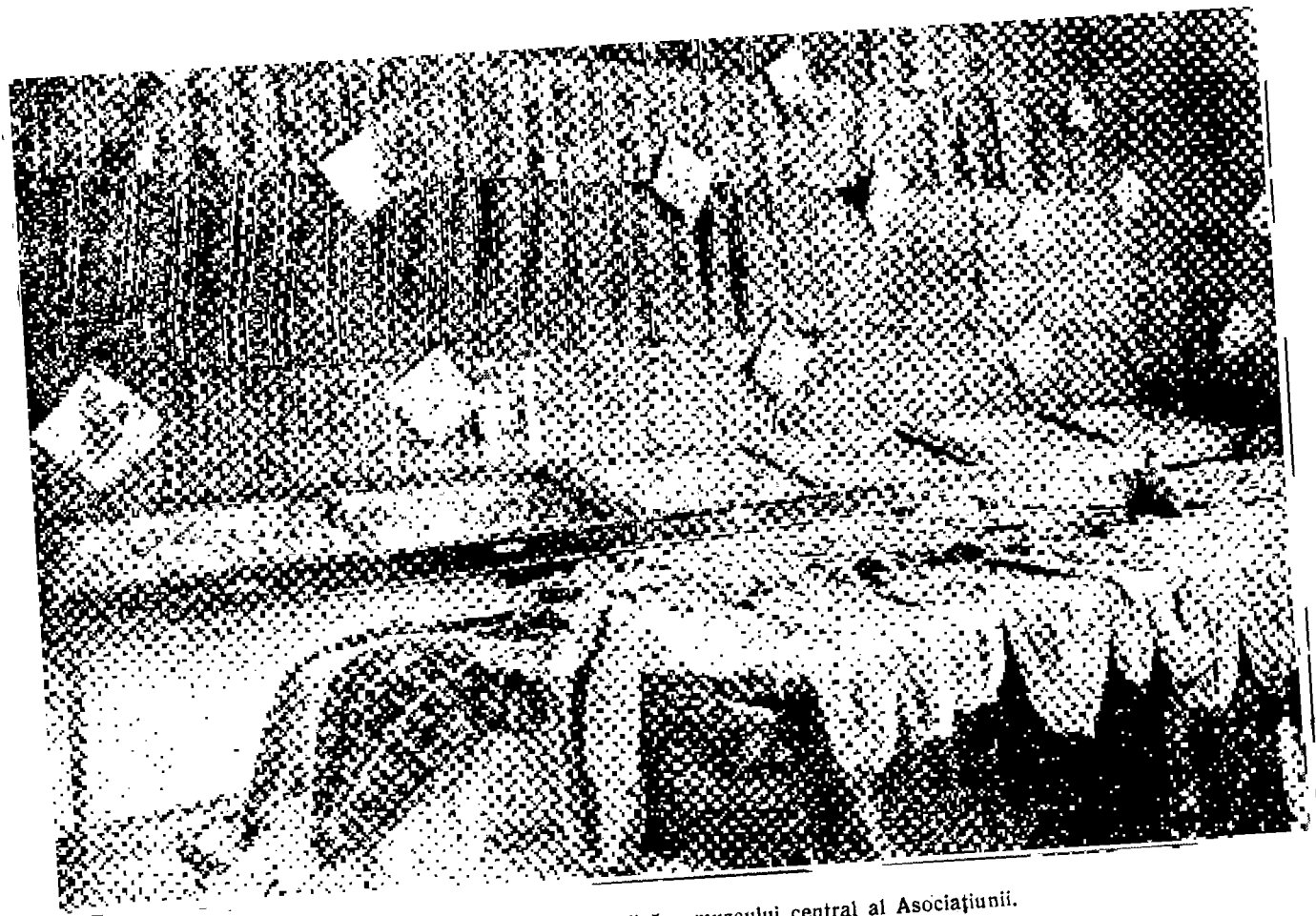
„ „ Din Egipt.

I. Botez, Aspecte din civilizația engleză.

Desmonlins, In ce stă superioritatea rasei anglo-saxone?

Virgil I. Bărbat, Imperialismul american. Edit. „Cartea Românească”.

Trebuie să fie bine reprezentată și literatura istorică pentru cultivarea spiritului patriotic. Nu pot să lipsească deci operele mai de seamă ale următorilor istoriografi români: *Mihail Kogălniceanu* (Cronicele Moldovei etc.). *George Barițiu* (Părți alese din istoria Transilvaniei și Studii și articole — ediția „Asociațiunii”). *B. P. Hașdău* (Ioan Vodă cel Cumplit, Istoria critică a Româ-

Interior din secția etnografică a muzeului central al Asociațiunii.

Interior din secția etnografică a muzeului central al Asociațiunii.

nilor etc.). *Timoteiu Cipariu* (Acte și fragmente etc.). *I. M. Moldovanu* (Acte sinodale, Spicuire în istoria bisericească a Românilor etc.). *A. D. Xenopol* (Istoria Românilor în 5 volume — editura „Cartea Românească”, Teoria lui Roesler, Domnia lui Cuza-Vodă, Istoria partidelor politice, Principiile fundamentale ale istoriei etc.). *Dr. Augustin Bunea* (Episcopul Ioan Inochentie Micu-Klein, Episcopii Petru Paul Aron și Dion. Novacovici, Vechile episcopii, Panegiricul despre T. Cipariu, Discursuri, Autonomie bisericească, Diverse etc.). *I. Bogdan* (Insemnătatea studiilor slave, Vechile cronic moldovenesti, Vlad Țepeș, Cnezatele și voivodatele românești etc.). *D. Onciul* (Din istoria României, Originea principatelor etc.). *G. Bogdan-Duică* (Procesul episcopului I. Klein, Ovreei și României). *N. Iorga* (Istoria Românilor, ediția P. Suru, Istoria Românilor în chipuri și icoane (3 vol.), Vieța femeilor în trecutul românesc, Istoria armatei (2 vol.), Istoria Bisericii (2 vol.), Istoria Românilor Ardeleni (2 vol.), Chestiunea Dunării, Istoria Statelor balcanice etc.). *V. Pârvan* (Contribuții epigrafice la lățirea creștinismului daco-român, Istria etc.). *Al. I. Lăpădatu* (Din zilele de cădere ale lui Mihaiu-Viteazul, Mihaiu-Viteazul, Monumentele istorice ale României). *N. Dobrescu* (Fragmente din istoria bisericească, Istoria bisericii din Oltenia etc.). *C. Giurescu* (Vechile capitulații ale Moldovei, Despre Români și legământul lui Mihaiu-Viteazul, ediții de cronicari). *Dr. I. Lupăș* (Mitropolitul Andreiu Șaguna, Istoria Bisericii din Ardeal etc.). *Dr. I. Nistor* (Istoria Bisericii din Bucovina, Români și Rutenii etc.). *Dr. S. Dragomir* (Relațiunile bisericii românești cu Rusia, Istoria desrobirii religioase a Românilor în secolul XVIII etc.). *Dr. Zenovie Păclișanu* (Biserica și Româanismul, Continuitatea Românilor în Dacia, Vechile mănăstiri românești în Ardeal, Propaganda catolică la Români din Ardeal până la 1500, Alegerea Arhierilor etc.). *Stefan Meșș* (Istoria bisericii din Ardeal vol I).

Bibliotecă constătătoare, din astfel de volume va procura „Asociațiunea” pe seama bibliotecilor sale din fiecare centru de despărțământ.

C. Bibliotecile rurale

vor cuprinde, mai întâi, toate publicațiunile populare, editate până acum de „Asociațiunea” noastră, și anume: cele 91 broșuri din „Biblioteca poporală”.

Acestea sunt:

1. Povestiri din viața țăranilor români de *I. Pop-Reteganol.*
2. Povestiri din viața țăranilor români de *I. Pop-Reteganol.*
3. Despre cărțile funduare și întabulări de *Dr. Valer Moldovan.*
4. Sfaturi bune. Trei disertațiuni de *Emanuîl Ungureanu, Dr. Elie Cristea și Nicolau Ivan.*
5. Casa părintească, crescătoarea indivizilor și popoarelor de *Ioan Popea.*
6. Despre testament. Explicarea articolului de lege XV din anul 1876 de *Dr. Valer Moldovan.*
7. Poșta, telegraful, telefonul. Noțiuni generale, despre instituțiile poștale de *Gavril Todica.*
8. Icoane din istoria Grecilor vechi. Partea I de *V. Lazar.*
9. Icoane din istoria Grecilor vechi. Partea II de *V. Lazar.*
10. Grădina de legumi. Disertație populară de *I. F. Negruțiu.*
11. Cultura cucuruzului. Disertație populară de *I. F. Negruțiu.*
- 12, 13, 14, 15, 16. Ionel. Principii morale și creștinești de educațiune de *V. Gr. Borgovanu.*
17. „Astra”. Informațiuni asupra scopurilor „Asociațiunii”.
18. Regulele ortografice stabilite de Academia Română în anul 1904.
19. Vulcanismul de *Gavril Todica.*
20. Impărțirea, lucrarea și îngrijirea unei moșii de *I. F. Negruțiu.*
21. Nuvele istorice, Cartea I de *I. Al. Lăpădatu.*
22. Nuvele istorice. Cartea II de *I. Al. Lăpădatu.*
23. Cărticica sănătății de *Dr. I. Beu.*
24. Invățătură despre legile privitoare la notarii publici regiști de *Mihail Beșan, notar public regesc în Lugoj.*
25. Poezii populare de *Enea Hodoș.*
26. Inceputul neamului românesc de *Dr. Ioan Lupăș.*
27. Comuna „Viitorul” de *Romul Simu.*
28. Povestiri de *Ioan Pop-Reteganol.*
29. *Vasile Alecsandri: Poezii alese.*
30. Ionel, Principii morale și creștinești de educațiune. Cartea VI de *V. Gr. Borgovanu.*
31. O seamă de cuvinte de *Octavian Goga.*
32. Cum să trăim? de *Aurel R. Dobrescu.*

Interior din secția etnografică a muzeului central al Asociațiunii.

Secția etnografică (Olăritul) a muzeului central al Asociațiunii.

33. Țichindeal, Asachi, Donici, cu prefață de *Il. Chendi*.
34. Nutrețul măiestrit sau cele mai bune plante de nutreț
de *Ioan F. Negruțiu*.
35. Din putere proprie de *N. Petra-Petrescu*.
36. Floarea soarelui. Legendă în versuri de *Ștefan Cacoveanu*.
37. Poezii de *Octavian Goga*.
38. *Dr. Ioan Lupaș*: De demult.
39. *Ștefan Cacoveanu*: Floarea soarelui. Legendă în versuri.
40. Din viața sfinților. *Vieța Sf. Ioan Gură de aur*.
41. 42. *Ion Creangă*: Povestea lui Harap alb.
43. *Aurel Cosciuc*: Lucrarea pământului.
44. *Vasile Alecsandri*: Cântece din bătrâni.
45. *Ioan Pop-Reteganul*: Povestiri din viața țăranilor.
46. 47. *Alexandria* sau povestea lui *Alexandru Macedon*.
48. Calendar pe anul 1912.
49. *Petre Ispirescu*: Ercule.
50. *Dr. Aurel Dobrescu*: Cum să trăim?
51. *P. Dulfu*: Din isprăvile lui Păcală.
52. *Romul Simu*: Comuna „Viitorul”.
53. *N. Iosif*: Creșterea pomilor.
54. *N. Petra-Petrescu*: Povestiri.
55. *I. F. Negruțiu*: Nutrețul măiestrit.
56. *V. Onițiu*: În sat la Tânguești.
57. Călăuza creștinului la biserică.
58. *Ion Creangă*: Stan Pățitul.
59. Calendarul „Asociațiunii” pe 1913.
60. *Dr. Ioan Lupaș*: Vieța unei mame credincioase.
61. *V. Gr. Borgovanu*: Leonard și Gertruda.
62. *P. Dulfu*: Isprăvile lui Păcală.
63. *Dr. Aurel Dobrescu*: Cum să trăim. Partea II.
64. *V. Gr. Borgovanu*: Leonard și Gertruda. Partea II.
65. *V. Alecsandri*: Cântece din bătrâni.
66. *I. P. Reteganul*: Povestiri din viața țăranilor.
67. *A. Cosciuc*: Ingrășarea sau gunoirea pământului.
68. *I. Barac*: Arghir și Elena.
69. Carte de rugăciuni.
70. Calendarul „Asociațiunii” pe anul 1914.
71. *G. Coșbuc*: Povestea unei coroane de oțel.
72. *Ioan Slavici*: Popa Tanda.

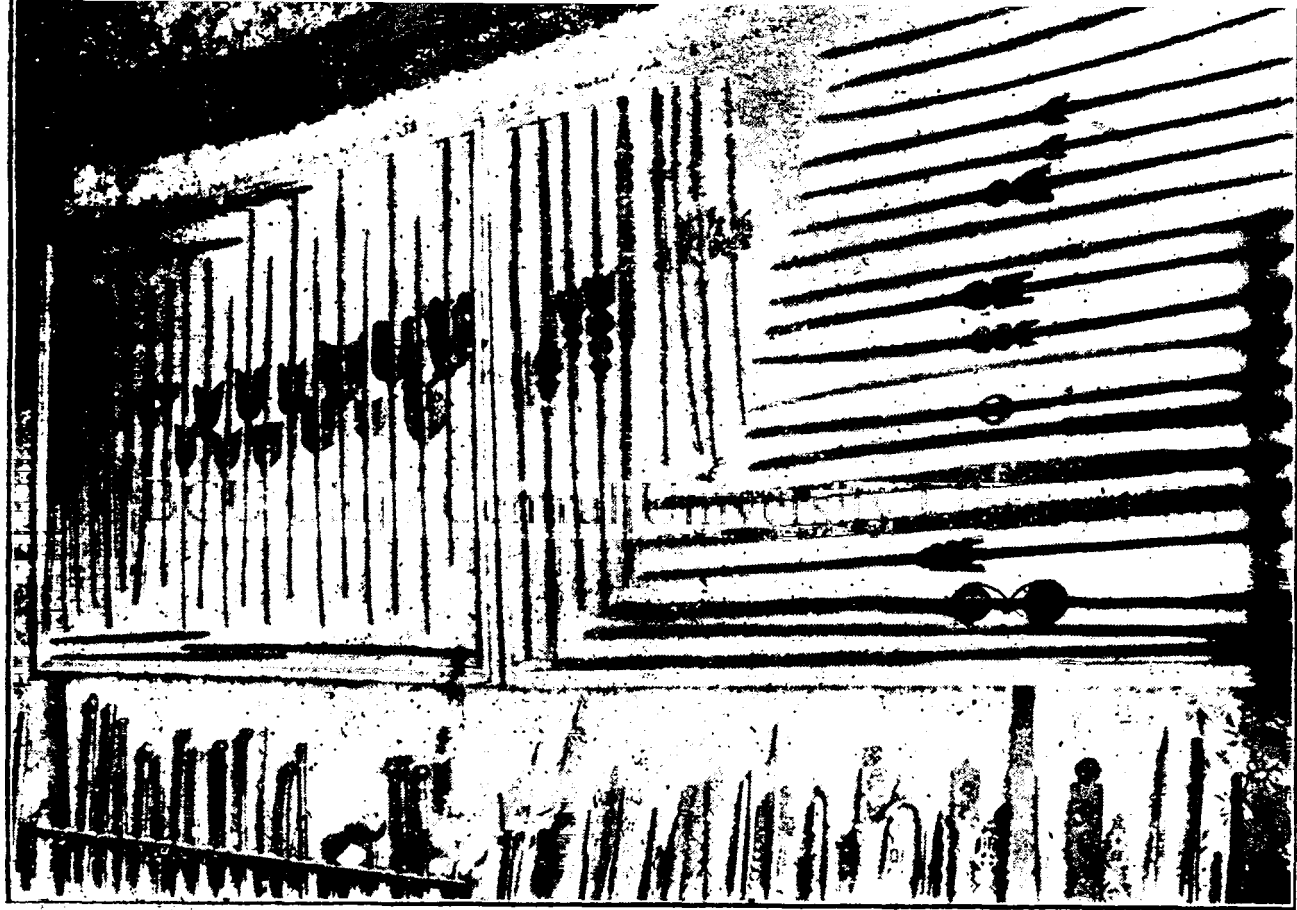
73. Emigrarea în America.
74. I. Agârbiceanu: Dela sate.
75. N. Iosif: Sfaturi pentru popor.
76. Dr. I. U. Jarnik: Pavel cătană.
77. Dr. Iulian Chitul: Boalele lipicioase.
78. I. Pop-Retegănuț: Povestiri din viața țăranilor.
79. Anton Pann: Povestea vorbii. Partea I.
80. Anton Pann: Povestea vorbii. Partea II.
81. Calendar pe anul 1915.
82. „ „ „ 1916.
83. „ „ „ 1917.
84. „ „ „ 1918.
85. „ „ „ 1919.
86. Dr. I. Beu: Cărticica sănătății.

Tot aici sunt a se aminti cărțile tipărite de „Asociațiune” cu cheltueala marelui Mecenant Vasile Stroescu:

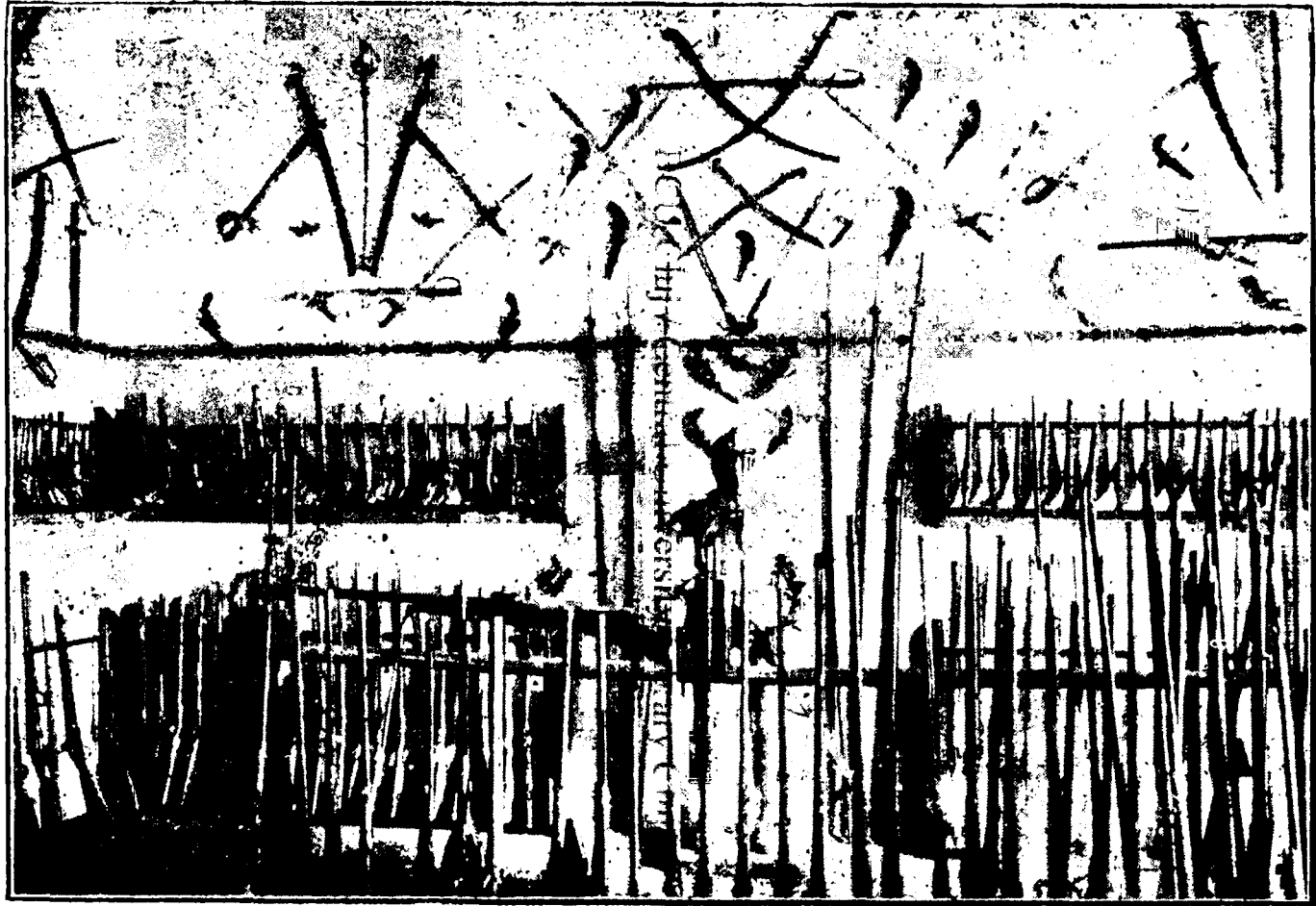
87. V. Alecsandri: Poezii popul. ale Românilor. Sibiu 1914.
 88. Ioan Creangă: Amintiri din copilărie.
 89. Ion Agârbiceanu: Tușa Oană și În luptă.
- Iar mai înainte:
90. Simeon Stoica: Igiena copilului până la vârsta de 7 ani.
 91. „ „ Dietetica populară.

Notăm că unele broșuri din „Biblioteca populară” a „Asociațiunii” sunt complet epuizate, așa încât trebuie retipărite, altele continuate, de pildă: Anton Pann, I. Pop-Retegănuț etc.; altele, în fine, așteaptă acum să fie editate sistematic pentru gustul și priceperea poporului.

Astfel ne gândim la publicarea, în formă de broșuri, a următorilor autori români: Alecu Rusu, Dr. Paul Vasici, Costache Negruzzi (nuvele istorice), Vasile Alecsandri (selecție din poezii și teatre), Mihail Kogălniceanu (cuvântări, scrisori). Cu timpul dacă se desvoaltă mai bine gustul de cetit la poporul nostru, vom da și splendidele discursuri ale lui S. Bărnuțiu, T. Cipariu, A. Bunea ș. a., precum și pagini din cronicari, autorii bisericești mai vechi (Antim Ivireanu, Vartolomeiu Măzăreanu ș. a.). Al. Odobescu (Moșii și Curcanii, Basmul Bisoceanului din Pseudokynegetikos, Vulpea bearcă, Povestile mitologice ș. a.). M. Eminescu (Poeziile în metru popular: Doina, Ce te legeni codrule, La mijloc de codru des, Somnuroase păsărele, Mai am un singur dor ș. a.).

Secția etnografică (Furci de tors) a muzeului central al Asociațiunii,

Secția armatei din muzeul central al Asociațiunii,

trecute deja în conștiința obștei). *G. Coșbuc* (Balade și Idile, Răsboiul pentru neatarnare, Din Țara Basarabilor ș. a.). *P. Ispirescu* (Legendele sau basmele Românilor). *I. T. Mera* (Povești). *I. Slavici* (Povești și Nuvele). *I. Pop-Reteganul* (Povești ardele-
nești). *A. Vlahuță* (Din trecutul nostru, România pitorească, Nu-
vele, Povești). *St. O. Iosif* (Poezii). *Mihail Străjan* (Parabole).

Afară de acestea vom publica în „Biblioteca populară” a „Asociațiunii” sfaturi economice, igienice, juridice, industriale și comerciale, — originale sau prelucrate după autori streini, de autorii cei mai destoinici populari ce-i avem (I. Agârbiceanu, St. Căcoveanu, A. Cosciuc, Dr. E. Dăianu, Dr. A. Dobrescu, A. Lupeanu-Melin, Petrea Dascălul, I. U. Soricu etc.).

Mai notăm, că din broșurile înșirate la „Biblioteca populară” a „Asociațiunii” avem câteva mii de serii pentru 3000 de bi-
blioteci populare.

Rugăm deci și la acest loc toate comunele românești, con-
stituite în agenturi ale „Asociațiunii”, cari până acum nu au bi-
bliotecă românești, să se adreseze prin directorii de despărțăminte
biroului central pentru a li-se trimită astfel de biblioteci.

În felul acesta nu credem să mai rămână comună româ-
nească neînvestită cu cartea românească de lipsă.

Bibliotecile „Asociațiunii” se administrează după regula-
ment special.

III. Muzeu.

A treia problemă însemnată, de care vrea să se ocupe „Aso-
ciațiunea”, este a muzeelor.

Astăzi nu credem să mai fie om, umblat în lume și cu
mintea întreagă, care să nu înțeleagă însemnătatea muzeelor nu
numai pentru păstrarea, ci și pentru înaintarea comorilor cultu-
rale ale poporului nostru.

Plănuim un mare muzeu central și în sediul fiecărui des-
părțământ câte un muzeu regional.

A. Muzeul Central al „Asociațiunii”

trebuie să fie oglinda fidelă a tot ce România întregită, și îndeosebi
Dacia superioară posedă ca artă, etnografie, arheologie, numismatică,
economie, armament, științe naturale, industrie, comerț etc.

Acest muzeu cuprinde cam următoarele secții:

I. Secția artelor frumoase având și ea două subsecțiuni:
a) pictură; b) sculptură. Aceasta din urmă deocamdată e slab

reprezentată; nu avem decât niște săpături în lemn dela biserici vechi. Sperăm însă, că în viitorul aproplat vom avea statui cioplite de dalta celor mai distinși maestrii români. — Pictura stă ceva mai binisor. Până acum muzeul central posedă 40 picturi frumoase ale fostului pictor brașovean, Mișu Pop, 200 de Octavian Smighelschl. Mai sunt de Flaviu Domșa, Cabadaieff, Albescu, Chidu, Dörschlag ș. a. Notăm că în timpul de față decurg tratative între comitetul central al „Asociațiunii” și între familia pictorului Smighelschl pentru cumpărarea întregului său lăsamânt artistic. Sperăm că se va afla soluțiunea cea mai norocoasă, ca să nu se înstreineze acest tezaur artistic al Ardealului.

În legătură cu secția artelor frumoase ar putea avea loc în acest muzeu și o galerie a bărbaților celebrii, a cărei lipsă e adânc simțită, deoarece căile cele mai sigure ale progresului sunt personalitățile bine inzestrate, iar la producerea și formarea lor contribuie foarte mult cultul eroilor.

Un început există deja și în această privință.

II. *Secția arheologică și numismatică* va cuprinde tot ce se găsește mai de seamă ca antichități pe pământul istoric al Daciei superioare. Și până acum posedă o frumoasă colecțiune de monede vechi romane, dar și din alte epoce.

Când obiectele se vor înmulți, se vor clasă și grupă tot mai mult după epoce: epoca preistorică, epoca romană, epoca năvălirilor barbare, evul mediu și nou.

III. *Secția etnografică* va cuprinde tot ce România întregită, și în special Dacia superioară posedă ca porturi, obiceiuri naționale etc. Și până acum sunt unele colecțiuni prețioase, admirate de cercetătorii pricepuți. Astfel colecțiunea etnografică din Banat, apoi cea din Bran Giurgeu, seria de porturi femeiești în miniatură, serbarea junilor din Brașov ș. a.

Dar e încă mult de făcut. Trebuie salvate toate acele comori de artă națională, care astăzi zac neprețuite, expuse disprețului nepricepătorilor și dintelui nimicitor al vremii. Părți de case vechi, stâlpi, coridoare, lăți, cruci, scaune, mese, lăzi, cuiere, armuroaie, ploști, linguri, cuțite, furculițe, măciuci, furci, ca despre porturi și alte lucruri de seamă, asupra cărora a atras atențiunea d-l V. Păcală în n-rul 1 al „Transilvaniei”, nici să nu mai vorbim.

Vor trebui apoi eternizate diferitele cântece și arii populare în lamelele fonografice. Compozitorul Bela Bartok a făcut o

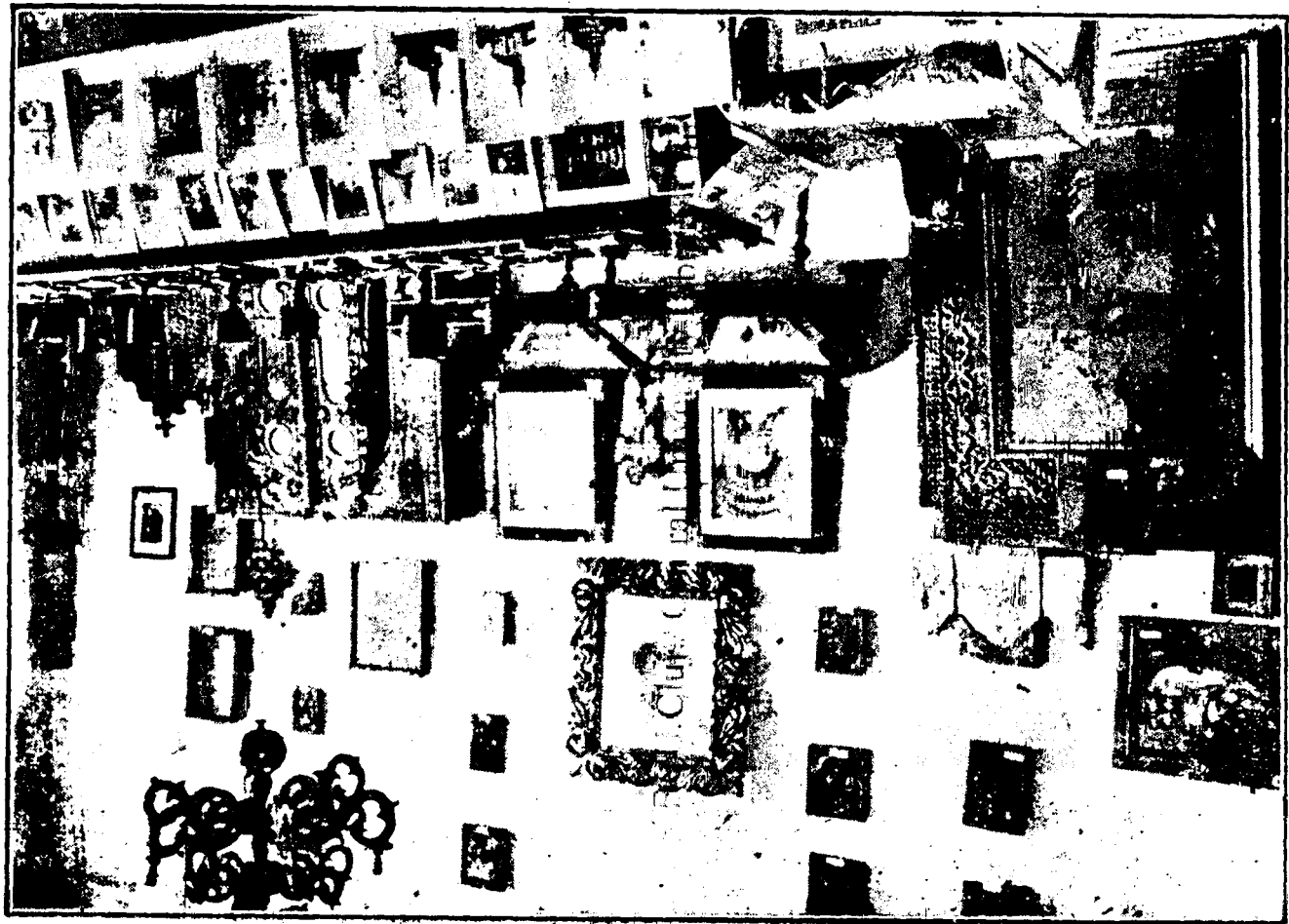
frumoasă colecțiune în părțile bihorene. Exemplul lui trebuie urmat și de alții.

IV. Secția economică trebuie să cuprindă tot ce se referă la viața economică a poporului nostru, și anume: agricultura, grădinărit, pomărit, viticultura, cultura animalelor domestice etc. Obiectele cari nu vor putea fi reprezentate în natură din o cauză sau alta, vor fi înfățișate în miniaturi, chipuri, imitațiuni etc.

V. Secția armatei va cuprinde arme, hărți, vederi de pe câmpurile de luptă, tablouri cu scene istorice, portrete de beliduci mari etc. Se va începe și aici cu epoca romană, strângându-se tot ce se va putea privitor la strategia antică: arme, rămășițe și vederi de castre, vexile, trofee, arcuiri triumfale, columna lui Traian în miniatură etc. Va urma epoca diferitelor incursiuni barbare adunându-se și privitor la această epocă tot ce se va afla mai de seamă. Apoi epoca românească veche, epoca marilor voievozi Mircea, Bogdan, Ioan Corvinul, Pavel Chinezul, Ștefan cel Mare, Mihaiu-Viteazul, Petru Rareș, Const. Brancoveanu, haiducii Pinteș Viteazul, Buteanul. Epoca românească mai nouă: Horia, Cloșca și Crișan, Klein, Șincai, Maior, Molnar; eroii dela 1848: Avram Iancu, Axente Sever, Popa Balint, Cătarina Varga ș. a. În fine, cu 1916, data de când s'a început războiul pentru întregirea neamului, se poate inaugura o parte nouă care să eternizeze prin diferite amintiri zilele mari ce ne a fost dat să trăim: Proclamațiuni, ordine de zi, vederile câmpurilor de luptă mai însemnate (Mărășești, Mărăști, Oituz, Argeș, Porumbac, Orlat etc.), fotografiile, eventual portretele lucrate frumos de pictori naționali ale principalilor factori din acest războiu (Regele, Regina, Prințul Carol, Generalul Eremia Grigorescu etc., Generalul Berthelot ș. a.

VI. Secția științelor naturale va cuprinde în trei subsecțiuni: a) zoologie; b) botanică; c) mineralogie — toate obiectele acestor științe aflătoare nu numai pe pământul țării noastre ci și în străinătate. — Și până acum posedă secțiunea aceasta a muzeului central peste 20 000 de obiecte și în viitor, cu ajutorul fondului Adam Buda de Galați, înființat anume pentru secția aceasta, se va spori în continuu.

VII. Secția industriei cu cele două diviziuni ale sale: a) casnică; b) artistică — va cuprinde toate produsele de acest gen ale poporului nostru. — Sunt destul de bine reprezentate: lucrurile

de mână femeiești, olăritul ș. a., dar e încă mult de făcut. — În legătură cu această secție se poate și trebuie să se facă o colecțiune de clișee, de negative, de diapozitive pentru proiecțiuni cu schiopticon, de filme cinematografice chiar. Bine înțeles, așa numitele filme sensaționale, cu drame cari pervertesc gustul și moralitatea, vor fi cu totul excluse. În cadrele Asociațiunii vor putea rula exclusiv filme cu priveliști din natură, economie, călătorii, filme istorice etc.

VIII. Secția școlară ar cuprinde diferitele rechizite școlare, manuale etc.

IX. Secția bisericească, dacă nu-și vor înființa cele două biserici ale noastre muzeele lor bisericești, ar cuprinde portretele marilor noștri arhieriei, icoane, potire, chivoturi, odăjdii, prapori, sfeșnice, cărți bisericești vechi ș. a.

Data fiind importanța extraordinară ce o prezintă aceste obiecte pentru trecutul nostru cultural, secția aceasta ar fi fost s'o numim în locul întâiu. Și aici însă i se poate sublinia importanța. În unele din centrele noastre bisericești (la Blaj, de pildă) știm că s'au adunat o seamă de obiecte foarte prețioase referitor la trecutul nostru bisericesc. Regretatul nostru prezident I. M. Moldovanu, în deosebi avea colecțiuni foarte prețioase. Sperăm că acestea în timpul cel mai apropiat se vor aranja într'un muzeu special.

Mai notăm, că pentru îngrijirea muzeului central sunt *absolut necesari* custozii specialiști pentru fiecare secție a muzeului.

B. Muzeele regionale ale Asociațiunii.

Precum muzeul central trebuie să fie oglinda fidelă a tot ce România întregită, și în deosebi Dacia superioară, posedă ca artă, etnografie, numismatică, arheologie, economie, armament, științe naturale, industrie etc., — tot astfel și muzeele regionale, ce sunt a se înființa în sediile despărțămintelor, trebuie să fie oglinda fidelă a regiunii, sub aceleași raporturi, ținându-se însă pretutindenea seamă de caracterul specific al fiecărei regiuni.

Nu mai specificăm, ci aducem mai bine niște exemple, din cari se va putea vedea cum se contemplează aceste muzee.

Să zicem că e vorba de înființarea unui muzeu regional în Munții Apuseni. El va trebui să cuprindă întâiu tot ce se referă la munții și muntenii noștri (minerale, băisaguri, lemnărit, cultura

animalelor etc. etc.), apoi toate remînisćențele istorice legate de pămîntul acela, table cerate din epoca romană și în deosebi cele referitoare la Horia din Albac și la Avram Iancu, craiul acestor munți, dar și la alte personaje istorice (Popa Balint, tribunul Clemente Aiudeanul ș. a.) cari nicăiri nu pot fi mai bogat reprezentate ca aici.¹⁾

Alt exemplu fie muzeul început deja cu obiecte de științe naturale la Hațeg. Afară de aceste obiecte — și sunt multe când vom pune la contribuție nu numai solul și subsolul, ci și apele și aerul — și cele referitoare la ocupațiunea locuitorilor, acest muzeu va trebui să conțină și număroase remînisćențe romane (statui, inscripții, urne, amfore, arme, insignii etc.), cari aici se găsesc la tot pasul.

Nu trebuie să fim streini de ideia de a preface în astfel de muzee regionale unele cetăți și castele ce ni s'au păstrat din vremurile vechi; astfel cetatea Hunedoarei, a Făgărașului, dacă s'ar usca bine zidurile, sau a Branului, eventual și altele; decît să stea goale, mai bine să se întocmească astfel de muzee regionale.

Muzeele „Asociațiunii” se administrează după regulament special.

IV. Case naționale.

A patra problemă, de care se ocupă „Asociațiunea”, este a caselor naționale.

A. Casa națională centrală.

În rîndul întăiu și aici se plănuește lărgirea Casei Naționale Centrale pentru adăpostirea colecțiunilor mereu crescînde ale bibliotecii și muzeului, pentru birourile, tipografia, cromografia, compactoria și alte ateliere necesare reclamate de această instituțiune.

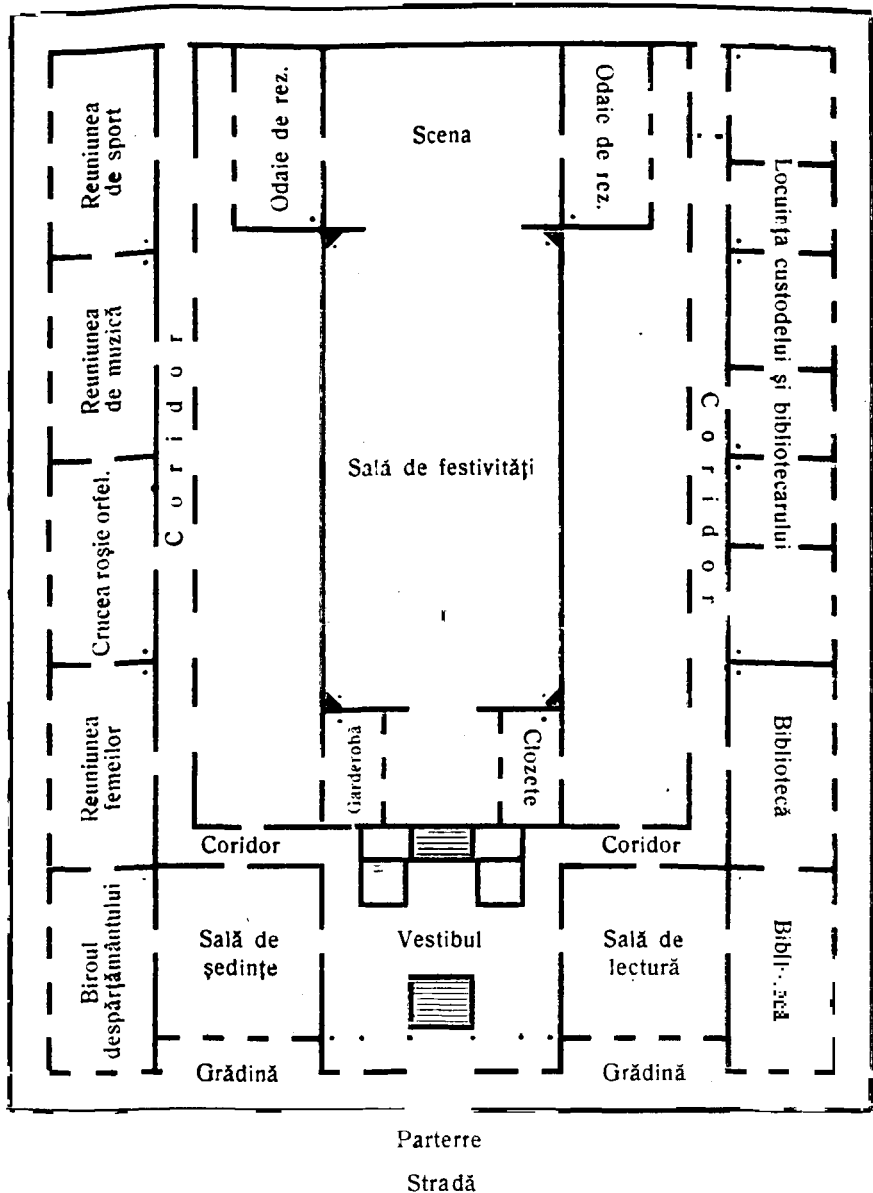
Obiectele ce posedă Muzeul central acum ocupă 14 apartamente. Numărul lor ar reclama însă cel puțin 30, ca să poată fi privite cum se cade. Muzeul trebuie să fie ca să se vadă bine obiectele, nu un simplu magazin.

B. Casele naționale regionale.

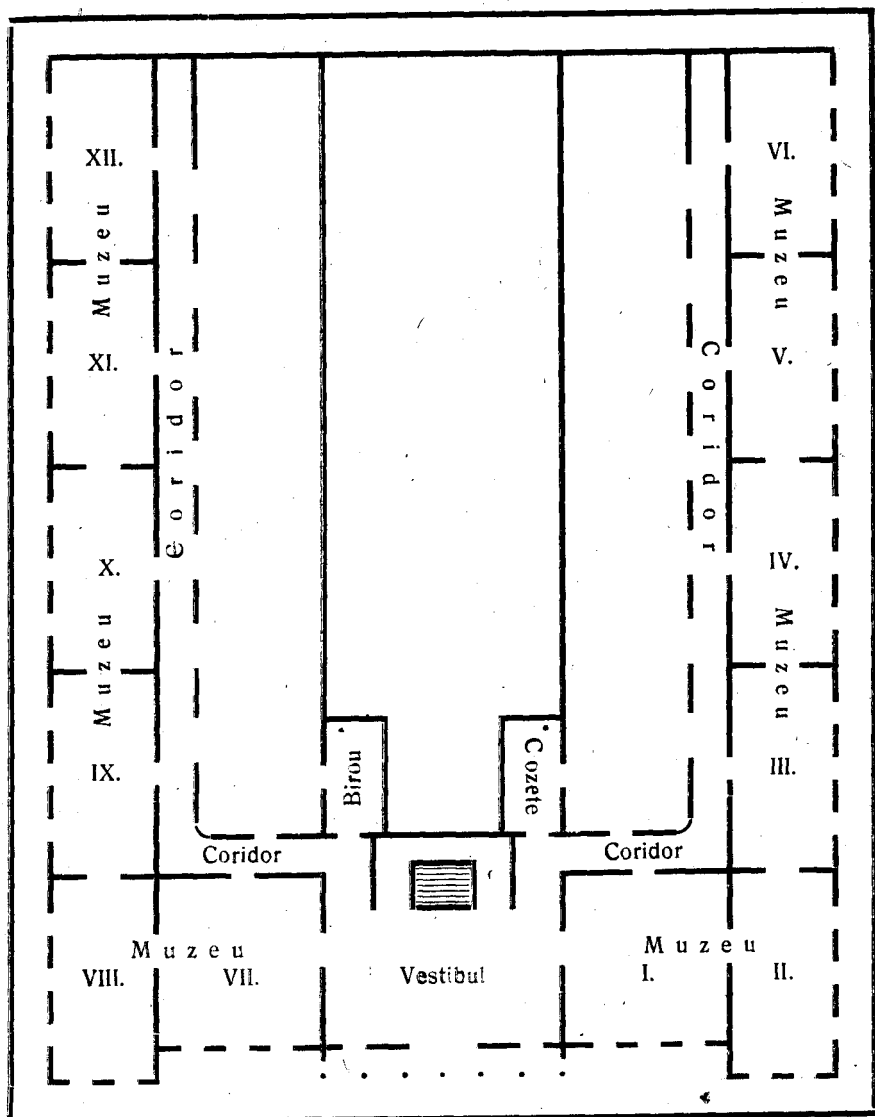
Pentru adăpostirea colecțiunilor muzeului, bibliotecilor, pentru adăpostirea biurourilor despărțămintelor „Asociațiunii” și pentru

¹⁾ În deosebi se impune culegerea tuturor legendelor și amintirilor legate de toți acești eroi, ca să nu se dea uitării; ar fi păcat. Sunt atâtea momente frumoase pe care ar trebui să le știe și posteritatea. N. Red.

Schiță de Casă Națională regională.¹⁾

¹⁾ Din cauze tehnice în desenele de față nu s'au putut păstra proporțiile și scara obișnuită la astfel de desene. Vom publica altădată adevărate planuri arhitectonice.

Etaj I.¹⁾

¹⁾ Aceeaș observare ca la pag. 242.

concentrarea la un loc a tot ce ține de înaintarea culturală și economică a unui despărțământ al său, „Asociațiunea” amăsurat § 2 din Statute hotărăște înființarea unei case naționale regionale în centrul fiecărui despărțământ.

Ea va cuprinde în parter o sală de lectură cu 3—4 odăi, în care va fi și biblioteca, 2 odăi pentru biourourile despărțământului, 3—4 odăi pentru trebuințele celorlalte societăți din acel centru, ca societatea muzicală, cor, societatea femeilor, sportivă etc., 4—5 odăi pentru locuința bibliotecarului și a custodelui muzeului. Va mai cuprinde o sală mare de reprezentații, provăzută cu toate cele de lipsă pentru piese teatrale, filme cinematografice, proiecțiuni de schiopticon. Apartamentele din etaj sunt rezervate pentru colecțiunile muzeului.

Banii de lipsă pentru zidirea caselor naționale regionale le pune la dispoziție parte „Asociațiunea”, parte despărțământul și orașul respectiv. „Asociațiunea” pune la dispoziție, unde se simte lipsa 10% din deviz, planurile de zidire și arhitecturii. Restul din deviz (90%) îl va pune la dispoziție comuna și despărțământul.

Acei membrii cari vor contribui la zidire cu sume mai mari ca 500 Lei, vor fi considerați ca membrii fondatori ai casei naționale și li se va gravă numele pe tabla de marmoră din incinta casei.

Amănuntele administrării și susținerii acestor case se vor cuprinde în regulamente speciale.

C. Casele naționale satești.

Pentru adăpostirea bibliotecii populare a agenturii, a societăților de credit și valorizare etc., pentru concentrarea a tot ce ține de înaintarea culturală și economică a unei comune, „Asociațiunea” înființează în baza aceluiaș § al Statutelor câte o casă națională în fiecare comună.

Fiecare casă va avea o sală de citire cu 1—2 odăi, în care se va așeza biblioteca agenturii; o odaie pentru biouroul agenturii; 2—3 odăi pentru societatea de credit și valorizare; 1 odaie pentru cor și societatea de muzică; 1 sală mare de reprezentații, provăzută cu scenă și altele; 1—2 odăi pentru biourourile diferitelor societăți, ce ar mai fi în comună (de înmormântare, de înfrumșetarea comunei și edificiilor publice ș. a.); 2—3 odăi de rezervă pentru alte trebuințe; 1 magazie pentru valorizarea

în comun a produselor comunei; 1 magazie pentru păstrarea mașinilor agricole comune, eventual și pentru uneltele pompierilor. — În subsolul casei trebuie să fie pivnițele pentru păstrarea poamelor, vinurilor etc., ce s'ar vinde eventual în comun.

Mijloacelē financiare de lipsă la zidirea acestor case le pune la dispozițiune parte „Asociațiunea“, parte comuna respectivă. „Asociațiunea“ pune la dispoziție, unde e trebuință 10% din deșiz, planurile de zidire și arhitectii. Restul îl va pune la dispoziție comuna. Acei dintre sătenī, cari vor contribui la zidire cu o sumă mai mare ca 500 Lei, vor fi considerați ca membrii fondatori ai casei naționale, gravându-li-se numele pe tabla de marmură din vestibulul casei.

Casa națională, amăsurat înțelegerii ce o avem cu secretariatul general al reșortului de agricultură, poate avea și 2 — 3 jugăre de pământ pentru înființare de ferme model.

Locul, unde se vor edifica, va fi în centrul comunei sau alt loc potrivit, după putință în liber, sau în mijlocul unei grădini, spre a fi astfel mai ușor ferită de foc și având și posibilitatea de a se extinde în viitor.

Amănuntele administrării și susținerii caselor naționale se vor cuprinde în regulamente speciale. Stilul lor se va putea cunoaște din desemele ce sperăm să le publicăm în curând.

V. Contactul cu membrii.

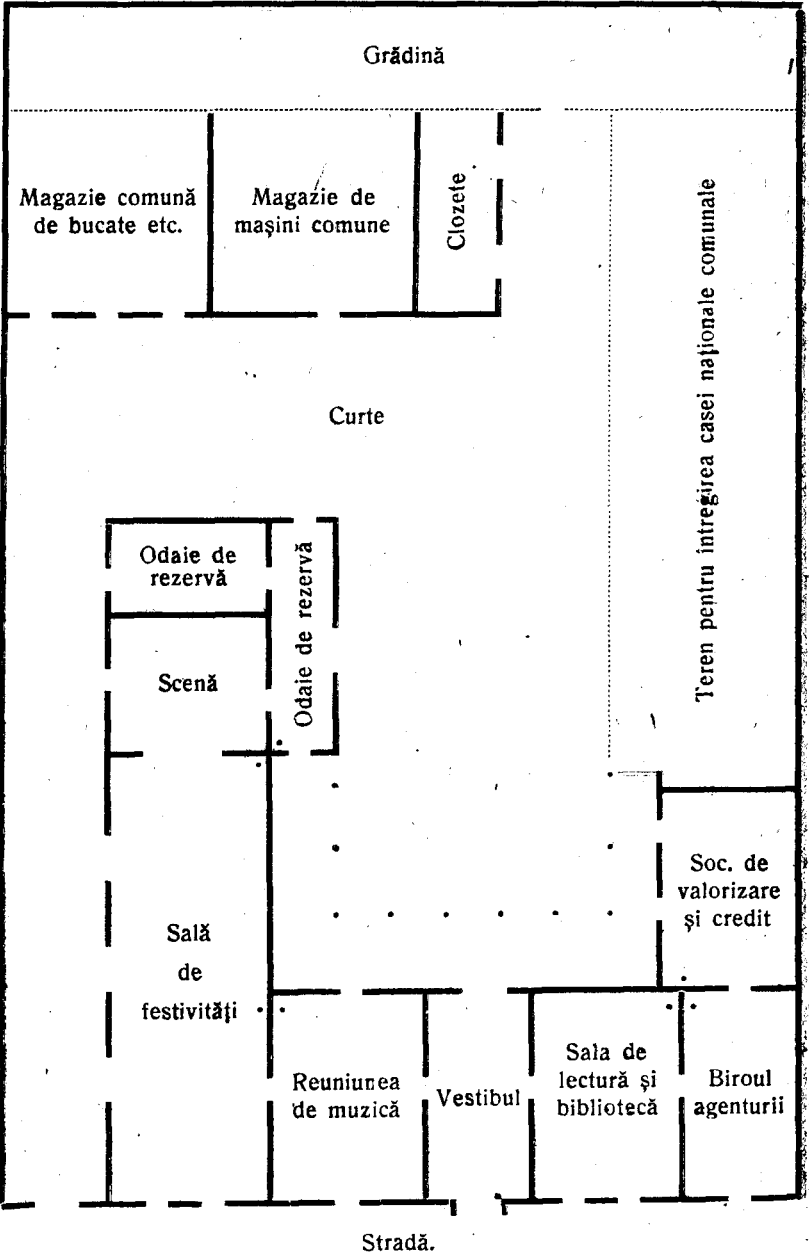
Pentru a păstra și în viitor legătura necesară cu poporul, „Asociațiunea“ va stărui să vină, prin reprezentanții ei, în cât mai deasă atingere cu el, sfātuindu-l și îndemnându-l la îmbrățișarea tuturor întreprinderilor folositoare: o lucrare mai rațională a pământului, o îngrijire mai bună a vitelor, înființarea a tot felul de însoțiri și reuniuni; de altă parte combatând defectele și obiceiurile rele și păgubitoare, încuibate în popor.

Acest scop credem că se poate atinge prin următoarele mijloace:

I. Prelegeri poporale

pe care le vor ținea nu numai prelegătorii trimiși din centru, ci și alți intelectuali cu priceperea cuvenită. Pentru asigurarea interesului și a varietății, vom face un schimb de prelegători și în cadrele mai restrânse ale unui despărțământ. Fiecare intelectual român să se angajeze, că va ținea câte-o prelegere, eventual și

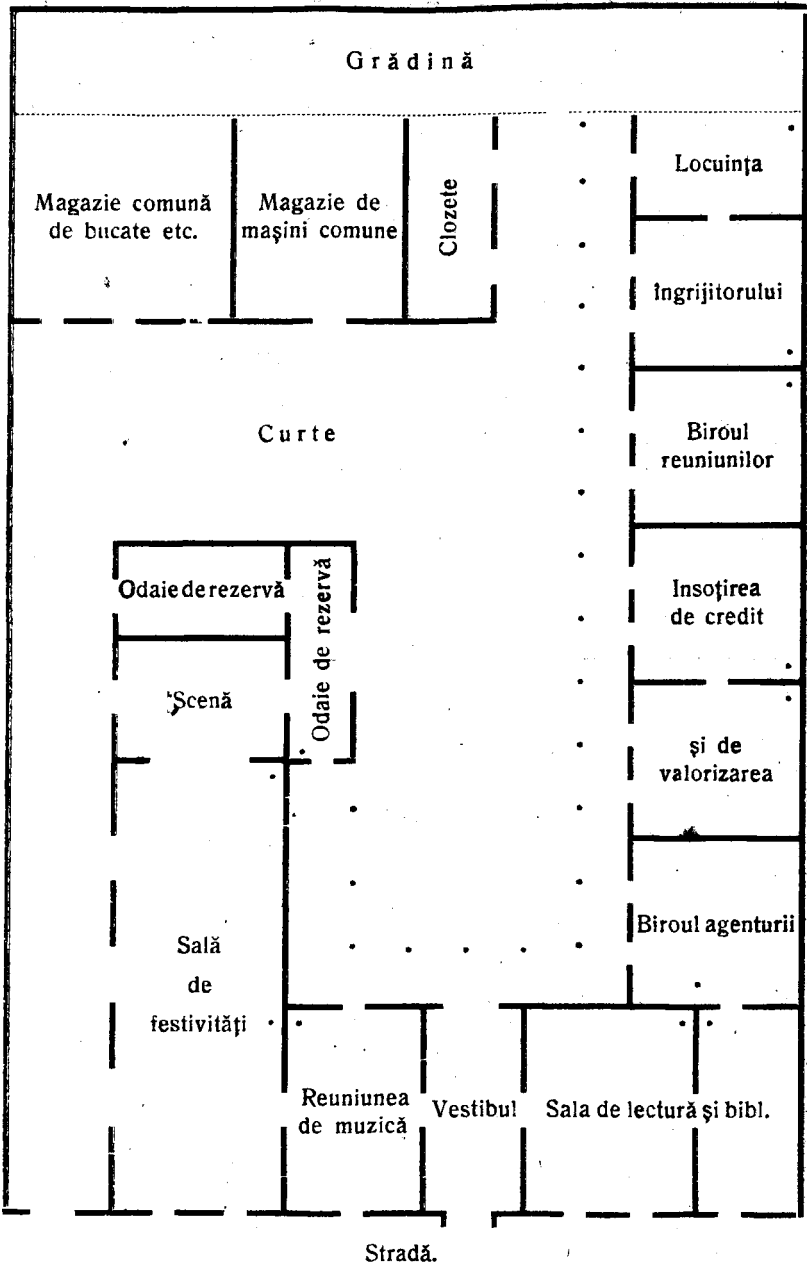
Schiță de Casă Națională sătească.¹⁾

¹⁾ Aceeaș observare ca la pag. 242.

Schiță de Casă Națională sătească.¹⁾

Nr. 2.

¹⁾ Aceeaș observare ce la pag. 242.

două la an în fiecare comună a despărțământului. Cât de mult ar crește vaza lor înaintea poporului, de o parte, și interesul tuturora pentru „Asociațiune” și cauzele noastre publice, de altă parte!

Subiectele prelegerilor populare s'ar alege din domeniile, care interesează mai mult pe țaran: agricultura, grădinărit, pomărit, stupărit, viticultura, îngrijirea diferitelor soiuri de vite (cai, boi, vaci, oi, râmători etc.), lecuirea lor de boale, industria de casă, creșterea copiilor, regull de bună cuviință; drepturi și datorințe (explicarea diferitelor legi); eventual și prelegeri istorice, geografice și de științe naturale pe înțelesul tuturora etc.

În aceste cadre se pot înființa și cooperative, societăți de valorizare, bănci populare etc.

Spre orientare comunicăm că ni s'au pus la dispoziție conferențieri pricepuți pentru înființare de cooperative, societăți de valorizare, bănci ș. a. din partea centralei cooperativelor din București, precum și din partea Băncii Agrare din Cluj.

Cererile pentru trimiterea de conferențieri să se adreseze biuroului „Asociațiunii” Sibiu, Strada Șaguna 6.

Pe lângă prelegeri s'ar putea aranja în comunele noastre și sezători, concerte, producțiuni teatrale etc. pentru înseninarea sufletească a țăranilor noștri. Programele acestora sunt mai ușor de întocmit: declamări, cântări, dialoge, monoloage, piese teatrale mai ușoare ș. a.

2. Conferențe pentru intelectuali.

Ceeace se face, în mare, prin prelegerile populare pentru masele largi ale poporului, se va face în mic prin conferențele, ce se vor ține în orașele și orașelele noastre, pentru intelectualii ce-i avem.

Și aici se va face schimbul cuvenit de conferențieri, deoarece suntem de părerea că nu numai banii, ci și ideile bune trebuie să circule pretutindenea. „Asociațiunea” va învăta pe profesorii și alți intelectuali mai distinși să binevoiască a ține diferite conferențe în orașele și orașelele noastre, aducând toate înlesnirile materiale posibile în privința aceasta. În deosebi sperăm să putem obține un schimb de conferențieri cu vechiul regat. Dar și aici în Dacia superioară încă s'ar putea face un schimb de oameni și de idei foarte util, trimițând intelectuali dela Nord la Sud, dela Est la West, pentruca să se cunoască și să se prețuiască în consecință.

Data fiind preocuparea multilaterală a intelectualilor noștri, ciclurile de conferențe ce s'ar aranja sub egida „Asociațiunii” admit o latitudine mai mare de subiecte ca a prelegerilor populare. Dacă ar fi să recomandăm, cu toate acestea, vreun ciclu de conferențe, am recomanda cele privitoare la istoria și geografia țării noastre, pe care foarte puțini le cunosc, cum se cuvine. (Necesitatea acestor conferențe a accentuat o și congresul profesorilor români ținut la începutul anului 1919 în Sibiu.)

Nu sunt excluse, firește, nici aici șezătorile literare, concertele, audițiunile muzicale, teatrele și fel de fel de alte producțiuni, cu cari se pot învrâsta conferențele de dragul varietății etc.

3. Premii

se vor acorda în rândul întâiu celor ce se ocupă imediat de cultura țăranilor noștri. — Ca și în trecut, se vor pune premii și în viitor pentru acei cărturari ai noștri, cari vor înstrui mai mulți analfabeți. — Se vor premia și acei autori români, cari vor ști populariza mai bine pe înțelesul țăranilor noștri diferite cunoștințe folositoare. — În fine, pentru a nu rupe firul tradițiunii de peste o jumătate de veac, va fi bine să se mențină și premiul Andreiu Mureșianu, cu care Asociațiunea noastră an de an premia câte-o lucrare literară mai de seamă. Dar va trebui mărit premiul după împrejurările de azi. Multe lucruri bune se pot încuraja în felul acesta.

4. Expoziții.

Și până acum am aranjat sub egida „Asociațiunii” vreo trei expoziții mai mari, și mai multe mai mici; în viitor ar trebui să se țină anual în fiecare județ câte una. Obiectele cele mai frumoase ce s'ar produce pentru ocaziunile acestea s'ar putea cumpara pe seama diferitelor muzee regionale.

Am avea: expoziții agricole,

„ de vite,

„ de porturi naționale,

„ de jocuri „

„ de frumusețe,

„ de copii,

concursuri muzicale,

„ sportive,

expoziții artistice (pictură, sculptură, industrie artistică) etc.

Cine-și dă seamă, cât de însemnat e spiritul de emulare la orice progres și cine-și va aminti exemplul clasic al vechei Elade, unde o mână de oameni, grație acestui spirit, au atins culmea perfecțiunii în arte și științe, — nu va tăgădui importanța extraordinară a expozițiilor și a concursurilor.

5. Cursuri pentru adulți.

Fiindcă țărani noștri iarna nu sunt atât de ocupați, ca vara în toiul lucrului de câmp, pentru a-i feri de multe datini rele, „Asociațiunea” va stăruî să se țină în toate comunele românești cursuri sistematice și pentru oamenii mari, nu numai pentru copii și pentru analfabeți. La aceste cursuri vor fi angajate aceleași persoane despre cari am amintit deja: conferențieri dela centru, intelectuali din loc sau din vecini, și alții ocazional.

6. Lucruri de mână, ateliere industriale etc.

În multe regiuni s'ar putea creia însemnate izvoare de venit prin întrebuințarea rațională a produselor naturale rămase până acum neutilizate: trestie, papură, paie, nuiele de împletit coșuri etc. pentru bărbați.

Pentru femei încă s'ar putea ținea cursuri de lucruri de mână femeiești sub conducerea unor persoane iscusite. Dacă la Oraștie s'a putut întemeia și aduce chiar la înflorire un atelier de lucruri femeiești, s'ar putea face acelaș lucru, de sigur, și în alte părți. Precum suntem informați și la Turda s'a înființat în timpul din urmă un astfel de atelier.

Ne trebuie multe, să se ieftinească odată traficul.

7. Publicații.

Fiind, în sfârșit „Asociațiunea” și pentru literatură și cultură nu-și va uita de publicațiunile sale vechi.

În rândul întâiu va tipări și în viitor vechea sa revistă „*Transilvania*”, care a intrat acum în anul LI. al vieții sale cu totul reconfortată, ca o revistă lunară pentru literatură și popularizare științifică, având colaborarea celor mai distinși reprezentanți ai literelor și științei românești de pretutindeni. Ea trebuie să fie cea mai răspândită și mai căutată revistă din Dacia superioară, cercând să dea tuturor cetățenilor României întregite hrana sufletească de lipsă.

Va publica deocamdată lunar, dar, după ce va avea stocul

de hârtie necesar, și mai des câte o broșură potrivită în *biblioteca sa populară* și câte un *calendar popular* în fiecare an. Am publicat mai sus la punctul II C. ce a tipărit până acum și ce are să mai

Sala de conferințe a Casei Naționale.

tipărească încă. Nu putem anunța însă de acum ce va conține fiecare număr al acestei biblioteci. Aceasta se va vedea din caz în caz

Voind să-și crească „Asociațunea”, ca o mamă bună, pe membrii ei, de când sunt copii, va publica și o *bibliotecă a tinerimei*,

voină să vină astfel în ajutorul ei la vârsta cea mai primejdioasă, după ce scapă de școală și înainte de a intra în viață, prin o lectură întăritoare de suflet ce i-ar da. Un început s'a făcut și până acum. Atâta însă nu e de ajuns.

„*Biblioteca Scriitorilor dela noi*“, care încă pornise bine înainte de războiu sub auspiciile „Asociațiunii“ cu volumele *I. Agârbiceanu, Schițe și nuvele; Al. Ciura, Amintiri; Gheorghe Stoica, Alte vremuri* etc. s'ar putea continua. Avem deja lasământul literar al regretatului scriitor *Ion Borcia* etc.

Alte publicațiuni de utilitate publică indiscutabilă încă a publicat și va publica „Asociațiunea“. Astfel un *abecedar pentru instruirea analfabeților; o carte de citire pentru ucenicii școalelor de meserii; o carte de citire pentru țărani, o carte populară de geografie și de istorie ș. a. ș. a.*

Pentru executarea mai ușoară a acestor lucrări „Asociațiunea“ va înființa tipografie, compactorie, cromografie, ateliere de foto-și auto-tipie proprie pentru a putea răspândi chipurile bine executate ale marilor noștri voievozi, episcopi, eroi și oameni mari, și a feri astfel poporul de corupțiunea, la care ar fi expus prin răspândirea de icoane năestetice făcute de nechemăți.

* * *

De încheiere, un singur cuvânt:

Tot omul de bine, care înțelege însemnătatea acestui program de acțiune pentru viitorul neamului nostru, e dator să ne dea tot sprijinul, ca să nu rămână literă moartă, ci să se prefacă cât mai curând în fapte înălțătoare de suflet.

** *

*

Multi oameni critică, numai ca să nu apară ignoranți. Ei nu știu că indulgența e dovada celei mai mari culturi.

(Carmen Sylva.)

*

Scris este: cel ce este pururea sclav, nu cunoaște eroi. Nu se închină eroului, când este în fața lui — dar în tot șarlatanel vede un erou.

(Thomas Carlyle.)

*

Puterea e împreunată cu blândețe; sălbătăcia e semn de slăbiciune.

(Seneca.)

Din Țara Sânelui.

Autorul acestor rânduri, făcând parte din armata austro-ungară de pe vremuri, a avut prilej să cutreiere Sârbia, în lung și în lat, sub durata războiului, și să facă studii botanice și economice, precum ne povestește în cele următoare:

Tot timpul cât am stat în Iagodina l'am folosit spre a studia flora deacolo, mai cu seamă trifoiul, care și aci, ca și pe șesul Moravei, eră tot stropit cu sânge. Spre a-mi ajunge scopul, dela oficiul militar așa numit „Kreiskommando“, am cerut întărirea contractului ce am făcut cu un harnic proprietar sârb, dela care am arândat, în jumătate, grădina cu pruni de 10 jugăre; aci apoi am avut ocazie a studia trifoiul meu pe plăc.

Primăvara a început a înverzi cu petele de sânge pe el, apoi în umbră pomilor a crescut și de un metru, par'că nici că-i păsă de umbră; în loc rău se tăvăleşte de gras, astupă pământul de nu poți umbli prin el. Crește ca lucerna, cu fir mai subțire, însă cu tipul de trifoi, prin Maiu înflorește, are floare galbenă și face păstaie oablă ascunsă de 6—10 milimetri lungime. Aci am făcut 300 măji metrice fân din acest trifoi sălbatec și nesămănat de nime. Are fân de clasa primă. Sămânța și-o coace cam prin Iulie. Sârbii numesc trifoiul acesta „Detelina“. Am căutat prin toate țările umblate de mine. Nu l-am aflat nici urmă. Am studiat în cărțile botanice, nici aci nu l-am găsit.

Fără a ști lucră ceva mai potrivit, m'am făcut naș trifoiului (deși nu aş vrea să vatăm pe nimenea). I-am pus numele: *Trifolium sanguineum varietas Serbiensis*.

Să ne fie de folos, în toate locurile noastre umbrite, sterpe, nășpoase cu nășip sburător, pe dealuri goale și năruitoare, prin livezi cu pomi etc.

Vre o 2 jugăre mi-am lăsat de sămânță, dar ce folos, că la 22 Iunie 1916 a sosit telegrama să plecăm și a 13 a zi ne am întâlnit cu trupele lui Brusilov în Bucovina la Ciocănești, unde din 3000 oameni — în timp de 5 zile — am rămas 163.

Să stăruim, ca în viitor, să ne aducem din Sârbia sămânța acestui trifoi minunat și să ne gândim asupra rentabilității lui.

Geoagiu, 1920.

Florian Sonea,
directorul școlii de agricultură.

Cronică.

Toate persoanele, cari au primit Nr. 1 și 2 din revista noastră și nu i-au returnat, se consideră ca abonate și sunt rugate a ne trimite costul abonamentului.

Costul abonamentului se vede pe pagina ultimă a copertei.

CRONICA POLITICĂ.

Tratatul de pace cu Ungaria.

În sfârșit, s'a încheiat pacea și cu Ungaria. Zadarnice au fost toate unel-
tirile și svârcolirile oligarhiei maghiare.
Zadarnică toată agitația întreținută
atâta vreme în Elveția, și în timpul
din urmă în Italia și Anglia. Zadarnice
toate campaniile purtate împotriva
noastră în unele consulatate și ziare
americane. A învins dreptatea. Marele
fanfaron, contele *Apponyi*, care e unul
din politicianii cei mai vinovați ai
fostei monarhii austro-ungăre, a tre-
buit să se convingă la adânci bătrânețe,
că rabulistica lui nu mai prinde și că
întreagă ideologia lor politică a fost
un dezastru. La scuzele lui, că în Un-
garia independentă nu va mai fi nevoie
de o centralizare forțată ca în Ungaria
lipită de monstrul austriac, dușmanul
său de veacuri, și astfel chestiunea
naționalităților se poate deslegă bine
în cadrele statului maghiar milenar,
prezidentul conferenței de pace, d-l
Millerand a răspuns, că puterile aliate
și asociate nu vor uita partea de res-
ponsabilitate ce incumbă Ungariei în
deslănțuirea războiului mondial și, în
general, în politica imperialistă ur-
mată de dubla monarhie. — Ce pri-
vește argumentele sale istorice cu
frontierele milenare ale statului ma-
ghiar, d-l *Millerand* îi spune limpede,
că una-i vieața și alta istoria: „O stare
de lucruri, ch ar milenară, nu are drept
de existență, dacă e contra justiției”.
A întârziat d-l conte și cu plebiscitul
pe care-l cerea în credința că naționa-

litațiile nemaghiare se vor mai lăsa
amăgite de sirenele dela Budapesta.
Plebiscitul acestor naționalități s'a în-
tâmpnat în Octomvrie și Noemvrie 1918,
când popoarele asuprite din dubla
monarhie au declarat că se unesc cu
frații lor liberi din Italia, România,
Cehoslovăcia și Jugoslavia. Dispoziți-
unile tardive ale stăpânirii ungurești
n'au putut face să dispară din suflete
convingerea, adânc întemeiată pe ex-
periențe politice dureroase, că toate
năzuințele politice maghiare erau în-
dreptate împotriva naționalităților ne-
maghiare pentru păstrarea situației lor
privilegiate, nemeritate, de popor con-
ducător. — S'a tranșat și chestia Ru-
teniei, alipite la Cehoslovăcia, nu la
Ungaria, cum speră d-l conte. O sin-
gură nădejde mai poate avea Ungaria,
redușă acum la proporțiile ei juste,
aceea de a fi primită și ea în societatea
națiunilor, dacă va împlini leal obliga-
țiunile impuse de tratatul de pace.

*

Rezultatul alegerilor parlamen- tare.

Între agitații mai marica de obicei
au decurs, la sfârșitul lui Maiu și ince-
putul lui Iunie, noile alegeri parlamen-
tare. Agitațiile erau de prevăzut în mo-
mentul când s'a spart solidaritatea și
s'a început divizarea pe partide. Cu
totul avem până acum 369 deputați, gru-
pați după partide, precum urmează :

Partidul Poporului	214
Federația Democrației Naționale	34
Partidul Național din Ardeal	28
Partidul Țărănist din Basarabia	25
Socialiști	19

Democrați (Takiști)	14
Liberali	9
Germani (Sași și Șvabi)	8
Țărăniști Ardeleni	6
Independenți	4
Democrați bucovineni	1
Ruteni	1
Evrei	1
Alegeri amânate	5
Total	369

Ceeace dorește țara dela aleșii ei este, înainte de toate, serioșitate, muncă, stăpânire de sine, subordnarea micilor interese și rivalității personale binelui de obște și altele, pe care deputații nu numai că trebuie să le știe, dar să le și practice. De certe și discuții sterile suntem sătui. E vremea faptelor.

⌘

CRONICĂ CULTURALĂ.

Biserica „Mântuirea Neamului“.

M. Sa Regele Ferdinand, drept mulțumită că bunul Dumnezeu l-a ajutat să înfăptuiască visul de veacuri al neamului, a luat inițiativa înălțării unei biserici în capitala țării, adresând preasfințitului sinod al bisericii autocefale ortodoxe următorul Hrisov domnesc:

Prea Sfințiți Părinți!

Înfăptuitu-s'a unitatea politică a tuturor Românilor prin strădania atâtor minți alese și prin sângele atâtoro dintre copiii cei mai buni ai neamului. Laudă îndreptățită lor și slavă nesfârșită Atotputernicului Dumnezeu, care nu ne-a părăsit în necazuri, ci ne-a întărit inima și gârdulele ducându-ne la izbândă. Astăzi mai mult ca oricând suntem datori să-L preamărim din toată inima cu cântarea: „Cu noi este Dumnezeu, înțelegeți neamuri și vă plecați, căci cu noi este Dumnezeu“.

Această cântare însă trebuie să răsune în

Biserica Mântuirii

pe care suntem datori să o ridicăm în capitala tuturor Românilor, ca semn de mulțumire pentru ajutorul Celui Prea Înalt și ca simbol al unității sufletești a întregului neam și veșnică pomenire celor răposați pentru înfăptuirea României întregite.

Iar întru aceasta slujească-ne de pildă bunii noștri strămoși.

Pildă să ne fie *Ștefan Vodă cel Mare și Sfânt*, care după luarea Chiliei, mulțumi lui Dumnezeu, dătătorul biruinții, prin ridicarea mănăstirii Putna, de unde a purces atâta duh întăritor în vremile noastre de restriște.

Pildă să ne fie făuritorul unității noastre politice de acum 318 ani viteazul *Mihai Voevod*, a cărui mână s'a descleștat de pe sabia-i fulgerătoare, ca să pună o nouă și puternică piatră de temelie mitropoliei românești din Alba-Iulia Ardealului, drept mulțumire Celui Prea Înalt pentru biruința îndreptățitei sale lupte.

Pildă să ne fie *Matei Voevod Basarab*, care a semănat pământul țării cu lăcașuri dumnezeiești, ca mulțumire Celui de Sus pentru ajutorul dat întru apărarea sfințelor sale năzuințe. Iar aceste lăcașuri închinatu-le-a el sfinților mucenici ostași în conștiința dreptei jertfiri a oștenilor săi.

Pildă să ne fie *tot șirul de strămoși*, întemeietori de lăcașuri dumnezeiești pentru binefaceriile primite de Sus.

În sfârșit pildă să ne fie *răposatul Rege Carol I*, care și-a unit gândul cu vechii ctitori, aducând la nouă strălucire minunile de a Argeș și Trei Ierarhi. Căci sufletul și jertfa biruitoare dela Plevna s'au adăugat în temelie și la frumsețea acestor altare de mulțumire și proslăvire a Stăpânului tuturor.

Noi și poporul român am avut fericirea a conduce țara la înfăptuirea

visului de aur al strămoșilor: Unirea sa într'un singur stat național.

Deci și sfânta biserică, care dorim a se înălța întru amintirea acestui strălucit eveniment, se cuvine să fie un monument vrednic de țelul mareț ce l-am atins, și opera tuturor Românilor, ca un simbol al unității de neam și de credință.

Neamul întreg și-a încordat vânoasele brațe pentru îndeplinirea scumpului său ideal național: neamul întreg se cuvine să-și arete recunoștința către Dumnezeu, de la care ne viț toate darurile, ridicându-l altar de închinare, pe care ni-l inchipuim ca o podoabă a gândului artistic românesc.

Iar pentru fericita întrupare a acestui gând al nostru și pe temeiul orânduirilor canonice, cer preasfințitului sinod al bisericii strămoșești înalta sa binecuvântare, spre a se putea începe pregătirile pentru ridicarea acestei sfinte biserici.

Și Domnul va răsplăti celor ce ubesc buna podoabă a Casei Sale.

Al Preasfințiilor Voastre cu creștinească dragoste:

(ss.) *Ferdinand.*

Sfințirea mitropolitului ortodox al Transilvaniei. La 17/30-Maiu c., în Dumineca Rusaliilor, a fost hirotonit și instalat de mitropolit ortodox al Românilor din Ardeal, Banat, Crișana și Maramurăș părintele *Dr. Nicolae Bălan*, membru în comitetul central al „Asociațiunii”, cu solemnitate neobișnuită chiar și în Sibiiul care a văzut atâtea solemnități. Pe lângă cinci episcopi, reprezentanți ai bisericii ortodoxe românești de pretutindeni, în frunte cu mitropolitul-primat *Dr. M. E. Cristea*, au asistat la această serbătoare și reprezentanții celorlalte biserici, apoi președintele consiliului de ministri d-l *General Averescu*, mi-

nistrul de culte d-l *P. P. Negulescu*, d-l ministru *O. Goga*, administratorul Casei Bisericești, d-l *C. Dobrescu*, reprezentanții Academiei Române și ai universității din Cluj (d-nii *N. Iorga*, *S. Pușcariu*, *I. Lupaș*, *O. Ghibu*, *S. Dragomir*) ș. a. O solemnitate fără păreche în anele bisericești drept măritoare române.

Și cu aceasta ocaziune s'au pronunțat o serie de discursuri foarte frumoase. Remarcăm pe lângă discursul mitropolitului-primat și al episcopului de Arad *I. I. Papp*, discursul bogat în cugetări adânci și de o rară frumusețe de formă al noului mitropolit.

Deosebit de frumos și instructiv a fost discursul d-lui ministru al cultelor *P. P. Negulescu*. Adevărată cuvântare de filozof, sociolog și bărbat de stat. Reținem, pentru îndrumările și semnalările ce le face, următoarele părți din acest discurs:

„Dar, în afară de acest rol național, biserica, în deobște, mai are de îndeplinit și un rol social, în orice stat, fără deosebire. Căci statul nu este decât forma legiuită a viețuirii oamenilor laolaltă. Iar această viețuire nu este cu puțință fără anumite idei și sentimente, — ca recunoașterea deplină a dreptului egal de a trăi și de a se bucura de viață al tuturor semenilor noștri, respectul riguros al acestui drept, dorința de a înlesni fiecăruia exercitarea lui, și, mai presus de toate, iubirea pentru ceice duc, ca și noi, greaua luptă pentru existență, și mila pentru ceice cad într'ansa, sub loviturile împrejurărilor necruțătoare.

Acestea sunt însă, tocmai, ideile și sentimentele pe cari le cultivă biserica, sub numele de virtuți creștinești, cu mai mult succes decât o pot face celelalte instituții ale statului, cari n'au la îndemână decât sancțiunile lumesti, — atât de neindestulitoare, |

pe când religia ține pururea conștiințele plecate dinaintea justiției divine, de care nimeni nu poate scăpa, nici în această viață, nici în cea de apoi.

Rolul acesta, eminent politic, fiindcă tinde la întărirea statului, prin întărirea temeliei vieții sociale, e chemată să-l joace biserica mai ales acum, în momentele grave, de desorientare morală, prin care trec mai toate popoarele europene, în urma grozavului război, ce de-abia s'a sfârșit. În vârtejul nemilos al lungilor lupte sângeroase, oamenii au pierdut par'că ceva din delicatetea conștiinței morale, — multă sau puțină, — câtă aveau mai înainte. Vieța aproapelui și averea lui li s'au înfățișat, în războiu, într'o lumină ciudată, de lucruri fără preț, de care se putea dispune, nu numai după legile neînduplecate ale forței armate, care, trebuind să apere, e silită să distrugă, — dar și după bunul plac individual. Căci, în mulțămirea adâncă a soldatului, de a fi ucis un vrăjmaș, și de a fi prefăcut în praf bunurile materiale care-l susțineau în luptă, se înecă poate ceva din sensibilitatea etică a omului...

Iar când războiul, cu grozăviile lui, s'a sfârșit, au început miile de lipsuri și de neajunsuri ale unei stări de pace, în care nimic nu mai eră la locul său. Imensitatea pagubelor materiale suferite de toți a ieșit brusc, și cu brutalitate, la iveală. Chiar și la popoarele învingătoare, entuziasmul victoriei s'a răcit încetul cu încetul în fața nenumăratelor greșeli ale vieții, și mai ales, în fața enormei scumpiri a traiului. În nemulțumirea generală ce a urmat în chip firesc, contrastele sociale s'au accentuat, lipsele de clasă s'au înțesit, și vântul rău al nebuniei dela miazănoapte, vântul anarhiei stupide și sanguinare, care împinge la distrugerea oarbă și brutală a tot

ce a fost de preț până acuma în viața omenirii, suflă cu furie asupra noastră.

În preajma furtunilor nouă ce ne amenință, biserica are, mai mult ca oricând, datoria ca, urmând menirea ei firească, să lupte pentru imblânzirea spiritelor înrăite de împrejurări, să predice pacea sufletească pentru toți, să întărească resemnarea creștină în fața fatalității lor istorice, și, mai ales, să propoveduiască dragoste și unirea între frați. Restabilirea armoniei sociale și politice nu mai e cu puțință astăzi, numai cu mijloace lumești, biserica trebuie să vină în ajutorul statului, cu convingerea, că, întărindu-l pe el, se întărește pe ea însăși. Căci statul e un tot, ce nu poate suferi nici o atingere fără ca toate părțile lui s'o simtă imediat. Și istoria marilor revoluții ne-a arătat, că în momentele critice, când statele se năruiesc, biserica se prăbușește de asemenea. Așa a fost în Franța, la sfârșitul veacului al XVIII-lea, așa este astăzi, în nefericita Rusie.

În numele guvernului, care reprezintă Statul, și intrucât ministrul de culte este conducătorul politic al bisericii ortodoxe române, care este biserica de stat, mă socotesc dator să semnalez primejdiile ce ne amenință și să lămuiesc tuturor chemarea vremii. Nădejtile noastre se îndreptează către păstorii noștri sufletești, de dincoace și dincolo de Carpați, iar privirile noastre se opresc, stăruitoare asupra noului ales arhiepiscop și mitropolit al Sibiiului. Vieța curată și adâncă învățătură teologică a celui ce a fost ridicat astăzi la această înaltă treaptă bisericească, sunt pentru noi o cheazășie neîndoibasă, că cele ce poporul ardelean așteaptă dela aleșul său, se vor împlini fără greș.

CRONICA ECONOMICĂ.

Crezul economiei politice. Impotriiva tratatelor de economie politică de regulă se reproșează că sunt prea lungi și plictisitoare. Noi nu vom fi lungi (dacă suntem plictisitori, vor constata cetitorii), dând în cele următoarele 12 puncte ale crezului economiei politice, așa cum le-a fixat un mare învățat francez (Gustave Le Bon):

1. Bogăția unui popor atârnă înainte de toate de mărimea producției și rapiditatea desfacerii acestei producțiuni.

2. Un product nu poate fi exportat în mod util decât dacă prețul său de vânzare nu întrece pe acela al concurenților străini. De unde urmează că metodele de fabricare, de împărțirea muncii, abondanța capitalurilor de exploatare joacă un rol preponderant în posibilitățile de exploatare.

3. Activitatea în circulațiunea pe uscat și pe mare poate fi ea singură un izvor de bogăție. Țări mici și fără de producțiune s'au putut îmbogăți numai din transportul mărfurilor pe care nu ele le fabricau.

4. Mărfurile, neputându-se plăti decât cu alte mărfuri, urmează că o țară, care importă mai mult decât exportă, e silită să recurgă la credit. A continua să importi mai mult decât exporti înseamnă a ajunge la ruină, afară de cazul când ai o mare rezervă de capitaluri acumulate.

5. Producțiunea de stat, adică socializarea și monopolizarea substituite inițiativei particulare duce totdeauna la rărirea producțiunei și creșterea enormă a prețurilor de producțiune. Psihologia ar ajunge pentru prevederea acestui fenomen demonstrat cu prisosință de experiență.

6. Moneda metalică constituie o marfă de o greutate determinată care se poate schimba cu alte mărfuri, cari

în caz de lipsă, ar putea și ele să servească de bani.

7. Moneda fiduciară constituită prin bilete nu-și păstrează valoarea decât dacă se poate ușor schimba cu monedă metalică. Prolongirea cursului forțat al hârtiei îi reduce repede puterea de cumpărare și sfârșește de regulă cu sărăcirea forțată.

8. Prețul de vânzare al unei marfe fiind în mod automat determinat prin raportul dintre ofert și căutare, nici un legislator nu-i poate fixa valoarea. Singurul rezultat posibil al taxărilor e, înainte de toate, de a face să dispară marfa taxată, apoi de a face să se vândă în ascuns cu prețuri superioare celor ce erau în momentul taxării.

9. Protecționismul și liberul schimb corespund fazelor diferite ale vitalității industriale a unei țări. Vitalității slabe protecționismul îi e util, dar costisitor și împiedecă progresul industriilor pe care vama le apără de concurența străină.

10. Bunăstarea muncitorului nu depinde de plata sa, ci de posibilitatea de a cumpăra cu această plată. În țările, în care producțiunea e inferioară consumațiunei, orice ridicare de salar duce la ridicarea prețului articlilor de consum în măsură mai mare decât a fost ridicat salarul. *Urmează că în țările, în care producțiunea e nelndestulitoare, bunăstarea muncitorului scade în măsura în care-i crește plăta.*

11. *A reduce numărul orelor de lucru într'o țară săracă, unde se produce mai puțin decât cere nevoia, înseamnă a sărăci țara și mai mult.*

12. Când, sub influența unor catastrofe mari, slăbesc credințele politice, religioase și sociale, cari formau armatura sufletească a unui popor, ele sunt înlocuite de aspirațiuni nouă,

cari întrec posibilitatea realizării. Necunoscând atunci acțiunea necesităților economice, popoarele sunt stăpânite de iluziuni mistice ori sentimentale, străine realităților, cari produc perturbațiunii adânci.

Economistul.

*

LA ALȚII ȘI LA NOI.

Instituțiunile și organizațiunile evreești din București. Ca să se vadă cât mai lămurit și din cât mai multe părți, ce și cât se lucrează la alții, cum și de cine se lucrează cu atâta insistență în special pentru cauza evreească în mijlocul poporului român, care tot mai mult trebuie să se intereseze de această cauză și să cerce a se organiza la fel, dăm în cele următoare câteva date statistice spicuite din lucrarea d-lui *M. Schweig*, Indicatorul instituțiilor și organizațiilor evreești din București, lucrare tipărită în 1917, adică după intrarea României în războiu.

În total sunt în capitală 189 organizațiuni și instituțiuni evreești.

După scopul pe care-l urmăresc, aceste organizațiuni și instituțiuni se împart în :

- 5 organizațiuni socialo-culturale.
- 2 " politice.
- 4 " cu scopuri d'dactice.
- 4 " " " școlare.
- 2 comunități religioase, recunoscute de stat.
- 2 societăți de înmormântare.
- 1 spital.
- 2 loji „B'nei Brith“.
- 35 temple și sinagogi.
- 3 azile.
- 1 orfelinat.
- 2 gimnazii.
- 1 școală comercială inferioară, cu o clasă superioară.
- 1 școală profesională de fete.

2 cursuri complimentare profesionale de fete.

1 școală de meserii.

8 școli primare de băieți.

4 școli primare de fete.

1 grădină de copii.

4 cantine școlare.

2 societăți pentru sprijinirea studenților.

5 societăți filantropice propriu zise.

3 " pentru ajutorarea lăuzelor.

1 societate pentru acordarea de *imprumuturi fără dobânzi.*¹⁾

5 societăți pentru ajutorarea elevilor săraci cu haine și rechizite școlare.

2 societăți pentru înființarea și întreținerea de spitale.

1 societate pentru înzestrarea fetelor sărace.

7 cerouri culturale.

1 cerc medical.

3 societăți studențești.

1 club profesional.

1 societate de gimnastică.

1 Toynbéc-Hall.

2 biblioteci.

5 societăți zioniste.

9 publicațiuni evreești.

4 societăți cooperative.

1 societ. dramatică (Teatrul evreesc).

39 societăți de ajutor reciproc.

14 organizațiuni create dela izbucnirea războiului.

2 diverse.

Aceste organizațiuni și instituțiuni se mai pot clasifica în următoarele grupe :

39 religioase.

24 școlare.

30 filantropice.

32 culturale-sociale.

39 de ajutor reciproc.

14 organizațiuni pentru ajutorarea victimelor războiului.

¹⁾ Există la Români așa ceva? *N. Red.*

În cifre aproximative se cheltuiește pentru :

cult	400.000	Lei
școală	500.000	"
filantropie	300.000	"
scopuri culturale și sociale	200.000	"
ajutor reciproc	300.000	"
pentru ajutorarea victimelor războiului	750.000	"

Dacă mai ținem seamă de cheltuielile făcute de celelalte diverse organizațiuni, cari nu intră în categoriile de mai sus, putem admite că sacrificiile făcute de Evreii din capitală, pentru întreținerea instituțiilor și organizațiilor lor, se ridică anual la considerabila sumă de 1,800.000 Lei, fără ajutoarele acordate dela izbucnirea războiului, cari ating cifra de 800.000 Lei. Bine înțeles, toate aceste cifre nu sunt date decât cu o aproximație foarte apropiată de cifra reală, a cărei specificare absolută ar necesita amănunțite studii.

Dar și cifrele aproximative dau loc la observații și reflexii interesante.

Cu privire la opera școlară mai reținem câteva date.

Întreținerea celor 8 școli de băieți costă în total suma de 140.000 Lei. Numărul elevilor cari au frecventat aceste școli în anul școlar 1916/1917 a fost de 1746, dintre cari 902 cu plată, iar 844 gratuit. Întreținerea fiecărui elev revine deci în mediu la 80 Lei anual.¹⁾ Numărul absolvenților ieșiți din aceste școli în anul 1915/1916 este de 257. În total, dela înființarea lor, școlile evreiești de băieți au dat 4359 de absolvenți.

¹⁾ Ar fi interesant să se compare: cât costă anual, în mediu, întreținerea unui elev în institutule și pensioanele românești.

Nota Red.

Întreținerea celor 4 școli de fete revine la 77.000 Lei pe an. Numărul elevelor care au frecventat aceste școli în anul școlar 1916/1917 a fost de 1126, dintre cari 503 au plătit taxe școlare, iar 623 au frecventat în mod gratuit. Întreținerea unei eleve revine anual aproximativ la 60 de Lei.²⁾ Numărul absolvenților ieșiți din aceste școli în anul precedent este de 124. În total, dela înființarea lor, școlile de fete au dat 1753 de absolvente.

Cheltuielile de întreținere a școlilor secundare, a școlilor profesionale de fete și a școlii de meserii se ridică la suma de 170.000 Lei. Dacă mai adăogăm la această cifră cheltuielile făcute cu întreținerea cantinelor școlare, diferitele subvențiuni pentru taxe de examen, acele făcute de societățile pentru sprijinirea studenților și ajutorarea elevilor săraci cu îmbrăcăminte și rechizite școlare, cheltuielile ocazionate de cursurile serale, de filantropia școlară în genere, putem admite fără exagerare că cifra sacrificiilor făcute numai pentru opera școlară a Evreilor se ridică la ½ milion Lei pe an.

Și când te gândești, că întreagă învrteala aceasta de câteva milioane de Lei pe an o fac o mână de oameni!

Un exemplu frumos: Casele Naționale din vechiul regat. În iarna a. 1917—1918, în lunile Decembrie-Ianuarie, când războiul părea pierdut și cauza românească cu totul desperată, s'a strâns la Onești un grup de luptători pe front din armatele I și II și a luat hotărârea înființării Caselor Naționale. S'a ales un comitet în frunte cu d-l *colonel I. Manolescu*, a cărui lozincă e: „Faptă, cuvânt, muncă“.

²⁾ Aceeaș observare.

Nota Red.

Observați bine ordinea: întâiu fapta, apoi cuvântul. Și darea de seamă: „Doi ani de muncă“ apare la București după un șir frumos de fapte naționale.

Iată câteva: Casa Națională dela Onești, cea dela Coșin, dela Tg. Troțuș, Borzești, Parincea, Muntenii-de-joș, Pașcani, Belcești, Nisporeni (Basarabia) și Breaza (Prahova). Zece Case Naționale în timp de doi ani. Au apoi o mulțime mare, surprinzător de mare de publicațiuni, de pildă: „Noul dor“ de I. U. Soricu, „Noul dor și amor“ de V. Drăgușanu, „Istoricul și activitatea instituției în anul 1918“, „Tablou colorat, cu legile morale călăuzitoare pentru prietenii in-

știuției“, „Calendarul pe anul 1920“, „Darea de seamă a adunării generale pe anul 1919“, „Noul dor de nea m“, versuri populare de I. U. Soricu și V. Drăgușanu ș. a.

Ca să lucreze mai bine și cu spor, s'au format două secțiuni: una economică, alta culturală, având fiecare câte un conducător onorific. Pentru secția cultura'ă s'a oferit d-l G. Țițeica, profesor universitar; iar pentru secția economică d-l Gh. Sta covici. Restul personalului e compus din funcționari specialiști, salariați și prevăzuți în bugetul instituției.

Și acum să urmeze tabloul cel mai elocvent al cifrelor:

Situația comparativă de avere a centralei Caselor Naționale:

Explicații	Averea la 31 Ian. 1919		Averea la 31 Oct. 1919	
	Lei	Bani	Lei	Bani
Centrala C. C. N., București	} 459.293	12	851.428	49
Secția Chișinău a C. C. N.			119.308	61
Școala de Meserii și Dep. C. C. N., Bacău			122.652	55
Total	459.293	12	1,093 389	65

Sporul averei e deci Lei 634.096.53.

E cazul să zicem: prosperitatea acestei instituțiuni e dovada cea mai invederată despre bunătatea ei. I. G.

Cărți românești. 1)

Lucian Blaga, Poemele luminii și Pietre pentru templul meu. București. Cartea Românească 1920. Format 8° mic, p. 97 și 80. Prețul 4 Lei.

Apariția d-lui Lucian Blaga în literatura noastră a fost o surpriză. Una din cele mai plăcute.

În Ardealul nostru, atât de ferit

1) Autorii și editorii, cari doresc să li se anunțe publicațiile ori să li se facă dări de seamă și notițe în revista noastră, să binevoască a trimite la adresa redacțiunii câte două exemplare din operele lor.

de curentele europene moderne, resare dintr'odată, cu putere elementară, poezia d-lui Blaga, care e o inovație în toate privințele. D-sa n'a mai păstrat aproape nimic din elementele tradiționale ale poeziei românești: nici metru, nici rimă, de multe ori nici ritm. Probabil, de aceea zice într'o cugetare: „Tradiția are într'adevăr un rost numai dacă devine un factor creator, altfel e o cărjă pentru atâtea și atâtea slăbiciuni ale unui neam“.

Deși rupe cu tradiția, deși e un novator în toate privințele, nu e anti-patic, pentru că nu e brusc, ci atât de firesc. Iată, cum ni se prezintă d-sa îndată în poema cea dintâi, pe care o cităm în întregime pentru deosebita ei frumusețe:

Eu nu strivesc corola de minuni a lumii
 Și nu ucid
Cu mintea tainele, ce le 'ntâlnesc
 În calea mea
În flori, în ochi, pe buze ori morminte...
 Lumina altora
Sugrumă vraja Nepătrunsului ascuns
 În adâncimi de întuneric, —
 Dar eu,
Eu cu lumina mea sporesc a lumii taină —
 Și 'ntocmai cum cu razele ei albe luna
 Nu micșorează, ci tremurătoare
 Mărește și mai tare taina nopții,
Așa îmbogățesc și eu întunecata zare
 Cu largi flori de sfânt mister
 Și tot ce-i nențeles
Se schimbă 'n nențelesuri și mai mari
 Sub ochii mei —
 Căci eu iubesc
Și flori și ochi și buze și morminte...

Și autorul se ține într'adevăr de cuvânt. El e un mistic, ale cărui revelații te impresionează profund dela început până la sfârșit. Lumina ce-o simte, năvălindu-i în piept, când își vede iubita, i se pare un strop din lumina creată de Dumnezeu în ziua dintâi. Noaptea i se pare atât de întunecoasă, fiindcă izvorește din ochii ei cei negri. Zimbețul, ce-i înflorește în colțul gurii, aducându-i când moarte, când viață, îi amintește poetului de „luceafărul — surâs pe buzele nemărginirii —“ care încă vestește „odată bezna nopții, iar alteori văpaia dimineții...“. Zimbețul și șoaptele femeii cuprind o taină atât de mare, încât nici scripturile, nici Dumnezeu n'o știe,

deși a tras cu urechea și el să asculte, ce-i șoptește Evei diavolul în ziua celei dintâi ispite. De-atunci, concluce poetul, femeia ascunde sub pleoape o taină și-și mișcă genele șireată par' c'ar zice, că ea știe ceva, ce noi nu știm, ce nimenea nu știe. E acel „nu știu ce și nu știu cum“, pe care l-a eternizat și marele Mihail Eminescu în una din cele mai superbe poezii ale sale: „De-ar trece anii, cum trecură...“ Lumea întreagă i se pare atât de misterioasă, fiindcă vălul, ce o acopere, e urzit din părul ei frumos.

Dar nu mai insist asupra laturei erotice a poeziei sale, fiindcă au insistat alții de ajuns.

Eu vreau să scot în relief laturea ei meditativă, și să arăt mijlocul fericit, prin care își exteriorizează poetul Blaga gândirile, anume: imaginile. În privința această e adevărat maestru. Imprumutând titlul unei schițe, cetite la nu știu care autor, l-aș putea numi chiar „un vânător de imagini“, fiindcă el cugăta și simte în imagini.

Poetul își dă seama, ce mister adânc și nepătruns e lumea și omul. Privindu-și inima, i se pare că e o scoică ce resonă prelung și neînțeles de svonul unei mări necunoscute... de marea veșniciei. „Sto ad litus aeternitatis“, (Stau la țărmul veșniciei) vrea să zică și poetul nostru, ca un mare cugetător apusean. De aceea suspină:

O, voi ajunge, voi ajunge
Vr'odat' pe malul
Acelei Mări, pe care azi
 O simt,
Dar nu o văd?...

Par' c'ai ceti minunata poezie alui Enea Roncinni, talmăcită așa de frumos de St. O. Iosif:

Cântă marea, uriaşa mare:

„Mare-s eu, şi nimeni nu mă 'nvinge!
Tot pământul, cât îl vezi de mare,
Braţul meu puternic îl incinge.”

Cântă cerul cel albastru: „N'are
Margini largu 'mpărăţiei mele!
Eu cuprind pământ şi mare 'n vălu-mi
De mă:asă presărat cu stele”.

Cântă mica inimă: „Mai mare
Sunt ca vo', cari vă cercaţi mărirea,
Căci în mine iadul stă şi raiul
Cu iubirea, — şi Dumnezeireal!”

Nu se infioară să privească în
faţă şi taina cea mai crâncenă:
mortea. El vede moartea la căpătâiu,
când simte câteodată un *fior* — din
creştet străbătându-i trupul, întocmai
cum mâni reci i s'ar jucă în păr
cu degete de ghiaţă. Odihnindu-se,
altădată, la umbra unui gorun, în mar-
gine de codru, i se pare că stropi de
linişte îi curg prin vine, nu de sânge.
De aceea, cu o resignaţiune demnă
de un poet mistic creştin, se întrebă:

... O, cine ştie? — Poate că
Din trunchiul tău îmi vor ciopli

Nu peste mult sicriul, —
Şi liniştea

Ce voi gustă-o între scândurile lui,
O simt pe semne de acum:
O simt, cum frunza ta mi-o picură în
suflet —

Şi mut
Ascult cum creşte 'n trupul tău sicriul,
Sicriul meu,

Cu fiecare clipă care trece,
Gorunule din margine de codru...

Aici nu aflăm, prin urmare, groaza
de moarte, de veşnicie şi de semnele
lor de amintire („horror mortis“, „cy-
prus invisă“ etc.), care le aflăm atât
de des la poezii păgâni, înamoraţi de
vieajă.

Nu aflăm nici groaza de suferinţe
şi de dureri, pe care încă o au foarte

mulţi. Autorul, deşi e tânăr şi fericit,
deşi iubeşte vieaja, pe care vrea să o
trăiască deplin („O, vreau să joc, cum
niciodată n'am jucat! Să nu se simtă
Dumnezeu în mine un rob în temniţă"
— încătuşat...“), — ştie că toate
acestea sunt trecătoare. De aceea cântă:

Aştept să îmi apună ziua
Şi zarea mea pleoapa să-şi închidă,
Mi-aştept amurgul, noaptea şi durerea,
Să mî se 'ntunece toţ cerul
Şi să răsară 'n mine stelele
Stelele mele;
Pe care încă niciodată
Nu le-am văzut...

Fiindcă îşi asteaptă, deci, amurgul
durerii, care nu va întârziă mult, poetul
nu va fi desorientat, când va sosi. Va
avea şi atunci stele conducătoare. Se
va simţi în durere ca în elementul său.
Mai ales, fiindcă pare a-şi avea de
acum steaua conducătoare în Isus cel
atât de milostiv şi cu fiinţe păcătoase
ca Magdalena. Citez:

Isus grăbiă spre sat şi gândul îi sbură
aiurea:

„In ochii ei eră numai păcat
Şi numai crimă
Eră în mâna ei şi 'n strângerea-i fier-
binte — —
Şi totuş nu 'nţeleg, o rază ce-i jucă 'n
privire

Strigă şi orbitoare mă chiemă:
Şi 'n mine-i Dumnezeu!...”
Isus grăbiă spre sat şi soarele spre-
apus...

Isus visă —
Şi ochii-i s'au oprit o clipă
Pe luciul
Mocirlelor, ce ascundeau în trestie Ior-
danul...

Oundă de blândeţe-i înecă deodată faţa:
„O, soarele, divinul te orbeşte cu lu-
mina-i

Şi-atuncia chiar, când se răstrânge în
noroiu...”

Când poetul va adânci mai mult raportul spiritual „cu marele Tot“, despre care face amintire într-o pietricică a templului său, când metafisica și problemele ei transcendente vor fi nu Moloh-ul, căruia îi jertfim toate celelalte idei, cum greșit cugetă odată autorul în acelaș templu, ci adevărata orientare a sufletului omenesc asupra problemelor cardinale ale existenței, un fel de πρώτης φιλοσοφίας (prima filosofie), cum eră la marele filosof elin, Aristoteles, și la discipolii săi, filosofii școlastici medievali, atunci va putea îmbracă mantia de profet și va putea strigă cu glas de tunet, să i se audă cuvântul deapururi și pretutindeni, nu numai în niște poeme scurte, ca de astădată, ci în mari opere, nemuritoare, de adevărate concepții superioare.

În convingerea ăceasta dorim tânărilor nostru colaborator izbândă deplină.

Verax.

Soveja, Oameni dela munte. București, editura librăriei Socec 1920. Format 8°, 206 pagini. Prețul: Lei 7.50.

Cunoscutul autor al volumelor „Către noua generație“, „Popcrul“, „Ofensiva națională“, „Primăvara literară“, „Altă creștere“, „Către Românii de peste vechile hotare“ ș. a. d-l profesor universitar, S. Mehedinți, ne dă acum sub pseudonimul său predilect acest volum, despre ale cărui tendențe mai bine ne lămuresc frumoasele cuvinte „cătrecetitori“, din care reținem următoarele:

„Între oamenii pe care i-am cunoscut în copilăria mea și cei de astăzi e o prăpastie. De vreo jumătate de veac s'a revărsat asupra pământului și poporului românesc un adevărat potop. Versul popular stă să amuțească, poveștile s'au slujit, proverbele schio-pătează, iar vechiul cântec bătrânesc,

care începeă cu *Frunză verde*, e îngănat acum de larma cafenelelor.

S'a împlinit întocmai prorocia lui Eminescu:

Și cum vin cu drum de fier
Toate cântecele pier...

De aceea, dacă mai ținem la o individualitate proprie ca neam, trebuie să ne întorcem cât mai grabnic spre rosturile poporului nostru, așa cum erau înainte de năvălirea barbarilor moderni, care i-au surpat așezămintele, i-au scâlciat limba și i-au pângărit sufletul.

Trebuie — fiindcă menirea cea mai înaltă a unui popor e să fie *El însuși* adevărat să-și trăiască deplin viața sa și să reprezinte, dacă poate, un chip original de a vedea lumea. Altfel... a vegeta în umbra altora, a gândi gânduri streine, a trăi din simțiri streine și a vorbi cu fală limba streinilor, la ce bun să mai îngreuezi pământul? — Mai ales acum, când, abia scăpați de prăpastie, ne izbim de împotrivirea tuturor, se cuvine să luăm aminte: ori sporim grabnic puterea noastră și vom trăi ca neam care are de spus ceva lumii; ori, dacă nu, vom fi osândiți a lăncezi veșnic în umbra altora mai puternici.

...Datoria cea mai imperativă a ceasului de față e să cunoaștem și să cultivăm tot ce este în caracterul și tradiția neamului românesc.

Mai mult decât ori și când, lozincă tuturor Românilor adevărați trebuie să fie:

Îndărăt — spre poporul nostru!

... Pentru noi, ca și pentru ei (e vorba de marii noștri literați: Bălcescu, Alecu Rusu, Alecsandri, Negruzzi, Creangă, Coșbuc, Maiorescu), literatura și arta românească trebuie să fie cea mai înaltă manifestare a ființei noastre ca neam.

În acest înțeles, scrisul nu este o petrecere, ci o necesitate: mai întâi a sufletului care are ceva de exprimat, apoi a legăturii organice dintre gândire și cuvânt, care face că numai ce e bine înțeles și deplin simțit se poate restrânge cu destulă claritate în mintea și inima altora. Iar mai bine înțeleasă și mai adânc simțită decât viața pe care o trăim noi înșine, ca neam deosebit de alte neamuri, ce poate să mai fie? De unde urmează că arta, deși universală în scop, poate fi națională în subiecte și mijloace, adăugând lângă ceea ce este general omenesc și ceea ce este specific în fiecare națiune.“

Cu scopul acesta a scris și autorul volumul de față de însemnări culese în câteva popasuri mai lungi printre oamenii dela munte. Ele sunt de natură de a stârni mai multă evlavie pentru lumea de unde a pornit, iar orașenii și cei care sufer de anemia unei culturi prea abstracte, vor găsi sub haina simplă a cuvântului popular și un sămbure de adevăr omenesc mai adânc, ceea ce-i va înduplecă să cate cu mai multă dragoste spre popor — adevăratul izvor al originalității fiecărui neam.

Spic.

E. Lovinescu, în cumpăna vremii. Note de războiu. București. Editura Socec 1919. Preț 5 Lei.

Prezum arată subtitlul cărții, autorul, care e unul dintre cei mai buni literați și critici ai noștri, ne dă o serie de note despre momentele cele mai de seamă ale războiului pentru întregirea neamului. Bine înțeles, nu au pretenția de a fi însăș epopeea acestui războiu. Sunt numai note în marginea epopeii. Pentru o privire

obiectivă ne trebuie perspectivă, precum zice cu atâta dreptate și autorul. Vor trece ani până ce lucrurile vor lua adevăratele lor proporții, devenind senin contemplabile. Numai atunci războiul va fi generator de literatură epică. — Și până atunci însă merită să fie citite aceste note, îndeosebi de intelectualii noștri de dincoace de munți, cari, îmbăcșiți cum sunt de limba și cultura germană și maghiară, se vor învioră, savurând aceste pagini, scrise de un autor cu cultură eminentă latină.

*

Maiorul C. Mărgăritescu, Biblioteca iubirei de neam. Noua organizare naționalist-democrată. — Frăția Moldovei unite, Partidul naționalist democrat. — Cum trebuie să fie o școală românească. — Cuvânt către Români la unirea Ardealului cu România.

Broșurile acestea fac parte din „Biblioteca iubirei de neam“ îngrijită de d. maior C. Mărgăritescu, care scrie și sub pseudonimul Miron Axinte, tratând despre o mulțime de chestiuni importante, ca crearea de bogății și fundațiuni naționale, bănci populare, cooperative, chestia evrească, dând păreriile oamenilor mari în această privință (Chamberlain, Conta etc.) Trebuie să-i mulțumim d-lui maior pentru interesul deosebit arătat față de „Asociațiunea“ noastră nu numai în scris, ci și cu fapta. Până acum D-Sa a făcut patru fundațiuni pe seama „Asociației“ (fondațiunea C. Mărgăritescu, A. C. Cuza, Aurel Vlaicu și a hărților etnografice). Cunoscând zelul și devotamentul d-lui maior credem, că aceste fundațiuni vor crește continuu. Vivant sequentes.

Reviste românești.

„**Lamura**“. Cu începere dela 1 Octombrie 1919 a început să apară la București, sub auspiciile ministerului de culte și instrucțiune, această nouă revistă, cu menirea de a răspândi lamura literaturii, artei și științei românești, în cercurile largi ale cetitorilor dela sate. Primii doi numeri au fost îngrijiiți de regretatul scriitor, *Alexandru Vlahuță*, iar dela al treilea încoace de d-*Ion Al. Brătescu-Voinești*, având ca secretar de redacție pe d-*l Gh. D. Mugur* și administrator pe d-*l C. Popovici-Tașcă*. Pe lângă partea literară, artistică și științifică are și câte un supliment pentru activitatea socială, a învățătorilor și preoților.

Afară de scrisul totdeauna luminos al directorilor se remarcă articolele d-*lor I. Simionescu, S. Mehedintzi, G. Vâlsan, I. Nisipeanu, C. Sudețeanu*, precum și al scriitorilor tineri, atât de mult promițători, *N. Crainic, Al. Băsuioceanu* etc. etc. Maiestrul *G. Chiriac* a armonizat foarte frumos minunatul cântec de leagăn a lui *St. O. Iosif*, Dormi odor, dormi păsărică, apoi „Păsărica 'n timpul iernii“ de *I. Creangă* și „*Mama*“ de *Carmen Sylva*. Arhitectul *N. Ghica-Budești* într'un articol despre casa românească ajunge la concluziunea: „Intr'adevăr sunt indicii poate că după sbuciumul și turburările epocii actuale ne vom îndrumă, spre fericirea noastră, către simplicitatea vieții cetățeanului Atenei antice, care trăia vieața intimă, modestă, într'o casă mică, rezervând luxul pentru vieața comună, pentru monumentele publice și culturale pentru *templu, agoră și academie*.“ Ar fi și soluția cea mai norocoasă a chestiunii sociale, pentrucă e constatat că, mai mult decât toate discursurile incendiare ale demagogilor, atâta pe proletari îm-

potriva plutocraților luxul exorbitant al acestor din urmă.

„**Cultul eroilor noștri**“. Sub titlul acesta a început să apară, de câțeva vreme la București sub înalta ocrotire a *M. Sale Regina Marja*, această revistă ca organ al societății „*Mormintele eroilor căzuți în război*“. Dat fiind scopul nobil ce-l urmărește societatea și revista, credem că nu va fi inimă românească bine simțitoare, care să nu răspundă apelului societății, trimițând diferite donațiuni și abonând revista care e ilustrată și apare în condiții tehnice excelente. Abonamentul pentru ediția de lux e: 240 Lei; ediție obișnuită 60 Lei, și sunt a se trimite societății „*Mormintele Eroilor*“, București, Cerul militar et. III. prin Str. Sărindar.

„**Muzica**“, revistă pentru cultura muzicală, apare acum în anul II la București. Are articole luminoase din peana dd. *Maximilian Costin, I. Nona-Ottescu*, etc. E de remarcat idealismul pronunțat al acestor articole. Numai cu modul acesta se poate combate materialismul, astăzi mai cotropitor decât oricând al multor pături sociale românești. Ne surprinde însă faptul, că această revistă pentru cultura muzicală nu publică tocmai ce este mai necesar: compoziții muzicale. Ori doară bucățile muzicale se vor rezerva și în viitor ca premii pentru abonați? O lămurire se impune în orice caz.

„**Convorbiri Științifice**“ se chiamă revista mensuală, pentru știință și cultură, ce apare de patru ani la Orăștie, în redacțiunea d-*lui Gavril Todică*, contabil în Geoagiul de jos și membru în comitetul central al „*Asociațiunii*“

noastre. Deși e scrisă în întregime de d-sa, e totuși de o varietate și interes deosebit. Are articole de îndrumare culturală și științifică generală, actualități (de exemplu: Asfaltul, Prin ce ne putem întări? Reforma agrară etc.), biografii de ale savanților, articole de popularizare astronomică ș. a. Fiind unica revistă științifică la noi, o recomandăm cu toată căldura.

*

„Drapelul“. La 8 Iunie c., în anul XX al existenței, a încetat să apară ziarul dela Lugoj „Drapelul“, fondat și condus cu demnitate și pricepere rară de d-l *Dr. Valer Branisce*, unul din puținii ziariști de profesie ce i-am avut noi Românii transilvăneni până acum. Regretăm din tot sufletul dispariția acestui ziar, care singur și-a păstrat coloanele curate și în decursul marelui războiu mondial, când noi cei de aici am fost expuși la nenumărate ispite și umiliri. Numărul din urmă amintște cu durere „de cei 4 ani de războiu, când nu eră chip să scapi de petele albe, de lungi coloane eliminate, când prin aluzii și subtilități stilare, prin aranjamente de material la aparență inofenziv trebuia să grijești printre șire, când spuneai una, ca alta să înțeleagă cetitorul, căci altfel nu reușiai să ajungi cu litera tipărită la inima poporului.“

*

Pentru „Dacia“. Ziarul bucu-reștean „Dacia“ se ocupă în foiletonul Nr. 159 din 22 Iunie c. și de revista noastră „Transilvania“, căreia îi află și calități, dar și cusururi. Calități, că apare „într'un format voluminos în condiții tehnice remarcabile, cu un material mai variat ca al Vieții Românești“ dela Iași. Cusururi mai multe: 1. Că materialul revistei e „neingăduit de inestetic înghesuit“. 2. Că are caracter regional. 3. Că colaboratorii

noștri, cei mai mulți, nu scriu corect românește și „au o frază cu sintaxă și forme suferinde“. 4. Că colaboratorii revistei sunt aproape toți ardeleni, deci „e necesar să se invite cât mai mulți publiciști din regat în scrisul cărora străbate armonia culturii unitare“ etc.

Răspundem:

1. Noi credem că abonații de aceea ne plătesc revista, să le dăm material de citit cât mai mult. Astăzi mai ales nu ne putem permite luxul paginilor și semipaginilor goale. Trebuie să economisim cu fiecare colțisor de hârtie, căci e așa de scumpă.

2. Revista noastră, deși este a „Asociațiunii“, nu are caracter regional, nu se adresează numai membrilor Astrei, ci vrea, precum se spune limpede în Nr. 1 al revistei la pag. 124, să dea fiecărui cetățean al României întregite hrana sufletească necesară. Nici vorbă, deci, de îngrădiri sau de izolări periculoase din punct de vedere cultural.

3. Admitem, că unii colaboratori vor greși, câte odată, în ce privește limba românească etc. Am dori să ni se arate însă din caz în caz, care sunt aceste greșeli, ca să le putem evita în viitor. Noi oferim cu drag coloanele revistei pentru astfel de îndreptări și corectări folositoare. Notăm însă un lucru: ardelenismele ori frazele noastre „cu sintaxă și forme suferinde“ să fie înlocuite cu expresiuni neaoș-românești, nu cu franțuzisme, și cu atât mai puțin cu turcisme, grecisme, bulgărisme, și altele ca acestea.

4. Precum se poate constată de pe pag. 2 a copertei, unde se înșiră colaboratorii revistei, peste 30 de colaboratori, sunt parte originari din vechiul regat, parte Români transilvăneni cari au trăit sau trăesc de multă vreme dincolo de munți și cunosc

bine limba românească. În viitor vom invita tot mai mulți publiciști, atât din vechiul regat, cât și din Bucovina și Basarabia, pentru că dorim, ca oamenii noștri să aibă prilej a se cunoaște și prețui tot mai mult. Vedem, deci, cu dragă inimă, în mijlocul nostru, pe orice publicist român de ori și unde, numai să aibă ceva de spus și s'o știe spune.

Atât deocamdată. Dacă va fi nevoie, vom reveni.

„Cuvântul Românesc“, revista naționaliștilor democrați și țărăniștilor din Vâlcea, a început să apară din

Ianuarie a. c. sub direcțiunea d-lui profesor *G. Alexian*. Un spirit de luptă și de purificare morală adie din cele mai multe articole ale revistei. Reținem dintr'unul această constatare dureroasă: „Vieța a devenit așa de falsă; prietenia, dacă nu-i bazată pe interes, o formă șubredă și goală; cuvântul dat, o glumă pentru naivi; cinstea, un precept pentru mărginiți... în lumea de azi, dela un capăt la altul s'a încins danțul milioanei. Setea de a te îmbogăți cu orice preț, lozinca „scopul scuză mijloacele“, iată atmosfera ce o respiri azi mai mult ca oricând“.

Cărți streine.

Un demi-siècle de civilisation française (1870—1915). Hachette et Comp., Paris 79, Boulevard Saint-Germain, 79. Format 8° mare, pp., VII + 472. Prix 10 fr.

Dela 1870 încoace lumea a putut crede că centrul progresului uman e Berlinul. Germanii, mari reclamagii, au repetat de nenumărate-ori că ei nu numai că au o armată bine organizată, ci în toate privințele sunt neîntrepuți. Ca la ei la nime. În fața soarelui ce luminează malurile Sprei, toate trebuiau să rămână în umbră. Kaiser-ul, care se pricepea de minune să umple lumea întreagă cu sgomotul cuvintelor sale, a izbutit să orbească nu numai pe proprii săi supuși, ci și un mare număr de streini. Printr'un fel de sugestiuie, aceștia au ajuns să-și închipuie, că e de datoria lor să se adreseze în orice materie înainte de toate Germaniei, să cumpere produsele ei, să-i cetească cărțile și să-i imite procedeele.

Franța a făcut chiar din potrivă. Modestă, din cauza înfrângerii dela

1870, ea s'a pus să-și repare ruinele. Și a reușit. Și-a refăcut finanțele, armata, flota. Ea a fondat un imperiu colonial, care, după acela al Angleterei, e cel dintâi în lumie: pe toată întinderea vastă a posesiunilor sale africane și asiatice a făcut să domnească dreptatea; ea a civilizat, în cel mai frumos sens al cuvântului. În domeniul științific, artistic, literar și-a reluat drumul înainte și a realizat mai mult progres, mai multe descoperiri, a produs mai mulți oameni de talent și opere remarcabile decât'oricare altă țară în acelaș interval. Și dupăce puținătatea relativă a teritorului său european nu-i permitea să aibă o producțiune industrială așa de puternică ca alte națiuni mult mai bogate în zăcăminte de fier și cărbuni, ea și-a perfecționat agricultura până la gradul de a-i fi aproape absolut suficientă.

Amănuntele acestui admirabil progres le înfățișează acest temeinic volum. Pe toate terenele Franța a contribuit puternic la progresul uman; pe unele terene a fost precursoră. Alții

s'au folosit de invențiunile și descoperirile sale ca să le prefacă în instrumente de pierire și omor. Savanții francezi nu s'au gândit decât la mijlocul de a face vieța omenescă mai bună și mai ușoară.

Răsboiul încheiat acum n'a fost numai o luptă a națiunilor ca cea dela Lipsca din 1813. E răsboiul a două principii contradictorii: de o parte o rasă care se consideră superioară celorlalte, căreia, în consecință, toate-i sunt permise; de altă parte națiunile care cercau să-și asigure independența și să-și ocupe liber locul ce le revine pe pământ.

Fără de a intra în vreo polemică, fără de a stabili vreo asemănare cu ce s'a făcut în alte țări, volumul acesta înfățișează imparțial o parte din munca civilisatorică a Franței timp de o jumătate de secol.

Iată scriitorii și materiile tratate:

Astronomia de *Benjamin Baillaud* dela Academia de științe; filozofia de *Emil Boutroux*, dela Academia franceză și Academia de științe morale și politice; expansiunea colonială de *Iosif Chailley*, prezidentul uniunii coloniale; literatura de *René Doumic* dela Academia franceză; diplomația de *August Gérard*, ambasador francez; istoria de *C. V. Langlois*, directorul arhivei naționale; arta de *Robert de La Sizeranne*; geologia și mineralogia de *Lodovic de Launay* dela Academia de științe; elocința parlamentară de *George Lecomte*, prezidentul societății oamenilor de litere; științele chimice de *George Lemoine* dela Academia de științe; finanțele, comerțul, transportul, economia politică de *Rafael G. Lévy*; automobilismul și aeronautica de *Paul Painlevé* dela Academia de științe; științele naturale de *Edmond Perrier* dela Academia de științe; științele matematice de *Emil Picard* dela Academia

de științe; fizica de *Lucian Poincaré*, directorul învățământului superior; științele biologice și medicale de *Carol Richet*, dela Academia de științe; metalurgia de *Eugen Schneider*, conducător de ateliere; ajutorul public de *Paul Strauss*, senator; agricultura de *Albert Viger*, fost ministru; muzica de *Carol Widor*, secretar perpetuu al Academiei de Belearte.

Precum vedem, fiecare materie e tratată de un specialist. Asupra unora din aceste materii sperăm să revenim.

Ele pot convinge pe orice om de bună credință că rolul unui popor, ca cel francez, nu s'a terminat în istoria lumei; că o rasă, care a născut atâția oameni de valoare pe atâtea terene, merită să trăiască; că interesul superior al umanității se confundă cu al său; că Franța n'a muncit, luptat, nu și-a vărsat sângele decât pentru apărarea unui ideal, care trebuie să fie scump oricărui om civilizat.

*

Gustave Le Bon, *La Psychologie Politique*, Paris, Ernest Flammarion, éditeur. 26, Rue Racine, 26. 1919. Format 8°, pp. 380. Brix 5 fr. 75.

Lucrarea de față face parte din „Biblioteca filozofiei științifice“ (Bibliothèque de Philosophie scientifique), care apare la Paris, sub conducerea autorului însuș, având următoarele trei secțiuni: 1. Științe fizice și naturale. 2. Psihologie și Filozofie. 3. Istorie. Și anume face parte din secțiunea 2, precum arată însuș titlul.

Autorul își propune să studieze evoluția vieții popoarelor, fixând legile care determină speciile și condiționează formele succesive. După ce și-a stabilit scopul și metoda, cercetează factorii psihologici ai vieții politice: originea legilor și iluziile legislative, rolul fricei, transformarea modernă a dreptului divin, statismul

apoi despre factorii psihologici ai războaielor, ai luptelor economice și despre influențele învățământului universitar. Cartea a treia tratează despre guvernământul popular: elita și mulțimea, genesa convingerii, mentalitatea muncitorimei, forme nouă ale aspirațiilor populare, nepopularitatea parlamentară și progresele despotismului. Cartea a patra e închinată iluziunilor socialiste și sindicaliste. A cincia erorilor de psihologie politică în materie de colonizațiune. Iar a șasa (cea din urmă) evoluției anarhice și luptei contra descompunerii sociale.

Deși, ca în tot ce scrie, autorul e magistral în toată lucrarea, pentru noi mai mult interes prezintă cartea a doua și a șasa.

În aceasta din urmă arată, de pildă, între altele, cu imparțialitatea omului de știință, cât de nesocotită a fost legea din 1905, votată în 1906, despre separațiunea Bisericii de stat și expropriarea forțată a congregațiilor călugărești.

Statul cugetă că va realiza, prin măsura aceasta drastică, cel puțin un miliard de franci. Când colo abia s'a ales cu vre-o zece milioane. Partea cea mai mare a averilor bisericesti a ajuns în mâna lichidatorilor lacomi. În privința aceasta, autorul citează câteva fapte indiscutabile, aduse de deputatul de Villaine în ședința din 14 Decembrie 1909 a camerei franceze: Așația „aux-Bois” a fost vândută unei persoane cu 2,600.000 fr., care vânzându-o din nou a câștigat imediat 8 milioane. Alt fapt: Uzina dela „Grande Chartreuse”, proprietate privată, prețuită de autoritățile statului la 8 milioane, a fost vândută prietenilor lichidatorului cu 500.000 fr. Autorul, indignat de faptul acesta și de alte multele, mai ales de mizeria în care statul a împins atâtea persoane fără de nici o vină („dans la

plus atroce misère”, cum spuneă însuș prezidentul consiliului de ministri în Iulie 1908 către colegul său dela instrucție) zice: „E o monstruositate să deposedezi pe oameni de averile lor, numai fiindcă opiniunile lor religioase nu cadrează cu ideile guvernanților cari dețin puterea”. Mai apoi face aceste concluzii, demne de un filozof:

„Istoria ne arată, cu toate acestea, că civilizațiunile cele mai importante au fost întemeiate cu ajutorul unor credințe mari. Ea ne învață asemenea, că credința în dogme a umplut vieța a milioane de oameni, și că niciodată doctrinele filozofice n'au inspirat atâta abnegațiune, atâta devotament, atâta altruism intens. Religiiunile constituie o forță creatoare, nu una distructivă. Discipolii lor nu trebuie combătuți decât dacă vreau să persecute alte credințe.

Creatoare de lungi speranțe, susținătoare pentru cei slabi și desmoșteniți de soarte, religiunile au fost totdeauna azilul celor ce au fost condamnați de ursită să sufere. Singure ele au știut îndulci groaza desnădăduitoare a morții. Să considerăm ca pe mari binefăcători ai omenirii pe visătorii, a căror închipuire a inventat și glorificat pe zei. Judecate prin operele create și susținute de ele, aceste umbre mărețe merită toată venerațiunea cugetătorilor. Știința, care-i cunoaște mai bine, renunță la combaterea lor și proclamă mărimea rolului lor. Ele au fost în trecut elementele cele mai sigure ale stabilității morale a popoarelor. Viitorul le va schimba fără îndoială, dar câtă vreme sufletul omenesc va avea nevoie de speranță, ele nu vor putea pieri.”

Ele sunt chemate să păzească societățile de crizele grozave, prin care trec astăzi. Astăzi nimic nu e respectat afară de forță. Funcționarul e insolent înaintea șefilor săi, matrozul

înaintea căpitanului, muncitorul înaintea patronului. Magistratura însă nu mai împarte dreptate. Insuș parlamentul e o minciună. Fostul președinte al republicii R. Poincaré arată nu de mult cât de pendent e bietul deputat de comitetele electorale, „aceste divinități misterioase și înfricoșate”. Căci mai mult decât prin constituțiuni, prin flote și armate, națiunile există și trăesc prin ideal. Iar ideal de viață, orice s'ar zice, numai religiuinea îți poate da. Simț național poate da și istoria. Și tot numai religiuinea poate educa și voințele și caracterele, la cari face apel Gustave Le Bon, când încheie cartea cu enunțია: „Nu e fatalitatea care conduce lumea, e voința”.

Afară de chestiuni de acestea mari, principiare, sunt puse în discuție o mulțime de chestiuni de detalii, care încă sunt de tot interesul. Pentru toate acestea merită să fie cetită cu deosebită atențiune.

*

La Patria negli scritti e nei discorsi di Paolo Boselli. Omaggio della Società Nazionale „Dante Alighieri”.

Societatea națională „Dante Alighieri” e o societate pentru limba și cultura italiană afară de granițele regatului, iar Paolo Boselli e din 1907 încoace președintele acestei societăți. Boselli a studiat finanțele la universitatea din Roma; dar a cultivat cu ardore și litererele, însușindu-și un stil admirabil, personal, ușor de recunoscut, nu numai în discursuri mai lungi, ci și în scrisori mai scurte, ori în telegrame chiar, cum numai în literatură italiană, atât de bogată în stilști incomparabili, se poate închipui. Tocmai de aceea lucrările sale sunt anevoie de tradus.

Fiind chemat la cârma țării sale în momentele cele mai critice ale iz-

bucnirii războiului, societatea „Dante Alighieri”, la a cărei președinție nu renunțase nici între astfel de împrejurări, îi adună și publică, în semn de omagiu, diferitele sale scrieri și discursuri, pătrunse de un înalt patriotism, spre a oferi Italianilor o lectură înțăritoare de suflete, prin amintirea faptelor mari și a figurilor mărețe din trecut, înfățișate de o nobilă inteligență și de o aleasă inimă italiană.

În aceste pagini se repetă dese-ori cugetările dominante ale mentalității lui Boselli: cultul limbei, devotamentul pentru steag, sacrificiul pentru ideal, interesul intensiv pentru atâtea chestiuni italiene, cum e emigrațiunea ș. a. Și în acelaș mod revin și se repetă și anumite nume, ca și numele sfinților într'o rugăciune cucernică: Dante, care a descris hotarele Italiei și care a dovedit ce poate limba italiană („mostro cio che potea la lingua nostra”); Niccolò Tommaseo, Italianul cel mai italian ce l-a văzut pământul; Manzoni, care a dat limbei italiene „noul botez al unității adevărate și celei mai curate”; Giovanni Prati, care „cântând gloria, cântând războiul” a aprins flacăra în veci nestinsă a entuziasmului; Pier Alessandro Paravia, din gura căruia tânărul Boselli ascultă la Torino „graiul neted și grațios”; Vincenzo Gioberti, care hrănindu-și sufletul său într'adevăr italian cu lectura lui Dante „a dat divinațiuni calde și înțelepte ale renașterii” etc.

Partea dintâiu cuprinde zece discursuri rostite de Boselli în calitate de președinte al societății „Dante Alighieri” (publicația fiind menită în rândul întâiu pentru membrii acestei societăți), partea a doua descrierea diferitelor figuri sau evenimente înălțătoare din trecutul italian (18 la număr).

* Recensent.

Reviste streine.

„**The Balkan Review.**“ La Londra a început să apară de câțva timp această revistă, menită a răspândi în cercurile largi ale publicului mondial cunoștințe folositoare despre Balcani. Ea apare cu concursul celor mai distinși scriitori, specialiști în materie. Aduce și număroase bucăți literare, traduse în englezește din literaturile naționale ale diferitelor popoare balcanice. Deosebit de bine reprezentată e Elada. Dela noi, au colaborat până acum la această revistă domnii: *M. Beza*, *Dr. Ciugureanu*, președintele statului din Basarabia și *Achil Barcianu*, precum s'a mai remarcat aceasta și în o parte a presei noastre. Nr-ul de pe Martie al acestei reviste aduce o elogiaasă dare de seamă despre cartea d-lui *Take Ionescu*, *Suveniri*, apărută până acum franțuzește („*Souvenirs*“) și englezește („*Some Personal Impressions*“). By *Take Ionescu*. London, Nisbet and Co.) Sperăm, că o vom avea nu peste mult și românește.

*

„**L'Europe Nouvelle**“ din 10 Apr. a. c. aduce interesante știri despre America latină și societatea națiunilor. Pe când America de Nord, mai corect zis: senatul republicii Statelor-Unite Nord-Americane, după discuții sterile de câteva luni au refuzat ratificarea tratatului de pace dela Versailles, America de sud, *America latină* l-a primit fără de nici o observare, *întrând în societatea națiunilor*. Adevărat, zice revista franceză, că America latină și, în particular, *Brasilia*, deși a fost dela început de partea antantei, n'a dat ajutor militar atât de efectiv ca America de Nord, — a dat însă un prețios ajutor maritim și a contribuit prin atitudinea ei hotărâtă la orientarea celorlalte state mai mici din America de Sud. —

Gestul Americii latine, comentează mai departe revista franceză, înseamnă că ea înțelege ce primejdie ascunde pentru ea formula lansată de Statele-Unite Nord - Americane: „*America-Americanilor.*“ În realitate formula vrea să zică: „*America Americanilor de Nord.*“ — Să sperăm însă că conflictul nu va fi de natură mai gravă și că pe lângă puțină paciință, bunăvoință și explicațiuni amicale conflictul ivit se va putea tranșa, după cum scrie în acelaș Nr. al revistei franceze directorul dela Paris al ziarului american „*Chicago Daily News*“, *Paul Scott Mowrer*.

*

În Franța se discută ideea înființării unui *oficiu de traduceri*. Tot ce apare de interes în literatura mondială să se traducă fără amânare în franțuzește. Nu e nevoie să se tipărească toate aceste traduceri. Cele de un interes mai restrâns se pot păstra și numai în manuscris la numitul oficiu.

În materie de influențe intelectuale, zice unul din propunătorii acestei idei (*Benjamin Crémieux*), popoarele mai bucuros dau decât primesc. Ei bine, concludă el, facă Franța și aici pe generoasa, ca să nu fie acuzată de imperialism; primească ea, în loc ca să dea. Va avea numai de câștigat, iar nu de pierdut.

*

Ca o nouă probă despre universalitatea și generositatea spiritului francez înregistrăm știrea, că pe lângă universitatea din Paris se va constitui un *institut de înalte studii chineze* cu scopul de a crea catedre pentru popularizarea civilizațiunei chineze, precum și biblioteci chineze cu funcționari francezi și chinezi.

*

„Rome“, foaie săptămânală politică a „Uniunii Latine“, apare acum, de doi ani, la Paris, sub conducerea d-lui Hamlet Natoli, cu înalta misiune de a înfrăți, prin cultură, toate popoarele latine. Meritul de a fi fondat această uniune îi revine regretatului scriitor francez, *Paul Adam*, care în plin războiu mondial, la 1917, constituî un comitet al uniunii latine, cu concursul următorilor reprezentanți ai latinității: *Guglielmo Ferrero* pentru Italia, *Verhaeren* și *Maurice Maeterlinck* pentru Belgia, *F. L. de la Barra* pentru Mexico, *Corredor la Torre* pentru Columbia, *del Valle Inclan* pentru Spania, *Rodríguez Lorreta* pentru Argentina și *Leon Lahovary* pentru România. — În prezent, fiind mort primul prezident Paul Adam, s'a oferit prezidenția de onoare fostului prezident și republicei franceze, *Raymond Poincaré*, iar prezidenția efectivă artistului rafinat și subtil, *Louis Barthou*, cari amândoi au primit cu bucurie prezidenția. Uniunea va ridica, la Paris, un monument gloriei geniului latin, în semn de omagiu față de nobila și generoasa Franță, care prin ultimele sale fapte eroice a adăogat o nouă strălucire străbunei mării latine. Susține apoi un teatru latin în Paris și mai multe organe de publicitate, care, pe lângă înfățișarea chestiunilor politice, potrivit cu interesele latine, toate urmăresc tendința, inerentă rasei noastre, de a asigura supremația inteligenței asupra instinctului. (Avis domnilor, cari cred că chestiunile de ordin cultural se mai pot amâna!) Discută însă și chestiuni de ordin mai real, cum sunt raporturile comerciale între Italia și România, în Nr. dela 3 Februarie a. c. al acestei foi, unde se specifică mijloacele cele mai practice pentru favorizarea acestor raporturi.

*

„La Transylvanie“, organul comitetului național al Românilor Transilvăneni și Bucovineni, ce apare la Paris. Trebuie să recunoaștem, că acest comitet, pe lângă publicarea unor cărți de informație de mare preț (ca *Aurel C. Popovici*, *La question roumaine*, *N. P. Comnène*, *La Roumanie à travers les âges si La Dobrogea roumaine*, *T. Vuia*, *Le Banat (Timishana)*, *Constantin Mavrodin*, *Le général Ilesco*, *C. Bunescu*, *En marge de l'histoire* etc. etc.) a făcut o propagandă foarte întinsă pentru cauza noastră și prin această revistă, pusă sub patronatul unor somități, ca *Paul Deschanel*, *G. Hervé*, *Général de Lacroix*, *Em. de Martonne*, *Albert Thomas* etc. Astfel Nr. 6 din 1918 (August) aduce o admirabilă scrisoare a filozofului *Emil Boutroux*, membru al Academiei Franceze, adresată senatorului *Drăghicescu*, cu menirea să-i servească drept prefață la cartea sa despre Transilvania. *Boutroux* scrie între altele: „Fără îndoială, vom răspunde noi (la teoria popoarelor stăpânitoare și popoarelor, stăpânite), principiul naționalităților trebuie interpretat în chip filozofic și practic. Orice aglomerație de oameni cari vorbesc aceeaș limbă, cari au aceleași datini, ori cari sunt obișnuiți să trăiască la oaltă, numai prin această împrejurare, nu sunt o națiune în sensul politic al cuvântului. Independența, suveranitatea, dreptul de a dispune de soarta sa și de a merge, ca egal cu egal, alături de alte națiuni suverane, nu pot fi atribuite decât națiunilor, cari într'adevăr posedă o personalitate, o conștiință, o demnitate națională și sunt capabile să lupte cu izbândă pentru apărarea acestor pa'rimonii. Noi subscriem fără esitare maxima lui Goethe: „Nur der verdient sich Freiheit in dem Leben, der täglich sie erobern muss“

(Numai acela merită libertate în viață, care trebuie să și-o cucerească zilnic). — Dar cine va nega, că Românii au dovedit cu prisosință, că ei posedă o personalitate și o conștiință națională, și că sunt capabili de orice efort pentru a-și cuceri și recuceri fără încetare libertatea, la care au drept? Ei s'au bătut eroic, și sunt gata și vor fi gata să reînceapă lupta.“ Noi, Ardelenii în deosebi, trebuie să fim recunoscători marelui filozof, care a zis că Ardealul e rezervorul care nutrește naționalitatea noastră.

*

Iubileul prezidentului Masaryk. În Hradcany, palatul vechilor regi ai Boemiei, s'a prăsnuit, cu toată solemnitatea, la 7 Martie 1920, aniversarea de 70 de ani a nașterii prezidentului republicii ceho-slovice, *Masaryk*.

Cu prilejul acesta prezidentul a rostit un discurs, demn de un filosof și bărbat politic, ca dânsul, care mai dăunăzi eră un revoluționar, iar astăzi șeful unui stat. Reținem următoarele părți, de interes pentru orice cetitor:

„Războiul din 1914 și pacea din 1918 inaugurează o eră nouă: era umanității și a umanitarismului — era cea nouă a sentimentului umanitar. Asta e convingerea mea.

Sgeranțele lui Kollar, de acum sunt o sută de ani, profețiile celor ce l-au urmat — Safarik, Palacky și atâția alții — se realizează.

În vreme ce Kollar doriă ca la chemarea de „Slav“ să se poată răspunde totdeauna „Om“, el nu se îndoie, firește, că sentimentul umanitar, pe care ni-l recomandă, nu se va putea realiza în toată puritatea sa decât după un războiu grozav, care va nimici milioane și milioane de oameni de toate naționalitățile.

... S'a zis că mi-am însușit programul umanitarist al promotorilor re-

nașterii noastre naționale. Eu rămân fidel acestui program, după toate grozăviile războiului. El consistă într'un ideal moral, care propune omului să fie într'adevăr om. El presupune mai mult, că umanitatea nu e o abstracțiune, ci o realitate. Și, în sfârșit, umanitatea, așa cum ni s'a revelat în cursul războiului, începe a se organiza. Acest conflict a fost mondial în sensul strict al cuvântului. Cele patru imperii centrale s'au bătut contra 27 de state din toate părțile lumii. Acelea reprezentau 5·6%, acestea 86% din omenirea întreagă. Numai 8·4% din omenire a rămas neutră. Universalitatea acestui războiu se explică prin faptul, că omenirea și-a dat seamă de însemnătatea sa și s'a hotărît cu toată inima să reorganizeze lumea și politica. Deja 84·4% din state au intrat în Societatea Națiunilor. Iată, o dovadă statistică, care probează că umanitatea e conșie de solidaritatea membrilor săi și că se cugetă la evoluția sa ulterioară spre unitate. „Centralizațiunea mondială“ a lui Palacky se realizează. Dostoiewsky aveă dreptate să susțină că națiuni și indivizi doresc să se unească în umanitate, că fiecare stat tinde să se întindă peste hotarele sale și să se contopească cu ceealaltă parte a lumii. „Omul mondial“ al lui Dostoiewsky nu eră o utopie: el simboliză mișcarea slavofilă rusească. Insuș programul slav al lui Kollar nu eră decât o manifestație evidentă că oamenii aspiră în mod firesc la mondialitate.“

După ce spune ce a făcut în interesul poporului său în streinăătate, continuă:

„Ministrul afacerilor streine va prezentă parlamentului un budget considerabil pentru schimbul de telegrame zilnice în toate părțile lumii și pentru întreținerea ambasadurilor

și consulatelor, instrumentele relațiilor noastre cu streinătățile și ale streinătății cu noi. Datoria fiecărui bărbat politic cehoslovac este să învețe a cunoaște umanitatea, și felul cum tinde ea să se organizeze într'un întreg spre a evolua în unitate. Statele trăiesc în temeiul principiului care le-a dat naștere. E mult, de când s'a enunțat axioma aceasta. Să facem să concorde aspirațiunile noastre naționale cu cele umanitare. Bine înțeles, vorbind de umanitate și de realitatea existenței sale, eu îmi dau seama foarte bine, că ea e compusă din state și națiuni. Umanitatea nu poate și nu trebuie concepută planând deasupra națiunilor, și cu atât mai puțin opusă lor. A lucra pentru umanitate nu înseamnă a rătați în lumea întreagă urmărind chimere, ci a lucra pentru națiune și, în particular, pentru părțicica aceea de națiune, cu care suntem în contact și căreia îi putem fi folositori. Concepția naționalismului modern s'a dezvoltat dedată cu concepția și principiul inter-naționalismului."

În opoziție cu *Lenin*, revoluționarul rus, *Masaryk* e pentru o revoluție lentă evoluționistă, nici decât pentru una forțată, violentă, care ar tinde la aservirea burghezimei. El e contra oricărei aserviri, fiindcă niciodată sclavul n'a făcut un lucru cum se cade. E și în contra tendinței de a înlătura cu totul pe bancheri și capitaliști prin uvrieri (muncitori) ori prin statificare. „Se uită, zice *Masaryk*, că, în împrejurările actuale, statificarea nu e decât o nouă formă a capitalismului; capitalismul de stat, capitalismul de biurou."

Apoi vorbește despre problema religioasă:

„Eu am voit să privesc totdeauna scopurile umanității și ale democrației „sub specie aeternitatis“ (în lumina veșniciei). Războiul și ororile sale ne

indeamnă să reflectăm asupra problemei religioase. Religiuinea cuprinde, după părerea mea, un ideal de perfecțiune — minunat pentru lucrările omeneste. Acest ideal ferește pe oameni de micime și meschinărie. Fie-mi îngăduit a schimba faimosul cuvânt al lui *Halek* și a zice: „Dumnezeu ne apără de vulgaritate.“ Sentimentul eternității ne face modești; el întărește simțul responsabilității și ajută la înțelegerea armoniei generale a universului. Noi punem și aici conceptul evoluției și al desăvârșirii sociale a lumii. El cuprinde credința noastră în progres. Succesiunea evenimentelor ne îndeamnă la paciință, nu la pasivitate..."

La urmă atinge interesanta problemă a fericirii :

Fericit acela, a cărui vieață e bogat umplută! fericit cel ce prin o silință cinstită izbutește să realizeze fie și numai o parte din idealul său. În înțelesul acesta eu sunt fericit. Dar fericirea mea nu e personală; eu o împărtășesc cu toți aceia, cari au muncit ori muncesc pentru libertatea poporului."

Cuvinte vrednice de socotit și la noi.

„*Ostland*“, Monatschrift für die Kultur der Ostdeutschen, W. Krafft, Hermannstadt. Compatrioții noștri Sași, deși numai o mână de oameni, susțin, pe lângă o sumedenie de ziare și foi locale, și această revistă culturală în condiții bunișoare. Da, pentru că sunt un popor, care-și dă seama de însemnătatea limbei și a literaturii sale naționale. În toamna trecută au înființat, în sala festivă a școlii *Roth* din *Medias*, uniunea graiului și scrisului german în România (*Deutscher Sprach- und Schriftverein in Rumänien*) cu scopul de a cultivă limba și literatura lor națională nu numai în scris, ci și

în graiul viu. Uniunea va avea mai multe secțiuni și se va extinde la toți conaționali lor. Statutele societății s'au trimis spre aprobare guvernului țării. Și până atunci s'a constituit un comitet în frunte cu Dr. H. Siegmund și arhivarul din Sibiu, Müller.

*

„Die Woche“, cunoscuta revistă populară ilustrată din Berlin, întâmplător a venit, de Paști, un singur număr și în orașul nostru. Cu comunicația de astăzi suntem aproape total izolați de mișcarea intelectuală străină, în urmare și de cea germană. Aflăm, cu toate acestea, că Germanii din America au cumpărat aproape toate edițiile scriitorilor germani mai de seamă spre a veni și în felul acesta în ajutorul țării-mame. Frumos gest!

*

„Almanachul Scriitorilor Arde-
leni pe anul 1920“ (Erdélyi írók al-
manachja), redactat de Ferenczy G.
Format 8° pp. 104. Prețul 12 cor.

Pe o hârtie, neobișnuit de fină
chiar și în vreme de pace, apare acest
almanach al scriitorilor maghiari din

Ardeal, pe care îl remarcăm pentru
unele informații ce le cuprinde.

Se observă o decentralizare și în
literatura maghiară, ca peste tot în
vieța lor publică. De aici înainte
spiritele nu se vor mai îndrepta spre
Budapesta, ci vor crea o „literatură
maghiară orientală“. Ca o dovadă
despre realitatea acestui fenomen, re-
dactorul almanachului citează faptul,
că în Orade apar două reviste lite-
rare maghiare, în Cluj una, în Târgul-
Murășului alta, în Satu mare două.

Pe viitor almanachul promite să
fie și mai bogat.

*

„Primăvara“ (Tavaszi), revistă ar-
tistică și literară săptămânală, din
Orade, a publicat într'un număr din
anul trecut (1919) poezia lui G. Coșbuc,
El-Zorab în traducerea d-lui Papp János.

*

„Om nou“ (Uj Ember), revistă
săptămânală, politică și critică, a zia-
riștilor din Budapesta, stabiliți la Cluj,
traduce în Nr. 5 a. c. articolul d-lui
N. Iorga, Unda barbariei, publicat în
„Neamul Românesc“.

Dela „Asociațiune“.

Despărțămintele „Asociațiunii“.
Despărțământul *Nocrich* și-a ținut adu-
narea cercuală anuală în 20 Iunie c. S'au
incassat taxe și s'au făcut înscrieri de
membrii noi. — Despărțământul *Sân-
Nicolaul mare* a trimis o listă de
membrii nou înscriși, în care sunt:
1 membru fondator al casei naționale
(1000 Lei), 1 fondator al Asociațiunii
(400 Lei), 3 membrii pe viață (à 200 Lei)
și 23 membrii activi (à 10 Lei). Se
cere, ca din acest despărțământ să
se desfacă un nou despărțământ, acela

al Comloșului mare. — Despărțământul
Oravița trimite o listă de membrii și
o propunere de desmembrare a teri-
torului său în mai multe despărțăminte
și anume: despărțământul Iam și Mol-
dova nouă.

*

**Biblioteca centrală a Asocia-
țiunii** s'a sporit cu 40 de volume,
precum și colecțiile ziarelor și revis-
telor apărute în Dacia superioară.
Biblioteca a fost cercetată în luna
Maiu a. c. de 110 persoane, cari au

consultat parte în cabinetul de lectură, parte împrumutând acasă 210 opere în 250 de volume.

*

Biblioteci populare. În cursul lunii Maiu a. c. Asociațiunea a înființat 26 biblioteci populare, trimițându-le diferite serii de cărți editate de ea. Și anume: 17 biblioteci în cele 17 comune aparținătoare despărțământului Noerich; 1 în comuna Berecuța; 1 în Criț; 1 în Odorheul secuesc; 1 în Almașul mare; 1 în Felher; 1 în Cuculata; 1 liceului de fete „Regina Maria” Cluj; 1 liceului real de stat din Deva; 1 liceului de fete din Sibiu.

*

Muzeul central al Asociațiunii în cursul lunii Maiu a. c. s'a sporit cu 54 de obiecte. A fost vizitat de 80 persoane.

*

Casa Națională Centrală. S'au înscris membrii noi fondatori ai casei naționale centrale cu suma de 1000 Lei (2000 Cor.): Institutul de credit „*Bihoreana*” din Orade și „*Cetatea*” din Cobalm, precum și d-l *Ioan Hândoreanu*, comerciant în Poiana Sibiului, *Radu Mircan* din Turcheș, jud. Brașov.

*

Case naționale sătești. Maiorul *Vasile Popa* din Brașov a oferit un intravilan în comuna *Dumbrău* pentru zidirea unei case naționale. Fapta nobilă a d-lui maior vorbește de sine. Cer regulamente și planuri de înființare a caselor naționale, în cadrele Asociațiunii, comuna *Constanța*, despărțământul *Comloșul mare*, comuna *Iczvin*, despărțământul *Oravița* (Casa se zidește!) și comuna *Tăuții de sus*, despărțământul *Baia mare*.

*

Prelegeri și conferințe. D-l *N. Iorga*, profesor universitar, membru al Academiei Române, a ținut cu pri-

lejul consacrării noului mitropolit al Sibiului în sala de conferențe a Asociațiunii o conferință despre rostul Statutului Organic și al organizării democratice a Bisericii. D-l *Dr. G. Preda* a ținut o frumoasă serie de patru conferențe despre fenomenele oculte în fața științei moderne (hipnotism, spiritism, cumberlandism, telepatie, sugestie etc.) în aceeaș sală a Asociațiunii. Secretarul literar al Asociațiunii, d-l *I. Georgescu* a ținut conferințe la Cluj, Aiud și Ibașfalău, stăruind și pentru reorganizarea acestor despărțăminte. În curând vor urma altele în regiunile mai expuse dela periferii.

*

Burse. D-l *Sabin Oprean*, inspector școlar în Cluj, a dăruit Asociațiunii bursa de care a beneficiat ca elev bursier al fundațiunii *Gojdu* în suma de 2600 cor. Fapta generoasă a d-lui *Oprean* se laudă de sine.

— S'a asemnat d-șoarei *Elena Suciu*, studentă la facultatea de științe din Cluj bursa de 600 cor. ce o are dela Asociațiune.

*

Membrii decedați. După o boală lungă, la adânci bătrânețe, a murit în Săliște, județul Sibiu, *Dr. Nicolae Călefaru*, medic cercual, fost multă vreme director al despărțământului, iar în Satu mare a răposat *Constantin Lucaciu*, cunoscutul luptător naționalist, care și-a câștigat mari merite nu numai ca director de despărțământ, ci și ca propagandist național în vechiul regat, înainte de izbucnirea războiului, iar mai târziu și în străinătate. Odihnească în pace.

*

Membrii noi. Membrii pe vieță (à 200 Lei): *Colonel I. Vișoreanu*, *Căpitan Serian*, *Sebeșul-săseșc*: *Colonel D. Florianu*, *Orăștie*; *Alexandru*

Fărcășan, secretar, Zlatna; *Dr. Nic. Covaci*, consilier de tribunal, Odorheiu; *Ioan Perian*, preot în Crisior; *Marie Pulca*, pretor în Agnita; *Dr. Silviu Pop*, prezident de tribunal și *Franz Erdős*, prim-procuror, Satu-Mare; *maiorul Aurelian Georgescu*, Sibiiu.

Membrii activi (à 10 Lei): 150, aparținători diferitelor despărțăminte.

*

Liceul de fete din Sibiiu. Școala de fete a Asociațiunii, vestita școală prin care au trecut dela anii 80 ai veacului trecut tot ce are Ardealul mai distins ca intelectualitate femeiască s'a prefăcut anul trecut în liceu de stat.

Frumoasa tradiție a școalei a făcut ca să se îngrămădească la acest liceu în raport cu celelalte licee de fete un număr excesiv de mare de fete din toate părțile Ardealului. Numărul elevelor înscrise a fost de aproape 500. Incheierea anului școlar s'a făcut în cadrele unui frumos festival școlar în 20 Iunie c. Asociațiunea privește cu mândrie la acest liceu, la înflorirea căruia își are și azi partea sa efectivă prin susținerea vechiului internat care a adăpostit și în acest an 160 de fetițe. — Au cerut să fie adăpostite în internat ca la 300 eleve. Din lipsă de loc a fost cu neputință. (S. O.)

*

„**Daruri**“., „*Albina*“, cel mai vechiu și mai consolidat institut financiar la Românii transilvăneni, căruia îi revine o parte însemnată în dezvoltarea vieții noastre economice și culturale, a făcut la adunarea generală din anul curent,

ca și în trecut, daruri frumoase în sumă de 20.000 Cor. pentru următoarele fonduri: Fondul George Barițiu 10.000 Cor. (cu menirea de a edita cărți populare); Fondul muzeului 5000 Cor. (procurări de obiecte pe seama muzeului) și pentru internatul de fete al Asociațiunii alte 5000 Cor.

Gestul generos al acestui institut, datorit în rândul întâiu domnilor *Dr. Ilie Beu*, *Dr. Vasile Bologa*, *Const. Pop*, *Gavril Precup* și *I. Vătășan*, credem că va stârni admirația tuturor și va îndemnă și alte institute de credit, cari au realizat în timpul din urmă venite frumoase, la fapte asemănătoare.

MAI NOU.

Calomfir Nufăr, Psalmii sufletului. Lugoș, Tipografia „Drapelul“ 1920. Prețul 5 lei.

Mihail Gașpar, De ale vieții. Schițe și nuvele. 1919. Lugoș, Tipografia „Drapelul“. Prețul 3 lei.

Nicolae Jugănar, Lira libertății. Colecție de cântece naționale, imnuri, marșuri, doine, hore. Ediție nouă: Tipografia „Drapelul“. Lugoș 1920. Prețul 3 lei.

Locot.-Colonel Corneliu Negulescu și E. Todoran, Câteva îndrumări în dialectul ardelenesc pentru a vorbi și scrie mai corect românește. Tipografia Unirea. Brașov. Prețul 7 lei (14 cor.)

Dr. Iuliu Maniu, Discursul-expozeu rostit în congresul partidului național ținut la 24 Aprilie 1920 în Alba-Iulia. Tipografia „Libertății“. Orăștie.

Lyman Abbott — *Tr. Scorobețiu*, Femeia virtuoaasă. Traducere din englezește. Sibiiu 1920.

Toate persoanele, cari au primit Nr. 1 și 2 din revista noastră și nu i-au returnat, se consideră ca abonate și sunt rugate a ne trimite costul abonamentului.

Costul abonamentului se vede pe pagina ultimă a copertei.

Circulară

către despărțămintele „Asociațiunii“, către băncile populare înființate în urma propaganței făcute de „Asociațiune“ și către întreaga obște românească.

Avem onoare a aduce la cunoștință, că »Asociațiunea« va continua să facă și în viitor propagandă pentru înființarea băncilor populare și va iniția și o propagandă vie pentru înființarea cooperativei de producție și consum, instituții, cari în vechiul Regat s'au înființat și funcționează cu miile, pe când la noi abia a răsărit ici-colea câte una și și aceste neajutorate, în lipsa de organizație unitară, de controlul așa de necesar, de îndrumări binevoitoare și de credit în condiții favorabile.

Pentru organizarea și dezvoltarea numitelor instituțiuni, comitetul nostru central a cerut ajutorul „Casei centrale a Cooperativei sătești de producție și consum“ din București și al „Băncii agrare“ din Cluj. Amândouă aceste ne-au promis concursul lor, în ce privește conferențarii, controlorii și capitalul necesar.

»Asociațiunea« va pune gratuit la dispoziția tuturor aceluia ce i se vor adresa statute și îndrumări pentru bănci și cooperative, tipărite din darul D-lui Vasile Stroescu, iar registrele pentru contabilitate, pe seama cooperativei, se vor procura dela Tipografia Cooperativei din București, fiind mai ieftine.

Alte imprimări pentru băncile populare se găsesc la noi, iar cele pentru cooperative la »Casa Centrală a Cooperativei« în București.

Fiind convinși, că lipsa băncilor populare și cooperativei la sate este una din lipsurile cele mai mari și păgubitoare înaintării poporului nostru, insistăm cu totdinadinsul, și cu această ocazie, la organele despărțămintelor și agenturilor »Asociațiunii«, și la toți cărturarii și binevoitorii neamului nostru, ca să chibzuiască asupra înființării unei bănci sau unei cooperative în fiecare sat și să ne avizeze, pentruca să putem lua fără întârziere măsurile de lipsă pentru înființarea și organizarea aceluia; aceasta fiind calea cea mai nimerită și lesnicioasă de a sporî și valoriza producția și de a ieftini articolele trebuincioase pentru traiu.

Avem convingerea, că organele »Asociațiunii« și întreaga obște neamului nostru sunt pătrunse de însemnătatea instituțiilor de care ne ocupăm aici, și tocmai din acest motiv credem că nu au trebuință de multă stăruință și îndemnuri din partea noastră pentru îmbrățișarea lor.

Doar e timpul suprem, ca ceea ce alte neamuri și chiar frații noștri din vechiul regat au făcut bun și de folos, să facem și noi fără zăbavă.

Timp de pierdut nu e; orice zi de întârziere ar însemna pierderi considerabile pentru particulari, pentru națiune și patrie.

Așteptăm deci, să vedem obștea românească la lucru în rânduri compacte și pe acest teren, rămas până acum necultivat.

Sibiiu, în 23 Iunie 1920.

Parteniu Cosma,
p. prezident.

Romul Simu,
secretar.

APEL.

Comitetul central al »Asociațiunii« s'a fost adresat în anii trecuți către publicul nostru cu rugarea: să-i trimită pentru proiectatul **Album al eroilor** din anii de război câte o fotografie (pe cât posibil format cabinet) a scumpilor lor decedați, însemnând pe dosul ei, în mod legibil, numele decedatului, ocupațiunea și localitatea în care trăia înainte de război, anul nașterii, data morții, rangul său ca militar, trupa la care a servit, distincțiile sale militare și, dacă se poate locul în care a căzut sau a fost rănit cel decedat. Totodată s'a fost indicat în apel, că fotografiile pot fi însoțite și de date biografice mai amănunțite, care se vor păstra în Arhiva »Asociațiunii« și la timpul său se vor da publicității.

De pe fotografiile, intrate la »Asociațiune«, s'au făcut ciușee și s'au publicat în Calendarul »Asociațiunii«, pe anii trecuți și se vor introduce la timpul său și în Album.

De astădată repetăm rugarea noastră către familiile acelor viteji, cari și-au jertfit viața în război, ca să ne trimită fotografiile iubiților lor decedați, din cari, intrucât li se va putea face loc, se vor publica și în Calendarul »Asociațiunii« pe anul 1921.

Totodată rugasem On. nostru public să ne trimită toate scrisorile trimise acasă de soldații noștri dela front, în care se vorbește despre lupte și alte întâmplări de interes general și toate poeziile scrise de ei și nepublicate în ziare.

Socotind, că adunarea și studierea acestui material are să fie de un folos neprețuit, rugăm și acum On. noastră preoțime și învățătorime cum și pe toți intelectualii noștri, să stărue în cercul lor de activitate pentruca a est nou apel să aibă un răsunset cât mai desăvârșit la obștea căreia îi este adresat.

Sibiiu, din ședința comitetului »Asociațiunii« pentru literatura română și cultura poporului român, ținută în 4 Martie 1920.

Andrieu Bârseanu,
prezident.

Romul Simu,
secretar.

Convocare.

Conform §-lui 2 din „Statutele Asociațiunii” și § 17 din „Regulamentul general al secțiilor științifice-literare” convoc prin aceasta pe domnii membri ai secțiilor, pe zilele de 1 și 2 August n. a. c. la orele 10 a. m., la

Ședință Plenară

care se va ține în sala de conferențe a muzeului Asociațiunii (Sibiiu, Strada Șaguna Nr. 6), cu următoarea

Ordine de zi:

1. Deschiderea ședinței plenare.
2. Raportul secretarului literar către ședința plenară.
3. Stabilirea ordinii lucrărilor.
4. Ședințele singuratecelor secțiuni.
5. Eventuale propuneri.

Sibiiu, 10. Iulie 1920.

A. Bârseanu,
prezident.

Bibliografie.

- A. Cotruș, România.** Poemă. Brașov, 1920. Tipogr. A. Mureșianu et Comp. Prețul 6 Lei.
- G. B., Poezii.** Lugoj. Tipografia »Drapelul«, 1920. Prețul 5 Lei.
- Volbură Potană, În noaptea Paștilor.** Poezii. Sibiu, 1920. Tipografia arhidiecezană. Prețul 5 Lei.
- Petrea Dascălul, Din zile mari.** Versuri pentru țalpa țării. Editura tipografiei Săteanului. Săliște. Pretul 65 bani.
- Timotei Popovici, Cântece naționale** pentru două voci, publicate de resortul de organizare al Consiliului Dirigent. Sibiu, 1919.
- Z. Sandu, Insemnări din zorii învierii naționale.** Sibiu. Editura librăriei »Săteanului« Prețul 4 Lei.
- G. Tutoveanu, Balade.** București. Tip. »Convorbiri Liter.«, 1919. Prețul 4 Lei.
- Ce sunt și ce vor Sașii din Ardeal?** Expunere din izvor competent. Cu o prefață de N. Iorga. București. Tip. »Cultura Neamului Românesc«. Prețul 3 Lei.
- Florian Sonea, Din entomologia horticolă.** Dușmanii pomilor noștri și mijloacele de apărare. Aparatul »Sonea«, Orăștie. Tip. »Libertatea«. Prețul 2 Lei.
- Ilie I. Floașiu, Contribuțiune la Problema Valutei Noastre.** Sibiu. Tip. W. Krafft, 1920. Prețul 1 Leu.
- Alexandru P. Arbore, Din etnografia Dobrogei.** Contribuțiuni la așezările Tătarilor și Turcilor în Dobrogea. Extras din »Arhiva Dobrogei«, vol. II. (1919). București. Tip. F. Göbl 1920.
- Alexandru Nicolau, Invățământul secundar în țările streine și în România.** Organizarea învățământului secundar în România Nouă. Brașov. Editura librăriei Ioan I. Ciurcu, 1920. Prețul Lei 4-50.
- Ilie Marin, Ce mi-a povestit cârja...** Schiță. Retipărire din »Telegraful român«. Sibiu, numărul de Paști, 1920.
- Divizia 2 Vânători, Cuvinte de laudă ostașilor diviziei 2 vânători pentru vitejia cu care au stabilit hotarul „României Mari“ la Tisa.** Ofensiva din Trans. 16 Aprilie până 6 Mai 1919.
- Arhiva Dobrogei.** Revista societății pentru cercetarea și studiarea Dobrogei. Publicațiune trimestrială sub direcțiunea d-lor: Const. Moisil și C. Brătescu, cărora e a li se trimite și abonamentul de 20 Lei pe an (celui dintâi la București, Strada Șerban-Vodă 70, celuiilalt la Constanța, Școala normală).
- Convorbiri științifice.** Revistă mensuală pentru știință și cultură. Redactor Gavril Todica, Geoagiul de jos. Administrația »Libertatea« în Orăștie. Abonamentul 10 cor. pe an.
- Foaia Diecezană.** Organul eparhiei Caransebeșului. Apare Dumineca.
- Revista economică.** Sibiu. Apare odată pe săptămână.
- Fapta.** Revistă politică-socială. București, Str. Dionisie 66.
- Florile dalbe.** Revistă literară. Apare de două ori pe lună. Bârlad.
- Monitorul oficial al județului Alba-inferioară.** Apare în fiecare Joe.
- Ostland.** Monatsschrift für die Kultur der Ostdeutschen. Bei W. Krafft. Hermannstadt.
- Tavasz.** Művészeti és szépirodalmi hetilap. Nagyvárad.
- Calendarul Ligei Culturale** pe anul 1920, comemorând marea unire. București 1920.
- Eugen Todoran,** Rumänische Konversationen nebst kurzgefasster Grammatik und einem Wörterverzeichnis mit Anleitung zur Aussprache. Hermannstadt. Druck und Verlag von W. Krafft 1919.

BANCA CENTRALĂ

pentru industrie și comerț, societate pe acții
Cluj, Str. Regina Maria 6

FILIALA SIBIIU
STRADA CISNĂDIEI Nr. 7, ETAJ II.

Capitalul societar urcat la:

≡ **Cor. 100,000.000.** ≡

Primește depuneri spre fructificare

și bonifică începând cu 1 Iulie a. c.:

în *Cont-Curent* **3 1/2 %** Netto
pe *libel de depunere* **4 1/2 %** „

conform condițiilor în vigoare.

CUMPĂRĂ și VINDE EFECTIV

Lei, Mărci, Dollari, Lire ital.,
Franci, precum și alte valute.

IMPORTEAZĂ și EXPORTEAZĂ

tot felul de mărfuri, produse
economice și industriale.

Reface, naționalizează și întemeiază

tot felul de întreprinderi industriale de prima importanță.

ORGANIZEAZĂ și ÎNDRUMĂ

desvoltarea vieții noastre economice-comerciale și financiare
în o alvie sănătoasă și națională.

Banca Centrală

pentru industrie și comerț, societate pe acții
precum și filialele aceleia

formează piatra fundamentală a vieții noastre economice-comerciale și financiare moderne, — după desrobirea milenară, — deci merită și trebuie sprijinită din partea tuturor românilor de bine.

PROSPECT

pentru a IV. emisiune de acții a institutului de credit și economii, societate pe acții „Economul“, Cluj.

Adunarea generală ordinară din 5 Iulie 1919 a acționarilor „Economului“ a hotărât unanim, că — în fața noilor probleme agrare, industriale și comerciale — să se ridice capitalul social la 10 milioane, împărțite în 100.000 acții, iar executarea la timp oportun a acestei decizii a încredințat-o direcțiunii.

Intru executarea acestei hotărâri direcțiunea deschide prin aceasta subscrierea la a VI-a emisiune de acții a institutului „Economul“.

Condițiile sunt:

1. Acționarilor vechi li-se rezervă dreptul să opteze cel mai târziu până la 30 Septembrie 1920 pentru fiecare acție veche, ce o posed din emisiunile anterioare, scrise pe numele lor, 3 nouă acții.

2. Cursul de emisiune pentru acțiile optate de vechii acționari se stabilește cu Cor. 130 plus Cor. 10 taxă de subscriere. Din suma de Cor. 130 se vor trece Cor. 100 la capitalul societar, iar restul de Cor. 30 la fondul de rezervă.

3. Pentru a accentua și pe terenul economic unirea frățească, acele institute din vechiul regat, cari au primit „Economul“ la emisiunile lor dela unire încoaci ca pe un acționar vechiu, vor fi asemenea considerate, pe baza reciprocității, de acționari vechi, adecă li-se vor acordă acții cu prețul stabilit pentru acționarii vechi.

4. Pe lângă acțiile optate sau acordate, conform p. anterioare, să emit și acții pe cursul de Cor. 180 plus Cor. 10 taxă de subscriere. Din suma de Cor. 180 se vor trece Cor. 100 la capitalul societar, iar restul de Cor. 80 la fondul de rezervă.

Astfel de acții să vând atât la acționari cât și la neacționari. Acționarii vechi anunță odată cu acțiunile optate, cf. p. 1 câte acții voiesc să cumpere pe cursul de Cor. 180. Neacționarii comunică direcțiunii în scris cel mai târziu până la 30 Septembrie a. c. câte acții à Cor. 180 doresc.

5. Pe baza optărilor și cererilor, direcțiunea va fixă numărul de acții pe cursul de Cor. 180, ce se poate acordă. O eventuală respingere parțială a subscrierii de acții à Cor. 180 se va face proporțional cu subscrierile.

6. Acțiile nou subscribe se pot înglobă la dorința subscriitorilor într'o hârtie.

7. Prețul acțiilor se va vârsă în două rate egale de câte 50% a valorii nominale, adecă câte Cor. 50 de fiecare acție și la termene de câte 3 luni. Cu rata primă se achită și diferența de curs, ce trece peste valoarea nominală și care face Cor. 30 respective Cor. 80, mai departe taxa de subscriere.

Se va vârsă:

Prima rată odată cu anunțul cel mult însă până la 30 Septembrie 1920.

A doua rată până la 31 Decembrie 1920.

Vărsământul se poate face și în Lei pe cursul oficial.

Sumele vărsate în contul acțiilor, pe cari direcțiunea în sensul p. 5 nu le-ar putea admite, se vor restitui fără dobândă subscriitorilor.

Față de aceia, cari nu vârsă ratele precis, se vor aplică hotărârile § 11 a statutelor.

8. Pentru ratele plătite la termenul stabilit institutul bonifică o dobândă de 40%, iar pentru cele întârziate socotește 8%.

9. Acțiile, cari se vor achită total încă în decursul anului curent vor participă la dividendul anului 1921, celelalte numai la dividendul anului 1922, primind pe 1921 dobânda stabilită.

10. Ca locuri de subscripțiune și vărsăminte să designează:

- a) Centrala și filialele institutului „Economul“;
- b) Băncile românești, membre la „Solidaritatea“;
- c) „Banca Românească“, București și sucursalele ei.

11. Ceice vor să participe la emisiunea aceasta au să se anunțe cu declarația alăturată la vre-unul din locurile de subscripțiune amintite în p. precedent, unde vor avea să facă și vărsămintele.

Acționarii vechi, odată cu prezentarea declarațiunii, au să prezente și acțiile din emisiunile anterioare spre a-și dovedi dreptul de opțiune.

Cluj, în 17 Iunie 1920.

Direcțiunea.

Censurat: Censura Sibliu.